

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรม
พื้นบ้านไทหล่มเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน
อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

โดย

จินตนา สนามชัยสกุล และคณะ

พ.ศ. 2552

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรม
พื้นบ้านไทหล่มเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน
อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

คณะผู้วิจัย

สังกัด

1. จินตนา สนามชัยสกุล คณะเทคโนโลยีการเกษตร
2. ชูใจ กิบุญ คณะเทคโนโลยีการเกษตร
3. ศันสนีย์ อุดมอ่าง คณะเทคโนโลยีการเกษตร
4. กมล บุญเขต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
5. สุวัฒน์ บุศย์เมือง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
6. อนงค์พรรณ หัตถมาศ คณะเทคโนโลยีการเกษตร

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ประจำปี พ.ศ. 2551

ชื่อโครงการวิจัย : การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน
อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
ชื่อผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์จินตนา สานามชัยสกุล และคณะ
หน่วยงาน : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ปีทำการวิจัย : พ.ศ. 2551

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นชุดโครงการวิจัย ประกอบด้วยโครงการย่อย 6 โครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม เป็นการสืบค้นประเพณีหลวงพ่อใหญ่วัดตาล ศาลเจ้าพ่อในชุมชนหล่มเก่า การพัฒนาผ้ามัดหมี่ลายดั้งเดิม การพัฒนาอาหารว่างไทหล่ม การพัฒนาการละเล่นผีตาโม่ การพัฒนางานเทศกาลขนมจีนหล่มเก่าและหาแนวทางการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Operation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การทดลองปฏิบัติการ และการใช้แบบสอบถาม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ สรุปเนื้อหาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description) ปรากฏผลการวิจัยดังนี้

การฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมไทหล่ม มีการพัฒนาผ้ามัดหมี่พื้นเมือง พบวิธีการย้อมสีธรรมชาติให้ติดทนนาน และศึกษาลวดลายโบราณ พบทั้งหมด 12 ลายแล้วทอลงในผืนเดียวกัน มีการพัฒนาน้ำเมี่ยงโค้นให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและพบวิธีการเก็บใบเมี่ยงให้สดได้นานขึ้น 6 วัน ได้ชุดการแสดงการละเล่นผีตาโม่ที่มีการพัฒนาเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับศีรษะให้มีความประณีตทางศิลปะ ปรับปรุงเครื่องดนตรีและเพลงประกอบการแสดงให้เข้ากับยุคสมัยสนุกสนานเข้าใจและมีการปรับปรุงทำรำให้มีแบบแผนที่แน่นอนชัดเจน สามารถสื่อความหมายถึงผู้ชมได้ง่าย ได้วิธีการพัฒนางานเทศกาลขนมจีนหล่มเก่าให้เป็นงานทางวัฒนธรรม โดยการสืบค้นนำวัฒนธรรมเด่น ๆ ของแต่ละชุมชนมาร่วมจัดกิจกรรม มีการจัดลานวัฒนธรรม จัดการแสดง การแสดงแสงสีเสียงตำนานหลวงพ่อใหญ่ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ พื้นฟูวัฒนธรรมเก่าแก่มาประกอบในบทธะคร ได้วิธีการถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้วัฒนธรรมไทหล่ม โดยการจัดทำแหล่งเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ถ่ายทอดความรู้การทอผ้ามัดหมี่โบราณ และการทำเมี่ยงโค้นให้กับกลุ่มอาชีพเพื่อเสริมรายได้ ให้อำเภอหล่มเก่ากำหนดนโยบายให้หน่วยงานท้องถิ่น พื้นฟูอนุรักษ์

วัฒนธรรม โดยการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในงานประเพณีต่าง ๆ ให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตร
วัฒนธรรมท้องถิ่น

Project Research :The Development of the Network of State, Private Organization, and Community to Develop the Sweet Tamarind Product Business Body for Self Support in Phetchabun Province.

Researcher : Professor Assistant Jintana Snamchaikhul

University : The faculty of Agriculture, Phetchabun Rajabhat University

Year : 2007

Abstract:

This research project is set six sub-project to restore search Tai Lom conservation of traditional culture , Search history as Luang Por Yai Wat Tan , Shrine in the community LomKao , Development PaMudMei traditional lines , Tai Lom Snacks development , quagmire Phi Ta Mo, games development , Noodle festival LomKao development and find ways to preserve mural Wat Na sand Use of qualitative research (Qualitative Research), including the study of documents. Depth interviews (Indepth Interview) observation, participatory (Participatory Operation) observation, not participation. Workshop. Laboratory experiments. And the use of questionnaires. The data were analyzed to categorize. Summary descriptive content analysis (Analysis Description) results are shown.

Tai Lom conservation of cultural revival quagmire PaMudMei local development. Find ways of dyeing natural and long lasting. And traditional patterns of all 12 designs were then woven into the same piece. Development of water Miang coats to be accepted by consumers and find ways to keep Bai Miang to live longer on the series of six shows, games ghost eyes are Crushing development outfit. Head to the fine jewelry and art. Improvement of instruments and music show with fun era. Dramatic improvement and dance to the patterns of course clear can convey to the audience more easily. How to develop the festival into noodles LomKao work culture. By searching the outstanding culture of each community to join activities. Flor has organized cultural performances of iconic legend, Luang Por Yai, a sacred Buddha image. Restoration of the ancient culture of play How to transfer knowledge Tai Lom culture. The preparation of learning resources for the tourist. Transfer the knowledge of ancient textiles PaMudMei. Miang and coats made of the occupation to supplement income. Lom Kao district

policy to the local authorities. Conservation of cultural restoration. By organizing cultural events in other traditional school curriculum to local culture.

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อ

Abstract

สารบัญเรื่อง

บทที่ 1 บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
วัตถุประสงค์	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
กรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติความเป็นมา	7
สภาพทางภูมิศาสตร์ทั่วไปของหล่มเก่า	13

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ตอนที่ 1 สืบค้นประวัติความเป็นมาของเมืองหล่มเก่า	25
ตอนที่ 2 การติดตามหนุนเสริมนักวิจัยและสังเคราะห์ข้อมูลวัฒนธรรมไทหล่ม	25
ตอนที่ 3 ศึกษารูปแบบและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมไทหล่ม	26

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การสังเคราะห์ข้อมูลวัฒนธรรมไทหล่ม	27
การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมจากต้นแบบ	32
ตอนที่ 2 การสังเคราะห์รูปแบบและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมไทหล่ม	35
การพัฒนาเทศกาลขนมจีนหล่มเก่า	36
การพัฒนากระบวนการผลิตมัดหมี่ลายดั้งเดิมและการพัฒนาการเชื่อมโยงวิถีชีวิต	37
การพัฒนาเมืองโบราณ	37
การพัฒนาการละเล่นผีตาโม่ไทหล่ม	38

สารบัญ (ต่อ)

หน้า	
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	
อภิปรายผล	43
ข้อเสนอแนะ	

44

บรรณานุกรม
ภาคผนวก

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

หล่มเก่าเป็นเมืองที่ตั้งอยู่เหนือสุดของจังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ติดกับอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นชุมชนที่เก่าแก่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่าเมืองอื่นๆ มีหลักฐานที่เชื่อได้ว่าตั้งมาแต่ก่อนสมัยสุโขทัย บรรพบุรุษของคนหล่มอพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว เพราะขนบธรรมเนียมประเพณี สำเนียงภาษาที่ใช้เช่นเดียวกัน ปัจจุบันคนหล่มเก่ายังคงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ได้ดี โดยเฉพาะวิถีชีวิต วิถีการบริโภค อาหารการกินก็ยังบริโภคแบบดั้งเดิม เช่น ขนมหินหล่มเก่า เมี่ยงไค้น จี๊ปู ไส้กรอก ซุบใบมะม่วง ลาบเทา หมกต่างๆ ฯลฯ ซึ่งอาหารเหล่านี้ยังมีการบริโภคในครัวเรือนในชีวิตประจำวัน และมีวางจำหน่ายโดยเฉพาะขนมหินเป็นอาหารขึ้นชื่อหล่มเก่า มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ เส้นเล็ก เหนียวนุ่ม มีการจับเส้นเป็นก้อนพอคำ ทำให้น่ารับประทาน เป็นที่นิยมของผู้บริโภค ขนมหินหล่มเก่าจึงเป็นอาหารยอดนิยมของนักท่องเที่ยวและยังมีการจำหน่ายแพร่หลายไปทั่วประเทศ หล่มเก่าเป็นเมืองที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ คือ ภูทับเบิก ซึ่งเป็นเทือกเขาสูง บริเวณยอดเขาสูงกว่าระดับน้ำทะเลถึง 1,768 เมตร จึงมีอากาศหนาวเย็นตลอดปี ในฤดูหนาวมีหมอกปกคลุม มีทิวเขาสลับซับซ้อนสวยงาม บนภูเขาเป็นลูก ๆ เต็มไปด้วยแปลงปลูกกะหล่ำปลี ภูทับเบิกจึงเป็นแหล่งผลิตกะหล่ำปลีที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ในฤดูท่องเที่ยวจึงคลาคล่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวที่มุ่งหน้าสู่ภูทับเบิก ในตัวเมืองหล่มเก่ายังคงรักษาอาคารบ้านเรือนแบบดั้งเดิมเอาไว้ เมื่อเดินทางมาถึงสามารถรู้ได้ทันทีว่าถึงเมืองหล่มเก่าแล้ว เพราะในตัวตลาดเป็นอาคารไม้แบบดั้งเดิมเก่าๆ ทั้งสองฝั่งถนนที่ปัจจุบันหาดูได้ยาก มีวัดเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงและมีความโดดเด่นอยู่ 2 วัด คือ วัดศรีมงคล บ้านนาทราย มีภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ ซึ่งมีอายุกว่า 180 ปี เป็นภาพพุทธประวัติ ซึ่งกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกของชาติ และวัดตาล สมัยก่อนชาวบ้านเรียก “วัดสาบาน” ในวิหารมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีผู้คนมากราบไว้สาบานตน ปัจจุบันก็ยังเป็นที่เคารพนับถือของคนในท้องถิ่น

หล่มเก่ายังคงมีการจัดงานประเพณีต่างๆ อยู่มาก งานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ประจำปี ได้แก่ งานแข่งเรือ ซึ่งจัดในช่วงออกพรรษา แต่ละหมู่บ้านจะนำเรือออกมาแข่งขันกันบริเวณลำน้ำพุง หน้าวัดทุ่งธงไชย สมัยก่อนมีการล่องเรือไฟที่สวยงามและมีการลอยกระทงในงานแข่งเรือด้วย แต่ปัจจุบันมีเฉพาะการแข่งขันเรือยาวและมีงานมหรสพในตอนกลางคืน ซึ่งเป็นที่นัดพบของกลุ่มวัยรุ่นน่ายกพวกตีกัน ทำให้คนทั่วไปไม่ชอบไปเที่ยวงานกลางคืน ในเดือนกุมภาพันธ์หล่มเก่าจะจัดงาน

ประเพณีขนมจีน ซึ่งมีการประกวดการทำขนมจีน มีมหรหรรรมขนมจีนที่มีการจำหน่ายตลอดงาน มีผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากชุมชนมาวางจำหน่าย แต่ส่วนใหญ่เป็นการจำหน่ายสินค้าแบบกองคาราวาน นอกจากนี้ยังมีงานบุญบั้งไฟ งานสงกรานต์ และงานบุญตามประเพณีทางศาสนา ชาวหล่มเก่ายังนิยมลัทธินับถือผี มีการทรงเจ้าเข้าผี มีเจ้าพ่อเจ้าแม่ เจ้าปู่ อย่างแพร่หลาย เกือบทุกหมู่บ้านจึงมีร่างทรงเป็นจำนวนมาก และมีการเลี้ยงผีเป็นงานใหญ่ของหมู่บ้านที่ทำเป็นประจำทุกปีผู้ที่มาบนบานสานกล่าวก็จะมาแก้บนในวันนั้น เจ้าพ่อที่เป็นที่เคารพนับถือ และมีประวัติยาวนานมีชื่อเสียง ได้แก่ เจ้าพ่อตอมาศย์ เจ้าพ่อวังเสือแดง เจ้าพ่อหนองบัว เจ้าพ่อหนองขาม เป็นต้น

หล่มเก่าเป็นเมืองที่มีของดีอีกมาก เป็นแหล่งกำเนิดมะขามหวานพันธุ์ดีของประเทศไทย หลายพันธุ์ ได้แก่ พันธุ์หมื่นจง ซึ่งเป็นพันธุ์เก่าแก่ดั้งเดิม เป็นมะขามหวานพันธุ์แรกที่นิยมปลูก นอกจากนี้ยังมีพันธุ์สีทอง พันธุ์ขันดี และพันธุ์แสงอาทิตย์ ซึ่งเป็นพันธุ์ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ในปัจจุบัน หล่มเก่าเป็นแหล่งปลูกมะขามหวานคุณภาพดี มีชื่อเสียงของจังหวัดเพชรบูรณ์ มีตลาดกลางมะขามหวานที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มะขามหวานจากทั่วทุกจังหวัดจะนำมาจำหน่ายที่นี่ ก่อนจะถูกส่งไปขายทั้งในและต่างประเทศ ในฤดูกาลมะขามหวานจึงเต็มไปด้วยพ่อค้าคนกลางบางรายมาปักหลักอยู่ตั้งแต่เดือนธันวาคมจนถึงเดือนเมษายน มีนักธุรกิจจำนวนมากสร้างห้องเย็นไว้เก็บมะขามหวานเพื่อการส่งออกตลอดปี นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปมะขาม ที่มีทั้งเอกขนรายใหญ่และรายย่อย และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทำกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน โดยเฉพาะมะขามเชื่อม มะขามคลุก และมะขามหวานกวน ซึ่งเป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวนิยมซื้อมาเป็นของฝาก ดังที่กล่าวมาแล้วนี้แสดงให้เห็นว่าหล่มเก่าเป็นเมืองที่มีความพร้อมในด้านต่างๆ ที่สามารถส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว จากการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม สภาวัฒนธรรมอำเภอและประชาชนที่สนใจ เรื่องการสืบสานวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ ส่งเสริมเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549 และวันที่ 9 พฤศจิกายน 2549 พบจุดอ่อนด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวคือ

1. วัยรุ่นไม่สนใจวัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่ใช้ภาษาหล่ม ไม่กินอาหารพื้นบ้าน ชอบอาหารฟาสต์ฟู้ดน้ำอัดลม ยกพวกตีกัน ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ
2. พิธีกรรมต่างๆ ในงานบุญเลือนหายไป เช่น การบวงสรวงหลวงปู่ใหญ่ พิธีการในงานประเพณี
3. การแต่งกายเปลี่ยนไปตามแฟชั่น จนไม่เหลือรูปแบบดั้งเดิม ไม่ทราบว่าจะใช้รูปแบบใดเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง
4. ประเพณีบางอย่างเลือนหายไป เช่น งานแข่งเรือจะไม่มีการล่องเรือไฟ การลอยกระทง การจุดตะเกียงน้ำมันมะพร้าว แต่เต็มไปด้วยการพนัน

5. ไม่เห็นคุณค่าไม่สนใจอนุรักษ์ศิลปกรรมดั้งเดิมเจดีย์เก่าแก่ กำแพงวัด โบสถ์ ถูกทุบทิ้ง อาคารบ้านเรือนโบราณ รื้อทิ้งสร้างแบบใหม่แทน

6. ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มาพักผ่อนที่บ้านทับเบิกโดยไม่แวะใช้จ่ายเงินในชุมชน

7. คนท้องถิ่นต่างคนต่างอยู่ ไม่สนใจอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเอง ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ต้องเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชน การเลือนหายเนื่องจากการขาดช่วงในการสืบทอดหรือการมีวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ที่ยอมให้การบริโภคตามแบบตะวันตกเข้ามาแทรกแซง และกลืนในที่สุด ต่อไปเอกลักษณ์ของกลุ่มชนจะไม่มีทั้งรูปแบบของศิลปะ ประเพณี วิถีชีวิต ภาษาพูด และอาหาร ทุกอย่างจะเป็นของผสมที่ไม่ทราบว่าเป็นวัฒนธรรมของใคร ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่ง การดูตกถิ่นทางวัฒนธรรมเทียบได้กับการเป็นเมืองขึ้นจากการล่าอาณานิคม หรือล่าเมืองขึ้นในสมัยก่อน โดยใช้การรบเป็นเครื่องมือ การแพ่งสงครามยังคงเหลือศิลปะและเอกลักษณ์ของกลุ่มชนอยู่ แต่การเป็นเมืองขึ้นทางวัฒนธรรมของเก่าจะหายไปแล้วถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมใหม่ๆ เมื่อความเป็นท้องถิ่นหายไป ต่อไปนี้ความเป็นชาติก็คงหายไปด้วย วิถีชีวิตนี้เป็นความรุนแรงที่คนในชุมชน องค์กรในท้องถิ่น และคณะผู้วิจัยตระหนักถึงภารกิจสำคัญที่ต้องทำ คือ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจึงเกิดความร่วมมือในการศึกษาวิจัยเพื่อหาวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านประเพณี อาหาร การแสดง การแต่งกาย ดำเนินความเชื่อพิธีกรรม และสถาปัตยกรรม ให้แต่ละกลุ่มศึกษาบริบทวัฒนธรรมในด้านที่รับผิดชอบก่อนที่จะเลือนหาย แล้วหยิบยกวัฒนธรรมที่เด่นที่มีศักยภาพ มีเอกลักษณ์เฉพาะมาฟื้นฟูและพัฒนา เพื่อสืบสานต่อไป ทำให้ชุมชนเกิดความรักสามัคคี ภาคภูมิใจ เป็นการเสริมสร้างรายได้และส่งเสริมการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

1. วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อสืบค้น ฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม

2. วัตถุประสงค์รอง

- 2.1 เพื่อสืบสานพิธีกรรมหลวงพ่อบึงวัดตาลและศาลเจ้าพ่อของชุมชนไทหล่ม
- 2.2 เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟู ผ้ามัดหมี่ลายดั้งเดิมของอำเภอหล่มเก่า
- 2.3 เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาอาหารว่างไทหล่ม
- 2.4 เพื่อพัฒนาชุดการแสดงผีตาโม่

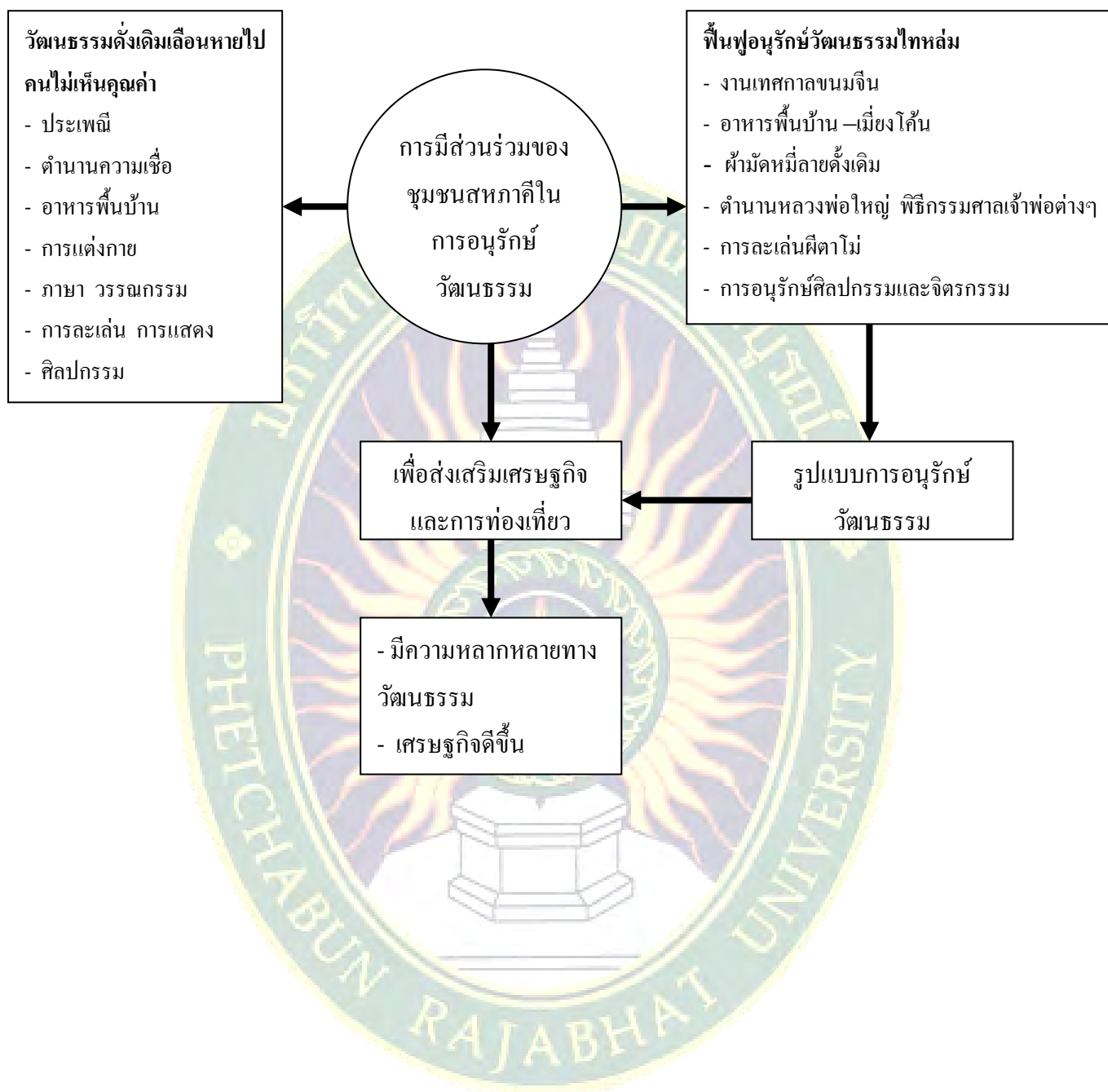
2.5 เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ศิลปกรรมวัดตาลและวัดนาทราย

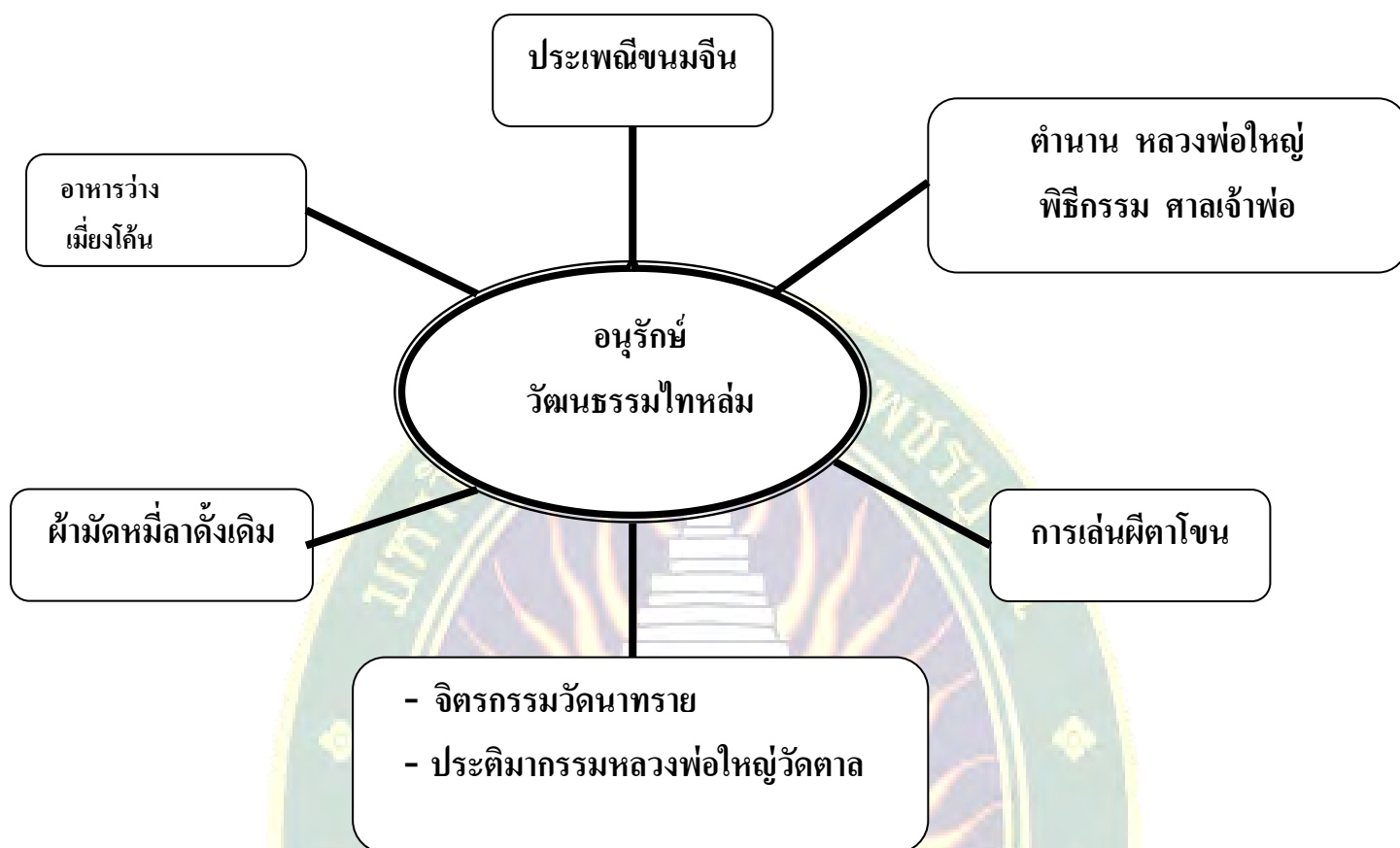
2.6 เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีเทศกาลขนมจีนห่อหมก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมตามนโยบายขององค์กรท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดองค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาล
2. ทำให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์จังหวัดและของชาติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
3. ได้องค์ความรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมต่างๆ และรูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรม
4. ประชาชนเกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม
5. ภาคเอกชนได้ประโยชน์จากธุรกิจการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น
6. มีผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน
7. ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีประเพณีอันดีงาม มีความเชื่อมั่นในศาสนา
8. กลุ่มแม่บ้านทอผ้า กลุ่มแปรรูปอาหาร มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายทอผ้า อาหารพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในผลิตภัณฑ์ รักและหวงแหน
9. เยาวชนในโรงเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเกิดความรักและผูกพันกับท้องถิ่น

กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การสืบสาน หมายถึง การอนุรักษ์หรือรักษาให้ปฏิบัติสืบต่อกันไป
2. วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมพื้นบ้าน รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ ระบบการผลิตและระบบคุณค่าที่มีการปฏิบัติและกระทำอย่างต่อเนื่อง มีการถ่ายทอดและสืบทอดปรับตัว ส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง
3. ไทหล่ม หมายถึง คนที่เกิดที่อำเภอหล่มสัก และอำเภอหล่มเก่า
4. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีจุดสนใจอยู่ในวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของผู้คน ตลอดจนแหล่งโบราณสถานประเพณีและศิลปะแขนงต่างๆ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้แก่ การเที่ยวชมงานประเพณีของราชสำนักและประเพณีพื้นบ้าน อาทิ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติความเป็นมา

ไทหล่มเชื่อว่าบรรพบุรุษมีเชื้อสายมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว เนื่องจากมีวัฒนธรรม ประเพณี ภาษาพูด อาหารการกิน และวิถีชีวิตเหมือนกัน จากการศึกษาเอกสารพบเรื่องราวความเป็นมาของไทหล่ม ดังนี้

1. นิทานทางศาสนาและปรัชญา

ในตำนานหรือนิทานหลายเรื่อง เช่น เรื่อง ท้าวคัชนามหรือท้าวคันธนามซึ่งได้กล่าวฟุ้งท่ายก่อนจะจบเรื่องด้วยบางสำนวนเล่าว่า “ ท้าวคัชนก และ ท้าวคัชนันท์ ซึ่งเป็นบุตรของท้าวคัชนามเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์มาก ทั้งสองวิวาทกันทำศึกจนสะเทือนไป ทั้งโลกและจักรวาลเดือดร้อนไปถึงหมู่เทพเทวา เทวดาทั้งหลายจึงไปเฝ้าพญาแถนให้มาห้ามทัพ พญาแถนเล็งเห็นว่าท้าวคัชนกนั้นสิ้นบุญมีชะตาขาดแล้ว จึงได้บันดาลลมมิดแล (มิดโกลน) ไปยังกองทัพของทั้งสองพี่น้อง และลมมิดแลนั้นก็พัดถูกท้าวคัชนกสิ้นชีวิตตกลงบนแผ่นดิน ร่างท้าวคัชนกกลายเป็นภูเขาคือว่า “ภูจอมลี” เป็นภูเขาอยู่กลางเมืองหลวงพระบาง ศิระะตกลงดินกลายเป็นพญานาค เลื้อยตกลงมาเป็นก้อนสีแดง เรียกว่า “ภูครั่ง” ร่างอีกส่วนหนึ่งตกลงมากระทบแผ่นดินเป็นหลุมใหญ่ในหุบเขา ภายหลังกลายเป็นเมืองเรียกว่า “เมืองลุ่ม” ซึ่งก็ได้แก่เมืองหล่มเก่าและเมืองหล่มสักในปัจจุบัน

2. ประวัติศาสตร์ทาง โบราณสถานและโบราณวัตถุ

“เมืองหล่ม” หรือ อำเภอหล่มเก่าและอำเภอหล่มสัก ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบริเวณราบลุ่มที่มีเทือกเขาล้อมรอบทั้งสามด้าน ได้แก่ด้านทิศเหนือ ด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ชื่อเมืองหล่มแต่เดิมนั้นเรียกว่า “เมืองลุ่ม” คำว่า “ลุ่ม” ถ้าออกเสียงตามสำเนียงพื้นถิ่นจะต้องออกเสียงว่า “ลุ่ม” ในภาษาพื้นเมืองหล่มสักและภาษาพื้นเมืองภาคเหนือรวมถึงประเทศลาว หมายถึง “ข้างล่าง” เช่นมีคำที่ชาวหล่มสักใช้เรียกบริเวณใต้ถุนเรือนว่า “ใต้ลุ่มใต้ล่าง” ในภาษาเหนือเรียก “ใต้ลุ่ม” ซึ่งก็หมายถึง “ข้างล่าง” นั่นเอง แต่ถ้าแปลความหมายตามภาษาไทยกลางก็ หมายถึง บริเวณที่ลุ่มต่ำมีลักษณะเป็นแอ่ง หรือบริเวณที่ราบลุ่มซึ่งก็ตรงกับลักษณะของพื้นที่ตั้งของอำเภอหล่มสักและหล่มเก่าเพราะตั้งอยู่ระหว่างอ้อมกอดของภูเขามีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ ชื่อของเมืองลุ่มมีปรากฏอยู่และนำเสนอให้เราเห็นว่า “เมืองลุ่มหรือเมืองหล่มนั้นก็มีความสัมพันธ์ในทางเชื้อชาติประวัติศาสตร์ร่วมกับผู้คนในดินแดนแคว้นถิ่นล้านช้างหลวงพระบางและเวียงจันทร์ด้วยกันนั่นเอง”

ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองหล่มนั้น คนหล่มเองก็ไม่เข้าใจแจ่ม
 เจ่มมากนักเพราะพัฒนาการของเมืองหล่มนั้นเกิดขึ้นจากชุมชนเล็ก ๆ ระดับหมู่บ้านแล้วเจริญขึ้น
 เป็นเมืองตามครรลองของสังคม เมืองหล่มไม่ใช่เมืองสำคัญที่รัฐจะต้องทุ่มเทสรรพกำลังในการ
 ก่อตั้งเมืองเหมือนเมืองสำคัญอื่น ๆ เช่น เมืองเพชรบูรณ์ ที่มีลักษณะเป็นเมืองที่มีภูน้ำและกำแพง
 เมืองชัดเจน จะสังเกตได้ว่าในบริเวณเมืองหล่มทั้งหล่มเก่าและหล่มสักนั้น ไม่ปรากฏมีร่องรอยของ
 ภูน้ำคันดิน หรือซากกำแพงเมืองให้เห็นอยู่เลย นอกจากบริเวณเมืองเก่านครเค็ดบ้านดงเมือง อำเภอ
 หล่มสักซึ่งเมืองดังกล่าวนี้ก็เหลือเพียงเศษซากกำแพงเมืองและคันดินให้เห็นพอเลือกรางแต่ก็เป็น
 โบราณสถานที่อยู่ภายนอกเมืองหล่มและเยื้องไปทางเมืองเพชรบูรณ์ และโบราณสถานบ้านดงเมือง
 นี้อาจจะมีอายุเก่าแก่กว่าพัฒนาการของเมืองหล่มก็เป็นได้ ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ไม่ได้หมายความว่าเมือง
 หล่มไม่ใช่เมืองสำคัญมาแต่สมัยโบราณ แต่เป็นเพราะการได้เปรียบทางด้านสภาพภูมิประเทศ
 มากกว่าที่เมืองหล่มได้ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่ดี จึงไม่ปรากฏว่าเมืองหล่มจะถูกคุกคามทางด้านสงคราม
 เลยแม้แต่น้อย ถ้าหากจะกล่าวว่าเมืองหล่มเป็นเมืองของชาวบ้านก็คงจะไม่เสียหาย เพราะเป็นเมือง
 ระดับชาวบ้านจริง ๆ และก็เป็นอย่างนี้มาช้านานจนถึงปัจจุบัน เพราะการปกครองถึงจะมีระบบเจ้า
 ขุนมูลนายเข้ามาในสมัยหลังอยู่บ้าง แต่ดั้งเดิมนั้นชาวหล่มก็ปกครองกันเองโดยใช้ระบบสืบทอด
 ครองสืบสืบตามแบบอย่างที่ได้มาจากเวียงจันทร์ แต่ก็ไม่ปรากฏว่าเมืองหล่มนั้นผูกขาดอยู่ภายใต้
 อำนาจของเวียงจันทร์หรืออยุธยาแน่เพราะเป็นดินแดนที่ตั้งอยู่ระหว่างชายแดน และการอพยพ
 เคลื่อนย้ายของกลุ่มชนจากดินแดนล้านช้างเข้าสู่บริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบนคือบริเวณเมืองหล่ม
 เก่าหล่มสักเป็นเหตุให้ทั้งสองอาณาจักรได้ตกลงแบ่งปันเขตแดนโดยมีพระธาตุศรีสองรักเป็นหลัก
 บอกเขตแดนที่เห็นจนปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าชาวเมืองหล่มจะต้องเลือกผู้นำขึ้นมาเองโดยการตัดสินใจ
 ของกลุ่มชน หรืออาจจะเลือกผู้นำที่สืบเชื้อสายมาจากผู้นำคนเดิมที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นก่อนที่จะ
 อพยพโยกย้ายถิ่นจากถิ่นเดิมคือดินแดนล้านช้าง เข้าสู่ดินแดนลุ่มแม่น้ำป่าสัก ซึ่งผู้นำหรือผู้ปกครอง
 เมืองหล่มนั้นมีชื่อเรียกว่า “อุปฮาด” ซึ่งต่อมาภายหลังนิยมเรียกว่า “ปู่เฒ่า” “เจ้าปู่” ซึ่งตำแหน่ง
 อุปฮาดนั้นก็ตรงกับตำแหน่งเจ้าเมืองในการปกครองระบอบอาญาสี่ ของเวียงจันทร์ และหลวง
 พระบาง ซึ่งอยู่ในความทรงจำของประชาชนที่ยังคงมีความศรัทธาอยู่ในระบบจารีตประเพณีดั้งเดิม
 ตามบรรพบุรุษผู้ที่เคยอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรล้านช้างนั่นเอง ตำแหน่งทางการปกครองดังกล่าวนี้
 ยังมีชื่อปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษของชาวเมืองหล่ม ซึ่งในเทศกาลงาน
 บุญประเพณีบุญบั้งไฟจะมีการอัญเชิญดวงวิญญาณที่มีชื่อปรากฏเกี่ยวข้องกับระบบการปกครอง
 แบบอาญาสี่ ได้แก่ “เจ้าปู่” “มเหศักดิ์” “หลวงศรี” “ศรีหวงษ์” “แสน” “ท้าว” “นาง” ซึ่งชื่อที่
 ปรากฏดังกล่าวเกี่ยวข้องกับชื่อของ เทวดา ชื่อตำแหน่ง และคำนำหน้าเรียกบุคคลสำคัญต่าง ๆ

สมัยโบราณกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลลาวร่วมสมัยกับการสร้างพระธาตุศรีสองรัก ในบริเวณอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย “จากการสำรวจของนักโบราณคดีเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมลาว ล้านช้างในภาคกลางกล่าวว่าพระธาตุเจดีย์วัดโพธิ์ชัย ต.บ้านหวาย มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมร่วมสมัยเดียวกันกับเจดีย์ศรีสองรัก” กล่าวคือ

ประมาณปี พ.ศ. 2090 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา และสมเด็จพระเจ้าชัยเชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีสัตตนาคนหุต ล้านช้าง ได้กระทำสังฆไมตรีต่อกันคือได้ร่วมกันก่อสร้างพระธาตุศรีสองรัก ไว้เป็นพยานว่าจะไม่รุกรานฆ่าฟันกันทำสัญญาว่าจะเป็นบ้านพี่เมืองน้องกัน อาจจะเป็นไปได้ว่าพระเจ้าชัยเชษฐามีเชื้อสายมาจากทางราชวงศ์ล้านนาเชียงใหม่และในสมัยเดียวกันนั้นทั้งสองนครก็ถูกทัพพม่ามาตีอยู่เนื่องนี้ จ ฉะนั้นทั้งสองนครจึงทำไมตรีต่อกันเพื่อช่วยเหลือกันทำสงคราม และพระธาตุศรีสองรักก็เปรียบเสมือนเสาหลักปักแดนระหว่างสองพระนคร ด้วยเหตุนี้ประชาชนชาวล้านช้างก็อพยพมาจากนครหลวงพระบางลงมาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในแถบเมืองหล่มสัก เดิมเรียกเมืองลุ่ม

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าพวกราษฎรชาวศรีสัตตนาคนหุตหรือพวกลาวพุงดำ (นิยมสกลายตั้งแต่ชาทอนบนขึ้นไปถึงเอว) สืบเชื้อสายมาจากหลวงพระบาง ได้มาพำนักอยู่ก่อนแล้ว ก่อสร้างเจดีย์สถานไว้สำหรับเพื่อนบ้าน เหตุที่พากันมาอยู่สร้างเมืองลุ่มนี้ ก็เพราะหนีภัยต่าง ๆ เมื่อมีจำนวนคนเพิ่มขึ้นก็เกิดเป็นบ้านเมือง ในที่สุดเกิดมีผู้ปกครองแต่ไม่ได้เรียกว่าเจ้าเมือง ใช้คำพื้นเมืองเรียกว่า “อุปฮาด” ตามภาษาพื้นเมืองที่ใช้กันเป็นชื่อตำแหน่งเจ้าเมืองของชาวศรีสัตตนาคนหุต (ล้านช้าง) ทั้งนี้สำเนียงภาษาเหมือนกันทุกอย่าง จึงน่าจะสันนิษฐานว่าชนกลุ่มนี้เข้ามาแต่เมื่อไรและเข้ามาทางไหน ตามคำบอกเล่าและพิจารณาตามหลักฐานในท้องถิ่น น่าจะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแถบนี้ตั้งแต่สมัยโบราณ อาจจะก่อนสมัยสุโขทัยก็ได้ เพราะในสมัยสุโขทัยยังปรากฏชื่อเสียง เมืองลุ่มหรือเมืองหล่ม หรือเมืองลุมบาจาย อยู่ในท้องที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ตอนเหนือน่าจะเป็นเมืองหล่มเก่า ปัจจุบันในบ้านเมืองบริเวณนี้มีชากวัดวาอารามกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป แต่ปรักหักพังซากแก่การจะพิสูจน์ได้ในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มแห่งน่านเจ้า ได้ส่งขุนลอโอรสมาสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นมาใหม่เรียกว่าเมืองเซา (หลวงพระบาง) ผู้คนจากหลวงพระบางอาจจะเคลื่อนย้ายตามลำน้ำโขงลงมา บางพวกอาจจะเข้าไปในทางน้ำป่าดแสนตอ ท่าสัก เข้าสู่ครุฑไทย และบางพวกเข้ามาทางจังหวัดเลยและเข้ามาทางเมืองแก่นท้าว ด่านซ้าย เข้าสู่หล่มเก่า หล่มสัก พบดินแดนอุดมสมบูรณ์จึงปักหลักตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มเป็นก้อน อยู่ทางตอนเหนือของกลุ่มน้ำป่าสักและสาขา ชนกลุ่มนี้มีความรักความสามัคคีกันเป็นอันดี รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ โดยเฉพาะภาษาพูด การแต่งกายและความเชื่อต่าง ๆ ของชนพื้นเมือง สาเหตุของชนพื้นเมืองหล่ม

ซึ่งมักจะรวมกันเป็นกลุ่มไม่ค่อยจะแพร่กระจายไปที่ใด ส่วนมากจะขยายออกไปเป็นบริเวณแคบในท้องถิ่น ทั้งนี้เป็นเพราะ

1. ทางเดินลำบากมีแต่เทือกเขาล้อมรอบ และเป็นชัยภูมิป้องกันข้าศึกถูกรุกรานตามธรรมชาติ

2. เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์จึงไม่ยากอพยพไปอยู่ที่อื่น

3. ทางตอนใต้ลงมาอาจจะเป็นดินแดนที่ขอมปกครองในเขตเมืองศรีเทพ

ยุคสร้างบ้านแปงเมือง เดิม เมืองลุ่มนั้นเป็นเมือง เล็ก ๆ ไม่ค่อยที่จะมีผู้คนรู้จักสักเท่าใดสาเหตุที่เรียกชื่อเมืองว่า เมืองลุ่มก็คือ มีผู้คนอาศัยอยู่ในที่ราบลุ่ม หรืออีกสาเหตุหนึ่ง คำว่าลุ่ม ในภาษาพื้นเมืองลุ่ม ออกเสียงว่า ลุ่ม หมายความว่า ข้างล่าง ดังที่ชาวเมืองหลวงพระบางเรียกพวกตนว่า ลาวลุ่ม หมายถึง เป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ข้างล่างหรือบนพื้นราบนั่นเอง เพื่อให้แตกต่างไปจากกลุ่มชนที่อาศัยอยู่บนที่สูง ก็คือ ชนเผ่าลื้อ ข่า ม้ง ฯลฯ ที่ถูกเรียกว่าเป็น ลาวเทิง และลาวสูง คล้ายกับชาวภาคเหนือของไทยที่เรียกพวกตนว่า “คนเมือง” นั่นเอง

3. ประวัติศาสตร์ตามพงศาวดาร

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกเรื่องเมืองลุ่มเก่าในนิทานโบราณคดี เรื่องความไข้เมืองเพชรบูรณ์ คราวเสด็จมาตรวจราชการเมืองลุ่มเก่า เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2447 ว่า สันนิษฐานว่าเหตุเมืองลุ่มเก่าเห็นจะเป็นด้วยพวกราษฎรที่หลบหนีภัยอันตรายในประเทศล้านช้าง มาตั้งช่องมั่วสุมกันอยู่ก่อน แต่เป็นที่ดินดีมีน้ำบริบูรณ์เหมาะแก่การทำการเรือนสวนไร่นาและโคกระบือ จึงมีผู้คนตามอยู่มากขึ้นโดยลำดับจนเป็นเมือง แต่เป็นเมืองมาครั้งสมัยสุโขทัยมีปรากฏในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ว่า “เมืองลุ่ม” ขึ้นหลังมาจึงเรียนว่า “เมืองลุ่ม” ก็หมายความว่าเหมือนกัน

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้กล่าวไว้ในหนังสือมั่งรายศาสตร์ว่า “อำเภอลุ่มเก่าอาจเป็นเมืองลุมบาจาย ในหลักศิลาจารึกที่ 1 ของกรุงสุโขทัย” ทำให้การของขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย กล่าวถึงเมืองลุ่มเก่าว่า “เรือระแหงแขวงเมืองตากแลเรือหาเหยี่ยวเมืองเพชรบูรณ์นายม บรรทุกครั้ง กำนาน เหล็กหางกุ้ง เหล็กกลมเลย เหล็กน้ำพี ได้หวายชัน น้ำมันยาง ยาสูบ เขาหนั ง นองา สรรพสินค้าตามเทศบ้านเทศเมือง มาจอดขายแถวตลาดคลองสวนพลู”

พ.ศ. 2321 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกฯ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) และเจ้าพระยาสุรสีห์ฯ (สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท) ยกทัพไปตีเวียงจันทน์ กรณีพระเจ้าสิริบุญสาร เจ้าผู้ครองเวียงจันทน์ นำกองทัพเข้ามาปราบปรามพระวอพระตา ในเขตไทย ประกอบกับเวียงจันทน์ยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

กับพม่า โดยมีได้หัวนักรบพระบรมเดชาอนุภาพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ผลของสงคราม ในครั้งนั้น ปรากฏว่าไทยได้เมืองจำปาศักดิ์ เมืองเวียงจันทน์ และเมืองหลวงพระบาง ทั้งสามเมือง จึงตกเป็นพระราชของไทยอีกครั้งหนึ่ง กองทัพไทยได้อัญเชิญพระแก้วมรกต และพระบาง ลงมายัง กรุงธนบุรี และกวาดต้อนราษฎรชาวเมืองเวียงจันทน์เข้ามาอยู่ในเขตไทยตั้งแต่เมืองลพบุรี สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี นครปฐม จนถึงเมืองราชบุรี

ส่วนราษฎรชาวเมืองหลวงพระบาง และเมืองไชยบุรี เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกฯ ได้มอบหมายให้พระยาพิชัย เจ้าเมืองพิชัย กวาดต้อนเข้ามาอยู่ในเขตเมืองน้ำปาด เมืองนครไทย และ เมืองหล่ม เลย

จะเห็นว่าเดิมมีกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาอยู่ร่วมกันหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มชาวเมือง หลวงพระบาง กลุ่มชาวเวียงจันทน์ กลุ่มชาวพวน จากแขวงเชียงขวาง และกลุ่มชาวไชยบุรี เป็นต้น แต่ในปัจจุบันกลุ่มชนเหล่านั้นได้อยู่รวมผสมผสานกันจนแทบจะแยกไม่ออก และยังคงจะยึดถือ ประเพณีวัฒนธรรมและสำเนียงภาษาพูดไว้ได้อย่างมั่นคง เรียกว่า ภาษาหล่ม ซึ่งสำเนียงจะแตกต่าง จากสำเนียงภาคเหนือและอีสาน

พ.ศ. 2325 ย้ายเมืองหล่มไปสร้างใหม่บริเวณท่ากกโพธิ์ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำป่าสัก ซึ่งเป็นทำเลที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่เหมาะสมแก่การทำเรือกวสวนไร่นา สามารถขยายเป็นเมืองใหญ่ได้ ประกอบกับต้องอาศัยแม่น้ำป่าสักในการขนส่งสินค้า และค้าขายกับเมืองต่างๆ ได้สะดวก สร้างจนเจ้าเมืองริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำป่าสัก (ปัจจุบันคือสำนักงานเทศบาลเมืองหล่มสัก) เรียกเมืองที่สร้างใหม่ว่า เมืองหล่มสักดี ส่วนเมืองเดิมเรียกว่า หล่มเก่า หรือ เมืองเก่า ขึ้นต่อการปกครองของเมืองหล่มสักดี การสร้างเมืองใหม่ ยังเลียนแบบจากเมืองเก่า เช่น เป็นเมืองอกแตก เหมือนกัน การสร้างวัดใหม่ยังใช้ชื่อวัดเหมือนกับเมืองเก่า เช่น วัดทุ่งธงไชย เป็นวัดทุ่งจันทร์สมุทร วัดป่าไชโย เป็นวัดป่า (วัดไพโรจน์ศักราราม) วัดศรีมงคล บ้านหินกลิ้ง เป็นวัดศรีมงคล วัดตาล เป็นวัดลัทธิจวนาราม วัดศรีสุมัง เป็นวัดศรีบุญเรือง วัดจอมแจ้ง เป็น วัดศรีสะอาด เป็นต้น

เมืองลุ่มน้ำปาดมีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ เพราะเกิดมีกบฏเจ้าอนุวงศ์ เวียงจันทน์ ในปี พ.ศ. 2369 เกิดขบถเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ เดิมบริเวณเมืองหล่มเก่า เมืองหล่มสักดี ขึ้นตรงต่อเวียงจันทน์ เมืองเวียงจันทน์เป็นพระราชราชอาณาจักรไทยอีกชั้นหนึ่ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2321 เป็นต้นมา นอกจากนี้เมืองเวียงจันทน์ยังมีเมืองขึ้นในเขมรและเวียดนามถึง 79 เมือง และเมืองที่อยู่ตามริมน้ำโขงทั้งสองฝ่าย ถึง 80 เมือง รวม 159 หัวเมือง ทำให้เวียงจันทน์มีกำลังและอำนาจมาก

สำหรับเมืองหล่มสักดี เจ้าอนุวงศ์ได้แต่งตั้งพระสุริยวงษา (คง) เป็นเจ้าเมือง ตั้งน้องชายของพระสุริยวงษาเป็นอุปฮาด ตั้งท้าวแก้วบุตรเขยพระสุริยวงษา เป็นราชวงศ์ ตั้งท้าวคงบุตรพระสุริยวงษาเป็นราชบุตร และตั้งท้าวขัติยะน้องเขยพระสุริยวงษา ไปเป็นเจ้าเมืองเลย

สาเหตุที่เจ้านูวงศ์ก่อการขบถนั้น เจ้านูวงศ์ทราบว่าคนลาวที่ถูกกวาดต้อนมา
ครั้งสมัยกรุงธนบุรีถูกเกณฑ์ให้ขุดคลองสร้างกรุงเทพ ฯ และขนท่อนซุงไปทำผนังกันน้ำสร้างพระ
สมุทรเจดีย์กลางน้ำ เมืองสมุทรปราการ ได้รับความทุกข์ยากลำบาก พ.ศ. 2369 พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคต เจ้านูวงศ์ลงมาถวายพระเพลิงพระบรมศพพร้อมกับเจ้ามันตุราช
เจ้าเมืองหลวงพระบาง เจ้านูวงศ์ถือว่าตนมีความชอบมาตั้งแต่คราวปราบปรามขบถ้ายสาเจียด
โง้ง แห่งเมืองจำปาศักดิ์ เมื่อถวายพระเพลิงพระบรมศพเสด็จจะกลับบ้านเมือง เจ้านูวงศ์ทูลขอ
พระราชทานเอาครอบครัวชาวเวียงจันทน์ที่อยู่เมืองสระบุรี กลับคืนเวียงจันทน์ พระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงอนุญาต ทรงเห็นว่าคนเหล่านี้มาตั้งหลักแหล่งนานตั้ง 3 แผ่นดินแล้ว หาก
ให้ไปอาจคิดก่อการกำเริบขึ้น เจ้านูวงศ์รู้สึกอึดอัดต่อเหล่าหาเสนามาดัย ข้าราชการทั้งปวงมาก

ประการที่สองระหว่างที่เจ้านูวงศ์พักอยู่กรุงเทพ ฯ เพื่อรอการถวายพระเพลิงพระ
บรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นั้น เจ้านูวงศ์เข้าพระทัยว่าจะต้องเกิดความ
ยุ่งยากขึ้นในสถาบันกษัตริย์แน่นอน เนื่องจากพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (รัชกาลที่ 3)
ขึ้นเสวยราชย์แทนสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ (รัชกาลที่ 4)

ประการที่สามมีข่าวลือว่าไทยเกิดพิพาทกับอังกฤษ อังกฤษกำลังจะยกทัพเรือมาตี
กรุงเทพ ฯ ความจริงในขณะนั้นร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี เป็นทูตอังกฤษนำหนังสือเข้ามาทำสัญญาทาง
พระราชไมตรีเพื่อขอความช่วยเหลือให้ไทยช่วยรบพม่า เจ้านูวงศ์ไม่ทราบข้อเท็จจริง

เมื่อเกิดขบถ พระสุริยวงษา (คง) เจ้าเมืองหล่มสักดี เข้าร่วมกับเจ้านูวงศ์
เวียงจันทน์ นำกำลังจากเมืองหล่มสักดี เข้ายึดเมืองเพชรบูรณ์ และกวาดต้อนครัวเรือน เมืองหล่ม
สักดี เมืองด่านซ้าย เมืองเลย เมืองน้ำปาด แล้วตั้งค่ายรบกับกองทัพจากกรุงเทพ ฯ ที่เมืองหล่มเก่า
แห่งหนึ่ง และที่บ้านนาหลัก เมืองเลย อีกแห่งหนึ่ง

เจ้านูวงศ์ยกทัพเวียงจันทน์ผ่านเมืองนครราชสีมาถึงเมืองสระบุรี ให้เจ้าราชวงศ์
(เง่า) บุตรของเจ้านูวงศ์ยกกองทัพมาสมทบกับกองทัพพระสุริยวงษา (คง) ที่เมืองหล่มเก่า

การปราบปรามขบถเจ้านูวงศ์คราวนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาศักดิ์พลเสพ เป็นแม่ทัพใหญ่ยกกำลังขึ้นมาปราบ
ขบถ ให้กองทัพของเจ้าพระยาอภัยภูธร (น้อย บุญยรัตพันธุ์) สมุหนายก ยกทัพมาปราบเจ้าราชวงศ์ที่
เมืองหล่มเก่า และให้พระยาพิชัย พระยาพิชญ์โลก ยกกองทัพมาทางเมืองพิษณุโลก เพื่อตี
กระหนาบทัพเจ้าราชวงศ์ (เง่า) เจ้าราชวงศ์ (เง่า) เห็นว่าจะถูกกองทัพไทยไปตั้งอยู่ที่บ้านข้าวสาร
เขตเมืองหนองบัวลำภู และเกิดการสู้รบถึงขั้นตะลุมบอนที่บ้านบักหวาน ระหว่างเจ้าพระยาราชสุภา
วดี (สิงห์ สิงหเสนีย์) กับพระเจ้าราชวงศ์เป็นเหตุให้ทหารทั้งสองฝ่ายล้มตายเป็นอันมาก ส่วน
พระสุริยวงษา (คง) เจ้าเมืองหล่มสักดีได้ถึงแก่กรรมในสนามรบ

ในที่สุดกองทัพไทยก็สามารถตีทัพเวียงจันทน์แตกพ่าย และยึดเวียงจันทน์สำเร็จ สามารถนำเจ้าอนุวงศ์ พร้อมครอบครัวลงมากรุงเทพฯ และโปรดเกล้าฯ ให้เอาเจ้าอนุวงศ์ใส่กรงเหล็กประจานไว้ที่หน้าพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และถึงแก่พิราลัยในช่วงเวลาต่อมา

ส่วนเมืองหล่มสักดี กรมพระราชวังบวรมหาดิศัยพลเสพ ได้ส่งพระยาเพชรพิชัย และพระยาสมบัติวิมล มาจัดการปกครอง โดยรวบรวมครอบครัวชาวเวียงจันทน์ที่กระจัดกระจายอยู่ตามป่า เข้ามาตั้งหลักปักฐานให้เป็นระเบียบ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้าเมืองคนใหม่ ที่รวมในการปราบขบถ ชื่อ เทศ เป็นบุตรพระสุริยวงษา (คง) ในราชทินนาม พระสุริยวงษามหาภักดีเดชชนะสงคราม และได้รับพระราชทานฐานันดรศักดิ์ และเครื่องยศชั้นพระยาพานทอง พระยาสุริยวงษามหาภักดีเดชชนะสงครามรามภักดีวิริยะกรมพาหะ (เทศ ต้นสกุล สุวรรณภา) จากนั้นท่านได้เดินทางกลับจากกรุงเทพฯ มายังเมืองลุ่มหรือเมืองหล่ม ได้ผ่านบ้านท่ากอกโพธิ์ซึ่งอยู่ใต้เมืองลุ่มเดิม (หล่มเก่า) ลงมา เห็นว่าดินแดนแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ เป็นชัยภูมิอันเหมาะที่จะเป็นเมืองได้จึงย้ายเมืองหล่มมาตั้งขึ้นใหม่ที่บ้านท่ากอกโพธิ์ ซึ่งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำป่าสัก จึงให้ชื่อว่า เมืองหล่มสักดี ราว พ.ศ. 2440 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองหล่มสักได้รับยกฐานะขึ้นเป็น จังหวัดหล่มสัก ส่วนอำเภอในเมืองให้ชื่อว่า หล่มเก่า (อานนท์ แจ่มศรี, 2525)

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจจังหวัดหล่มสักจึงได้ถูกโอนย้ายมาเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ เมืองหล่มสักนั้นเป็นเมืองพิเศษคือมิได้เป็นเมืองที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างขึ้น แต่หากเป็นเมืองที่ประชาชนชาวเมืองได้ร่วมกันก่อตั้ง เริ่มพัฒนาการจากจุดเล็ก ๆ จนกลายเป็นเมืองใหญ่ในระดับหนึ่ง อาจจะเป็นเพราะสภาพภูมิประเทศอันอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก และการทำมาหากินของชาวบ้าน และตลอดจนการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าจึงทำให้เกิดเศรษฐกิจภายในชุมชนขึ้น ซึ่งอาจจะสังเกตได้ว่าเมืองหล่มสักมีพัฒนาการค่อนข้างเรียบง่าย ผิดแปลกไปจากเมืองสำคัญอื่น ๆ ที่เป็นเมืองที่ได้รับการสนับสนุนเร่งรัดจากสังคมรัฐและสังคมการปกครองชั้นสูงมากกว่าสังคมชาวบ้าน

สภาพทางภูมิศาสตร์ทั่วไปของหล่มเก่า

สภาพภูมิศาสตร์ของอำเภอหล่มเก่า (สุเทพ จันทรหว่าง , 2547) สรุปได้ดังนี้

1. ที่ตั้ง ขนาดและอาณาเขต

อำเภอหล่มเก่า ตั้งอยู่ประมาณละติจูดที่ 16 องศาเหนือ ลองจิจูดที่ 101 องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยประมาณ 120 เมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 927.068 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ จังหวัดเลย ที่อำเภอด่านซ้าย

ทิศใต้ ติดกับ อำเภอหล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

ทิศตะวันออก ติดกับ อำเภอภูหลวง จ.เลย และอำเภอน้ำหนาว จ.เพชรบูรณ์

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอเขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ และอำเภอด่านซ้าย จ.เลย

2. ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

สภาพทั่วไปของอำเภอหล่มเก่าเป็นป่าไม้และภูเขา มีเทือกเขาสูงล้อมรอบ ลักษณะเหมือนแอ่งกระทะ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินเขาและภูเขาสลับซับซ้อน เป็นทิวเขาตั้งแต่ตำบลตากถอย ตำบลศิลา และตำบลนาซำ พื้นที่ลาดเอียงลงมาทางด้านใต้ มีพื้นที่ราบเป็นส่วนน้อย บริเวณตำบลหล่มเก่า ตำบลนาแซง ตำบลวังบาล ตำบลนาเกาะ

ลักษณะภูมิอากาศ อำเภอหล่มสัก แบ่งสภาพภูมิอากาศ ออกเป็น 3 ฤดู คือ

1. ฤดูร้อน ระหว่างเดือนมีนาคม - พฤษภาคม อุณหภูมิสูงสุดที่เคยวัดได้ 42.5 องศา
2. ฤดูฝน ระหว่าง เดือน มิถุนายน - ตุลาคม ฝนตกมากในเดือน มิถุนายน - กันยายน ปริมาณน้ำฝนเป็นรายปีของอำเภอประมาณเฉลี่ยในรอบ 10 ปี (2533-2543) ปริมาณน้ำฝนมากที่สุดวัดได้ 1,363.5 มิลลิเมตร และปริมาณต่ำสุดวัดได้ 676.5 มิลลิเมตร
3. ฤดูหนาว ระหว่างเดือน พฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดที่เคยวัดได้ 4.5 องศา และอุณหภูมิสูงสุดที่เคยวัดได้ 42.5 องศา

3. แหล่งน้ำสำคัญ มีดังนี้

3.1 แม่น้ำป่าสัก ต้นกำเนิดที่ตำบลวังยาว อำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย เกิดจากภูเขาใหญ่ และภูเขาขวาง ไหลผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดลพบุรี สระบุรี ลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้ายที่อำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา มีความยาวประมาณ 410 กิโลเมตร ราษฎรใช้น้ำจากแม่น้ำป่าสัก เฉพาะตำบลตากถอย

3.2 ลำน้ำพุง ต้นกำเนิดอยู่ที่ตำบลโป่ง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกิดจากเขาทุ่งแท่นและเทือกเขาเพชรบูรณ์ ไหลผ่านอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก ลงสู่แม่น้ำป่าสัก ฝั่งขวาที่หน้าวัดปากห้วยขอนแก่น อำเภอหล่มสัก มีความยาวประมาณ 61 กิโลเมตร ราษฎรใช้น้ำจากลำน้ำพุง สำหรับอุปโภคบริโภค และการเกษตร

นอกจากนี้ยังมีลำห้วยและคลองเล็กๆ อยู่ทั่วไป ส่วนมากมีน้ำเฉพาะฤดูฝน มีหนองน้ำสาธารณะประโยชน์ที่สำคัญคือ หนองโคม ตำบลหินสาว เนื้อที่ประมาณ 101 ไร่ และหนองเกาะ ตำบลนาแซง เนื้อที่ประมาณ 80 ไร่

4. ศิลปะพื้นบ้านและงานช่างฝีมือ

1. สถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมหรือสิ่งก่อสร้างภายในเมืองหล่มมีแบบการก่อสร้างมาจากอาณาจักรล้านช้าง และล้านนา เพราะผู้คนในเมืองหล่มเป็นผู้คนที่อพยพมาจากอาณาจักรล้านช้าง และเมืองหล่มก็เป็นช่องติดต่อกับอาณาจักรล้านนาคือ ภาคเหนือของไทยและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ฉะนั้นศิลปะภาคเหนือจึงมีปรากฏอยู่ในเมืองหล่มอยู่บ้างบางส่วน สิ่งก่อสร้างสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีปรากฏในเมืองหล่มสักนั้นมีอยู่หลายประเภท เช่น

ลิม (อุโบสถ) ใช้สำหรับทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ตามวัดวาอารามต่าง ๆ ลิมของเมืองหล่มนั้น มีขนาดที่ไม่ใหญ่โตมากนัก ส่วนใหญ่เป็นศิลปะพื้นบ้านก่อสร้างโดยช่างพื้นบ้าน ก่อด้วยอิฐฉาบปูน หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ซ่อฟ้าใบระกาและคันทวยส่วนมากทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปหัวหงส์หรือหัวพระยานาค มีประตูทางเข้าทางเดียว ด้านหลังของลิมมีลักษณะตันภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทองนิยมปางมารวิชัย เช่นพระประธานในลิมเก่า (วิหาร) วัดไพรสมณศักดิ์คาราม ส่วนลิมหรืออุโบสถศิลปะล้านนานั้นส่วนมากก่อสร้างขึ้นภายในเวลาไม่ถึงร้อยปีที่ผ่านมาเอง ส่วนมากเป็นฝีมือช่างชาวเมืองแพร่ เมืองน่าน เช่น โบสถ์วัดบ้านน้ำก้อ ตำบลน้ำก้อ และวัดท่ากกแก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก ที่มีพระประธานปูนปั้นปางมารวิชัย ศิลปะล้านนาที่สวยงามมากที่สุดภายในเมืองหล่ม เรียกว่าเป็นฝีมือของช่างชั้นครูเลยทีเดียว

วิหาร มีลักษณะคล้ายลิมแต่มีขนาดใหญ่กว่า มีหลังคาซ้อนกันหลายชั้นและลาดต่ำในเมืองหล่มสักมีวิหารให้เห็นน้อยหลังมากเพราะถึงแม้จะเป็นแก้ววิหารแต่ก็สามารถที่จะผูกพัทธสีมาเป็นอุโบสถได้เช่นกัน เช่น วิหารวัดศรีภูมิ ตำบลบ้านดิว อำเภอหล่มสัก

เจดีย์หรือพระธาตุ เมืองหล่มมีอาณาเขตติดต่อกับภาคอีสานตอนบนที่อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระธาตุศรีสองรัก อันเป็นสัญลักษณ์ของมิตรภาพระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง สร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช จึงเป็นผลให้รูปแบบของเจดีย์และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของผู้คนในเมืองหล่มมีลักษณะใกล้เคียงกับชาวอำเภอด่านซ้าย

ความเชื่อของชาวหล่มบางส่วนเชื่อว่า เจดีย์แบบล้านช้าง 2 องค์ คือเจดีย์วัดทุ่ง (โรงเรียนพ่อบุณผาเมืองอุปถัมภ์) เกี่ยวข้องกับพ่อบุณผาเมือง และเจดีย์วัดโพธิ์ชัยเกี่ยวข้องกับพระนางสิงขรเทวี ซึ่งมีประวัติความเป็นมาย้อนไปสมัยก่อนสุโขทัย เกี่ยวข้องกับเมืองราดและนครเด็ด เนื่องจากบริเวณนี้มีซากกำแพงเมืองโบราณและมีข้าวสารดำให้พบเห็นอยู่มากจึงมีตำนานพื้นบ้านเล่ากันต่อ ๆ มาสรุปได้ว่า เจ้าเมืองนครเด็ดเห็นพ่อบุณผาเมืองเจ้าเมืองราศีกำลังเข้มแข็งจึงยกพระนางสิงขรเทวีให้เป็นพระชายา พร้อมกับพระขรรค์ไชยศรี โดยหวังว่าไม่ให้ไทยเป็นอิสระจากขอม แต่พ่อบุณผาเมืองก็ยังไปร่วมกับพ่อบุณบางกลางหาวขับไล่ขอมที่สุโขทัย และยังเสียสละให้พ่อบุณบางกลางหาวเป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย พระนางสิงขรเทวีเสียใจและโกรธแค้นมาก

จึงเผาบ้านเมืองแล้วกระโดดน้ำตาย การเผาเมืองครั้งนั้นเป็นผลให้ชาวที่เก็บไว้ในเมืองไหม้ไปด้วย จึงปรากฏเป็นข่าวสารคำฝังอยู่ในดินทั่วไปบริเวณใกล้เจดีย์วัดโพธิ์จนถึงแม้เรื่องนี้จะขัดแย้งกับ รูปแบบทางศิลปกรรม แต่ก็ยืนยันถึงความสำคัญของเจดีย์ทั้งสององค์

พระธาตุวัดโพธิ์ชัย ตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก พระธาตุวัดโพธิ์ชัย อยู่ที่บ้าน ห้วยโป่ง หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นเจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยมฐาน สูง คล้ายกับเจดีย์ลาวรุ่นแรกคือ พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม แต่บัวเหลี่ยมสั้นป้อมกว่า ก่อสร้าง ด้วยอิฐสอดินฉาบปูน อิฐมีขนาดกว้าง 12.5 เซนติเมตร ยาว 22.5 เซนติเมตร หนา 6.5 เซนติเมตร เจดีย์สูงโดยประมาณ 14 เมตร

เจดีย์วัดทุ่ง (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนพ่อบุญผาเมืองอุปถัมภ์) หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก เจดีย์มีรูปทรงแบบบัวแปดเหลี่ยม บัวมีขนาดใหญ่และกว้าง มีฐานต่ำ ส่วนยอดขาด หายไป คาดว่าคงสูงประมาณ 16 – 20 เมตร ก่อด้วยอิฐสอดิน อิฐบางก้อนวัดขนาดได้กว้าง 12 เซนติเมตร ยาว 23 เซนติเมตร หนา 7 เซนติเมตร มีขนาดใกล้เคียงกับพระธาตุวัดโพธิ์ชัย เจดีย์ศิลปะแบบลาวในเมืองหล่ม ปัจจุบันชำรุดทรุดโทรม ขาดการอนุรักษ์และขาดการสืบสานต่อ จากชนรุ่นใหม่ ทั้งนี้เพราะความนิยมในรูปแบบของศิลปะภาคกลางตอนล่างมีมากขึ้นนั่นเอง (ทองเจือ เจียคทอง, เจดีย์ลาวในภาคกลาง ,สารานุกรมวัฒนธรรมไทย) ในอำเภอหล่มสักและหล่ม เเก่า ได้พบเจดีย์ลาวหลายแห่ง เช่น

1. เจดีย์วัดศรีบุญเรือง ตำบลนาท่า อำเภอหล่มเก่า มีรูปทรงคล้ายพระธาตุพนม
2. เจดีย์วัดโพธิ์พระธาตุปู่เถรหน้าโรงเรียนวังบาล ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า
3. เจดีย์วัดทุ่ง (ปัจจุบันอยู่ในบริเวณ โรงเรียนพ่อบุญผาเมืองอุปถัมภ์) อำเภอหล่มสัก รูปทรงบัวแปดเหลี่ยม
4. เจดีย์วัดศรีวิชัย ตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก รูปทรงบัวเหลี่ยมทรงสูง ฐานต่ำ
5. พระธาตุวัดโพธิ์ชัย ตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก รูปทรงดอกบัวเหลี่ยมฐาน สูง คล้ายพระธาตุพนม
6. พระธาตุคูมคำมณี ตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก รูปทรงบัวแปดเหลี่ยม พระธาตุศรีภูมิ ตำบลบ้านดัว อำเภอหล่มสัก รูปทรงบัวเหลี่ยมย่อมุม

การปลูกสร้างบ้านเรือน บ้านภาษาหล่มเรียกบ้านว่า เฮือน บ้านของคนหล่มนั้น นิยมทรงปั้นหยา หลังคาสูง มีกันสาด บันไดพาตขึ้นกับชาน แยกครัวออกจากหาก สร้างที่ไผ่ดุ่มน้ำ ดื่มด้วยเสาดั้นเดียวไว้ปลายชานบ้าน ส่วนน้ำสำหรับใช้ล้างสิ่งของใส่ตุ่มดินแยกไว้ต่างหาก เอา กะลามะพร้าวทำกระบวยตักน้ำดื่มมาใช้ไม่ปะปนกัน หลังคาบ้านมุงด้วยหญ้าแฝกหรือหญ้านา ผา บ้านใช้ไม้ไผ่สับฟากขัดแต่ละถ้ำเป็นผู้มีฐานะก็จะใช้ไม้แผ่นอย่างดี พื้นนิยมใช้ไม้หรือไม้ไผ่ปู

เช่นเดียวกัน การปลูกบ้านยกพื้นสูงเพื่อป้องกันสัตว์ร้าย และเอาไม้ผูกควายหรือทำกิจกรรม เช่น การทอผ้า เป็นต้น

ในปัจจุบันนิยมปลูกบ้านรูปทรงสากลทั่วไปสองชั้น ชั้นล่างเป็นปูนชั้นบนเป็นไม้ หรือชั้นเดียวเป็นปูนทั้งหลัง

2. ประติมากรรม พระพุทธรูปปูนปั้น พบมากในวัดโบราณจนเกือบทั่วเมืองหล่มสักและหล่มเก่า ส่วนมากเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง มีทั้งขนาดกลางและขนาดใหญ่ ส่วนมากเป็นพุทธศิลป์แบบศิลปะล้านช้าง แต่เข้าใจผิดว่าเป็นศิลปะแบบสุโขทัย เช่น พระประธานในอุโบสถวัดศรีมงคล อำเภอหล่มสัก พระประธานในอุโบสถหลังเก่าวัดไพรสมณศักดิ์คารามพระอารามหลวง(วัดป่า) อำเภอหล่มสัก วัดพระธาตุพลแพง บ้านนาแซง อำเภอหล่มเก่า พระพุทธรูปโลหะ พบมากตามวัดเก่าแก่หล่อด้วยโลหะทองสำริดพบทั้งศิลปะล้านนา ล้านช้าง และสุโขทัย พระพุทธรูปไม้ พบทั่วไปตามอุโบสถวัดเก่าแก่ทั่วเมืองหล่ม แต่เดิมชาวบ้านนิยมสร้างพระด้วยไม้แกะแล้วนำมาถวายวัดเพื่อเป็นการทำบุญต่ออายุตนเอง และสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ปัจจุบันพระพุทธรูปไม้แก่นั้นหายากมาก เพราะขาดช่างผู้ที่มีฝีมือในการแกะไม้และส่วนมากสูญหายจากการโจรกรรม

3. ภาษาหล่ม (ภาษาพูด) ภาษาซึ่งเป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายที่สามารถสื่อความหมายให้คนในกลุ่มหรือคนในชาติเข้าใจกันได้ อันอาจรวมถึงการกระทำใด ๆ หรือสัญญาใด ๆ ที่ทำให้คนในกลุ่มหรือต่างกลุ่มสามารถเข้าใจกันได้ ภาษาของชาวเมืองหล่มสักนั้นมีสำเนียงที่แตกต่างไปจากภาษาอีสานที่ถือว่าเป็นภาษาในกลุ่มภาษาลาวเหมือนกัน แต่ภาษาหล่มนั้นมีสำเนียงเดียวกันกับภาษาของชาวเมืองเลย เมืองนครไทย ชาติตระการ จ.พิษณุโลก อ.น้ำปาด อ.ทองแสนขัน จ.อุตรดิตถ์ ฯลฯ เพราะกลุ่มคนเหล่านี้มีประวัติการอพยพเคลื่อนย้ายจากบ้านเมืองของอาณาจักรล้านช้าง (ตอนเหนือ) ซึ่งมีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองหลวงพระบางหรือเมืองเชียงคังเชียงทองแห่งเดียวกัน

สัญลักษณ์ (สำเนียง) ของภาษาหล่มสักเป็นแบบประสมระหว่างภาษาไทยถิ่นเหนือ (แพร่ น่าน) กับภาษาไทยถิ่นอีสาน (ไม่มีเสียง ร และ ช) เช่น คำว่า เรียน ใช้ว่า เฮียน , เลียน ช้าง ใช้คำว่า ช้าง ไม่มีระบบเสียงควบกล้ำใช้ในภาษานี้ เช่น กว้าง เป็น ก๊วง ขวาง เป็น ขวง เป็นต้น และมีคำศัพท์ใช้คล้ายกับภาษาไทลาวโดยทั่วไป ลักษณะของภาษาจะสัมพันธ์กับภาษาไตยวน หรือคำเมืองสำเนียงแพร่ - น่าน เช่น ร้อน เป็น ฮ้อน รัก เป็น ฮัก วัว เป็น จัว เป็นต้น และสัมพันธ์กับภาษาไทยถิ่นใต้ เช่น คำว่า ฝน เป็น ฝิ่น แก้ว เป็น แก้ว ผู้คนในอำเภอหล่มสักเองก็ใช้ภาษาหล่มในการสื่อสารกันเป็นส่วนมากนอกเสียจากผู้คนในเมืองที่เรียกว่าเป็นผู้เจริญแล้วโดยเฉพาะข้าราชการนั้นนิยมสอนลูกหลานให้ใช้ภาษากลาง แต่อย่างไรก็ตามลูกหลานชาวหล่มสักก็ยังฟังและ

พูดภาษาหล่มได้อยู่เป็นส่วนใหญ่ถึงแม้บางคนอาจจะพูดไม่เป็นแต่ก็ฟังรู้เรื่อง สำเนียงของภาษาหล่มสักระยะนั้นอาจจะจำแนกออกได้ 2 สำเนียง คือ

1 . สำเนียงหลวงพระบาง เป็นสำเนียงที่ผู้คนส่วนมากใช้กัน ผู้คนที่ใช้สำเนียงนี้ส่วนมากจะเป็นผู้คนในอำเภอหล่มเก่า ส่วนในหล่มสักนั้นก็คงเป็นผู้คนที่มาจากเมืองหล่มเก่าในคราวที่ย้ายเมืองนั่นเอง

2. สำเนียงเวียงจันทน์ เป็นสำเนียงที่ผู้คนแถบ ต.บ้านดัว ต.บ้านห้วย ต. ห้วยไร่ ต.บ้านโสก ฯลฯ ใช้พูดเสียงเนียงนี้เป็นสำเนียงดั้งเดิมของชาวหล่มสัก สันนิษฐานว่าคงจะเป็นชาวเวียงจันทร์อพยพมาก่อนหน้าการสร้างเมืองขึ้นมาใหม่ จะสังเกตได้ว่าในบริเวณตำบลต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานั้นจะพบโบราณสถาน เช่น ซากวิหาร วัด และเจดีย์เก่าแก่ตามวัดวาอารามต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามทั้งสองสำเนียงก็ไม่แตกต่างกันมากนักและก็ใช้สื่อสารกันในปัจจุบัน และบางส่วนบางหมู่บ้านในอำเภอหล่มสักก็มีการผสมผสานทั้งสองสำเนียงเข้าด้วยกัน จนเกิดสำเนียงลาวหล่มสักขึ้นมาสำเนียงใหม่

ในปัจจุบันภาษาหล่มมีอิทธิพลเหนือชนทุกกลุ่มในจังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากเมื่อไม่นานมานี้ ชาวหล่มได้อพยพออกจากบ้านเกิดถิ่นเดิมไหลทะลักลงมาทางตอนใต้เพชรบูรณ์ทำให้ภาษาแผ่กระจายมาด้วย และแทรกแซงอยู่ทั่วไปในจังหวัด

4. ภาษาเขียนหรือภาษาจารึก ในสมัยโบราณชาวหล่มใช้การจารึกวรรณกรรมต่าง ๆ ลงบนใบลาน โดยใช้ อักษรตัวธรรม มีลักษณะคล้ายกับอักษร ตัวเมือง ของชาวภาคเหนือของไทย จนเกือบจะเป็นชนิดเดียวกัน ชาวหล่มรับเอาอักษรธรรมมาใช้ในวัด พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระศาสนา จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาธรรม วรรณกรรมที่จารึกส่วนมากก็เป็นเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก ชาดก นิทานหรือตำนาน คำราชาสมณไพโร โหราศาสตร์ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันนี้น่าเป็นห่วงก็คือ คนที่เรียนรู้ภาษาตัวธรรมนั้นมีน้อย และไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรการศึกษาในท้องถิ่น อีกทั้งคัมภีร์ และหนังสือที่จารึกอักษรตัวธรรมนั้นมีน้อย และส่วนมากก็ชำรุดเสียหายมากเพราะขาดการดูแล

5. เครื่องแต่งกาย ผู้ชายนุ่งกางเกงขาวหรือครึ่งแข้งหรือนุ่งโสร่ง มีผ้าขาวม้าคาดพุงหรือคาดไหล่ นิยมสีกลายขวางขาท่อนบนถึงเอวดังคำกล่าวที่ว่า “เพิ่นว่าขาลายแล้วแอมบ่ลาย มันบ่ต้อง คั่นว่าสักรกน่อยงอยแก้มจั่งสีงาม” แต่ต่อมาสักเต็มตัวเพราะได้รับอิทธิพลของชาวภูไท ที่เข้ามาปะปนในภายหลัง กล่าวได้ว่าผู้ชายไม่สีกลาย สาว ๆ จะไม่ให้อาบนํ้าทำเดียวกัน ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นทอเองด้วยไหมหรือฝ้าย เรียกว่าซิ่นหมี่, ซิ่นมุก มีสีสันสวยงาม มีหัวซิ่นและตีนซิ่นที่ทอพิเศษและสวยงามเย็บต่อกัน เสื้อสมัยก่อนไม่นิยมส่วนมากใช้ผ้ารัดหน้าอก และห่มผ้าสไบเฉียงปาเวลาที่จะไปร่วมงานบุญประเพณีต่าง ๆ หรือไปในงานสำคัญ ใส่ต่างหูทั้งสองข้าง ส่วนผู้ชายจะใส่

คัมพูชาเชิงเดียว และแต่เดิมนั้นผู้หญิงชาวหล่มจะต้องไผ่ผมยาวแล้วเกล้าเป็นมวยไว้ดำ นหลังศีรษะ บริเวณท้ายทอย ถ้าเป็นหญิงสูงศักดิ์ก็จะเกล้าให้สูงขึ้นมาน้อยบริเวณกระหม่อม ส่วนการตัดผมสั้นของผู้หญิงหล่มนั้นสันนิษฐานว่าน่าจะได้รับอิทธิพลของผู้หญิงชาวกรุงเทพฯ ในสมัยประมาณไม่เกินร้อยปีมานี้ ในปัจจุบันก็ยังคงมีหญิงผู้ถือจารีตการไผ่ผมยาวเกล้ามวยตามบรรพบุรุษอยู่พอให้เห็นบ้างเป็นบางส่วน บางครั้งเสื้อผู้หญิงจะเป็นเสื้อแขนยาวปิดกระดุมเม็ดเงินถี่ ๆ ตั้งแต่คอลงมา รองเท้าใช้ไม้ไผ่ปล้องสั้น ๆ เจาะรูเชือกร้อยหรือมีเงินนั้นจะใช้หนังควายแห้ง ทั้งหญิงและชายเมื่อเฒ่าแก่หรือแต่งงานแล้วชอบกินหมาก ในปัจจุบันนี้ชาวเมืองหล่มวัยหนุ่มสาวนิยมแต่งกายตามสมัยนิยม

6. อาหาร การรับประทานอาหาร ของชาวหล่มนั้น จะนิยมร่วมกันรับประทานเป็นวง โดยมีภาชนะใส่อาหาร คือ ชันโดก หรือที่ชาวหล่มเรียกว่า พาเข้าหย่อง อาหารที่ชาวหล่มสักระนิยรับประทานนั้นคล้ายอาหารของทางภาคอีสานทั่วไปคือส่วนมากจะไม่นิยมอาหารมัน และนิยทานข้าวเหนียวและอาหารที่มีรสจัดและมีอาหารบางประเภทที่มีลักษณะเหมือนกับอาหารของท้องถิ่นอื่น ๆ แต่เรียกชื่อต่างกัน เช่น ขนมนจีน ภาคอีสานเรียกว่า “เข้าปุ้น” แต่คนหล่มเรียก “เข้าหนมเส้น” เหมือนอย่างทางภาคเหนือโดยเฉพาะเข้าหนมเส้นเส้นของชาวหล่มนั้นเป็นที่ยอมรับและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เพราะมีลักษณะพิเศษคือมีเส้นที่เหนียวนุ่ม รับประทานอร่อยถูกใจผู้คนทั่วไปเป็นอย่างมาก หรืออาหารบางอย่างเป็นสูตรเฉพาะของเมืองหล่ม เช่น ลาบ ส่วนใหญ่ทำด้วยเนื้อวัวหรือไก่และหมู นิยมใส่เครื่องเทศมาก ๆ เช่น ตะไคร้ ใบมะกรูด กระเทียมเจียว ฯลฯ ใส่กรอกหมู คล้ายกับ ไส้อั่ว ของภาคเหนือ ผักกุ่มดอง หมกผักกุ่ม ส้มหมู ส้มปลา ส้มผัก ประเภทแกงได้แก่ แกงคั่ว แกงใบขี้เหล็ก แกงผักอีสุ่ม (มะรุม) แกงนางหวาน (บอน) และแกงผักหวาน ฯลฯ ประเภทต้มได้แก่ ต้มส้มผัก ต้มขม ต้มไก่ ประเภทซุบ(ยำ)ได้แก่ ซุบหน่อไม้ ซุบใบมะม่วงอ่อน ซุบหมากมี (ขนุน) ซุบถั่วฝักยาว และซุบหัวทูน ฯลฯ ประเภทซ่า (พรว้า) ได้แก่ ซ่าแดง ซ่าขึ้น (เนื้อ)จั่วขึ้นหมู ฯลฯ ประเภทแจ่ว (น้ำพริก) ได้แก่ แจ่วพริกสด (พริกหนุ่ม) แจ่วแมงดา แจ่วกุ้ง แจ่วปลา แจ่วปู ฯลฯ ประเภทหมัก ได้แก่ ปลาร้า น้ำผักกะทอน ฯลฯ

5. ประเพณีสังคมพื้นบ้าน

5.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับขั้นตอนของชีวิต ชาวพื้นเมือง หล่มเก่าและ หล่มสักนั้นสืบเชื้อสายมาจากราชอาณาจักรล้านช้างโดยเฉพาะหลวงพระบางเป็นส่วนใหญ่เฉพาะในเมืองหล่มสักนั้นชนที่เป็นเชื้อสายหลวงพระบางนั้นมีประมาณ 70 % นอกนั้นที่เหลือเป็นชนเชื้อสายเวียงจันทร์อันได้แก่ชาว ต.บ้านหวาย ต.บ้านดั่ว ต.ห้วยไร่ ฯลฯ ข้อนี้จะแยกแยะได้โดยสำเนียงการพูดที่จะแตกต่างกันอยู่บ้างเล็กน้อยถ้าใครเป็นคนหล่มแล้วก็จะพอทราบ เมื่อจะพูดถึงประเพณีแล้วก็ต้องพูดถึงจารีต “ฮิตสิบสองกองสิบสี่” ฮิต ก็คือ จารีต ส่วนคำว่า กอง ก็คือ ข้อวัตรปฏิบัติ ในสมัยโบราณอาณาจักร

ล้านช้างก็ใช้สัตตบงกชนี้เป็นระเบียบการปกครองของชาวบ้าน ส่วนกองสิบสี่นั้นเป็นระเบียบหรือข้อวัตรของพระมหากษัตริย์หรือพระสงฆ์ เมื่อทราบแล้วว่าสัตตบงกชนั้นคืออะไร ดังนี้เองทำให้ชาวหล่มสักยังคงมีสัตตบงกชที่นิยมปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน สัตตบงกช ก็หมายถึงจารีตสิบสองเดือนนั่นเอง ตัวอย่างเช่น

1. สัตตที่หนึ่ง เดือนเจียง (เดือนอ้าย) บุญเข้ากรรม “สัตตที่หนึ่งนั้น เถิงเมื่อเดือนเจียงเข้ากลายมาแถมถ่ายฝูงหมู่มังกรเจ้าก็เตรียมเข้าอยู่กรรมมันหากกรรมนิยมนี่ถือมาตั้งแต่ก่อนอย่าได้ละห่างวันเจียงสี่ช่องแล่นนำ ” การเข้ากรรมนั้น หรือ เรียกว่าอยู่ปริวาสกรรมนั้นเป็นพิธีกรรมเพื่อให้ภิกษุผู้กระทำความผิดอาบัติขึ้นสังฆาทิเสสได้สารภาพต่อหน้าหมู่มังกร ความจริงแล้วพิธีนี้เป็นสังฆกรรมคือเป็นเรื่องของพระโดยตรง แต่ญาติโยมก็ได้ถือโอกาสนี้กระทำบุญซึ่งถือว่าได้บุญมาก

2. สัตตที่สอง เดือนยี่ บุญคูณลาน ชาวหล่มเรียกว่าบุญข้าวเปลือกชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกใส่กระบุงหอบมาแล้วมากองรวมกันไว้ที่วัดนิมนต์พระมาสวดมนต์เย็นและฉันเช้า เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวเปลือก เมื่อพระฉันเช้าแล้ว ก็ทำพิธีสู่ขวัญข้าว

3. สัตตที่สาม เดือนสาม บุญข้าวจี ในมือเพ็ง (วันเพ็ญ) ให้ทำบุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา เริ่มพิธีทำบุญข้าวจีในตอนเช้า โดยใช้ข้าวเหนียวปั้นหุ้มน้ำอ้อย นำไปปิ้งหรือจี่พอเกรียมแล้วชุบด้วยไข่อย่างไฟจนสุกแล้วใส่ภาชนะ ไปตั้งไว้ในห่อแจก(ศาลา) นิมนต์พระมาให้ศีลแล้วนำข้าวจีใส่บาตรนำถวายแด่พระภิกษุสงฆ์พร้อมกับอาหารอื่น เมื่อพระฉันเสร็จแล้ว มีการแสดงธรรมเทศนา ข้าวจีที่เหลือจากพระฉันก็แบ่งกันรับประทานถือว่าเป็นมงคล ปัจจุบันบุญข้าวจีนี้ไม่ค่อยนิยมถือปฏิบัติกันในเมืองหล่ม

4. สัตตที่สี่ เดือนสี่ บุญพระเวส (เทศน์มหาชาติ) ทำบุญพระเวสฟังเทศน์มหาชาติ มูลเหตุเนื่องมาจากพระคัมภีร์มัลลยหีเมและมัลลยแสนว่า ถ้าผู้ใดปรารถนาที่จะได้พบพระศรีอริยเมตไตรย์ หรือเข้าถึงศาสนาของพระพุทธเจ้าแล้ว จงอย่าฆ่าตีบีบคั้นใคร่ครวญสมาธิ อย่ายุ่งให้พระสงฆ์แตกสามัคคีกัน กับให้อุตสาหะฟังพระธรรมเทศนาเรื่องพระมหาเวสสันดรชาดกให้จบสิ้นภายในวันเดียว งานบุญพระเวสนี้ นิยมจัดกันอย่างน้อย 2 วัน วันแรกเรียกว่า มื้อดาหรือมื้อโสม ชาวบ้านและพระสงฆ์สามเณรจะต้องช่วยกันประดับประดาบริเวณวัด ด้วยต้นกล้วยต้นอ้อย ช่อธง ดอกบัวที่ทำมาจากไม้ เครื่องร้อยเครื่องพัน และสิ่งอื่น ๆ มากมาย ในสมัยโบราณจะมีการแห่พระเวสเข้าเมืองด้วยโดยจะมีผู้แต่งกายเป็นพระเวสสันดรและนางมัทรี ชาลิกัณหาท้าวศุขชัยและนางผุสดี ชุชกและอื่น ๆ จะแห่ด้วยขบวนช้างและม้าแห่แหนไปรอบเมืองแล้วกลับมายังวัดในหมู่บ้านเพื่อทำการเฉลิมฉลอง ในตอนเย็นก็จะมีการแห่พระอุปคุต โดยการไปทำพิธีที่ท่อน้ำโดยชาวบ้านจะนิมนต์พระสงฆ์เป็นผู้นำไปกล่าวอัญเชิญพระอุปคุตจากท่อน้ำโดยการงมเอาหินในน้ำ

สมมติว่าเป็นพระอุปคุตแล้วแห่แห่นเข้ามายังวัดอัญเชิญขึ้นไว้บนศาลเพียงตาที่ปลูกไว้บริเวณวัด พร้อมด้วยเครื่องบริวารต่าง ๆ ด้วยเชื่อว่าพระอุปคุตเป็นผู้ที่มีฤทธิ์ที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองมิให้เกิดสิ่งไม่ดีไม่งามขึ้นภายในงาน ตกเย็นก็มีการเจริญพุทธมนต์ เสร็จแล้วอาราธนาพระสงฆ์ขึ้นเทศน์ ปาฐมี 30 ทศ มัลลหมีน มัลลแสน ด้วยท่วงทำนองพื้นบ้าน เช้าวันต่อมาเวลาประมาณตีห้า ชาวบ้านก็พากันแห่ข้าวพันก้อนทำด้วยข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนถึงพันก้อน เพื่อเป็นการบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว ผู้นำกล่าวอัญเชิญเทวดา อาราธนาธรรมล่ำหาชาติด้วยภาษาพื้นบ้าน จากนั้นพระสงฆ์จะเริ่มเทศน์มหาชาติด้วยภาษาและทำนองพื้นบ้าน กัณฑ์แรก คือ กัณฑ์สังกาส และเทศน์กัณฑ์อื่น ๆ ทั้งหมดจนจบภายใน 1 วัน เมื่อเทศน์จบเหล่าทายกทายิกาชาวบ้านก็ทำการขอสมมาการวาระเป็นภาษาพื้นบ้าน กรวดน้ำรับพรเป็นเสร็จพิธีเทศน์มหาชาติประจำปี(เทศน์มหาชาติของหล่มสัก หล่มเก่า ยึดถือตามประเพณีดั้งเดิม คือ มีทั้งหมด 16 กัณฑ์ เมื่อรวมมัลลหมีนและมัลลแสนด้วยจึงเป็น 18 กัณฑ์)

5. ฮีตที่ห้า เดือนห้า บุญปีใหม่ (สงกรานต์) วันสังขารล่อง (ชาวอ.หล่มสักเรียกว่า วันพระเจ้าลง) เป็นวันแรกของงานจะนำพระพุทธรูปลงมาทำความสะอาดและตั้งไว้ในสถานที่อันควรแล้วพากันสรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ด้วยน้ำอบน้ำหอม

วันสังขารเนา เป็นวันที่สองของงาน พากันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บุพพการีชนผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว วันเนาว์นี้คนหล่มจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าวันเนา ประชาชนนิยมที่จะเลิกทำงานในวันนี้ เด็กน้อยก็ถือโอกาสวันนี้เล่นจุบประทัด ส่วนผู้ใหญ่บ้างก็เล่นพลุไฟหรืออื่น ๆ ที่มีเสียงดังในตอน เช้าตรู่ด้วยเชื่อว่าเป็นการขับไล่ความเสนียดจัญไรมิให้เข้ามาใกล้ ถ้ารายและจะอยู่บ้านทำการปักกวาด ทำความสะอาดที่อยู่อาศัย ด้วยมีความเชื่อว่าเป็นวันดังกล่าวนี้จะต้องทำตนและที่อยู่ให้สะอาดเพื่อที่จะเป็นสิริมงคลต่อชีวิตและครอบครัว

วันสังขารขึ้น (วันเถลิงศก) เป็นวันที่สามของงาน ทำบุญตักบาตร และรดน้ำคำหัวสมมาการวาระผู้ใหญ่ ส่งท้ายด้วยพิธีบายศรีสู่ขวัญและเล่นสาดน้ำกันและในวันเดียวกัน หรือหลังวันนี้หนึ่งวันก็จะมีการแห่ขันดอกไม้ไปสรงน้ำพระยังวัดต่าง ๆ และก่อเจดีย์ทราย และนำธูป(ตุ่ง)ไปแขวนไว้ตามวัดเพื่อเป็นพุทธบูชาและเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะ

6. ฮีตที่หก เดือนหก บุญวันวิสาขบูชา และบุญบั้งไฟ ชาวบ้านจะร่วมกันทำบั้งไฟแห่แห่นกันแล้วนำเอาไปจุดเป็นพุทธบูชาและขอฝน ผลโดยอ้อมก็เพื่อฝึกฝนให้ประชาชนมีความสามัคคี และให้ประชาชนมีความร่าเริงสนุกสนานก่อนที่จะถึงฤดูทำนา อาจจะมีการเสี่ยงกลองร่วมด้วย บางตำราก็กล่าวว่าการสวดสรงน้ำพระพุทธรูปทั้งฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ ตลอดจนมีการถือน้ำพิพัฒน์สัตยาสำหรับเจ้าขุนมูลนายในสมัยโบราณด้วย

7. อีตที่เจ็ด เดือนเจ็ด บุญชำระ (บุญเบิกบ้าน) ทำบุญบูชาเทวดาอาศัยหลักเมือง ทำการเช่นสรงหลักเมือง หลักบ้าน นำเอาภาชนะใส่ทรายพร้อมขวดน้ำมันต์ ไปรวมกันนิมนต์พระสังฆเจ้ามาสวดเจริญพระพุทธรณ์ 3 คืบ ในพิธีนี้พระสงฆ์จะสวดมนต์บทพิเศษตามประเพณีท้องถิ่น เช่น จุลชัยมงคล(ชัยน้อย) และเทศนาอันสงฆ์อุณห์สวีสัย สลากการวิชาสูตร ทิพนนต์คาถา ปารมี 30 ทศ เป็นต้น และในวันสุดท้ายของงานในตอนเช้าชาวบ้านจะนำกระทงที่ทำด้วยต้นกล้วยเรียกว่า กระทงหน้าวัชรบุรุษเครื่องสังเวศ เช่น ข้าวดำ ข้าวแดง แกงส้มแครงหวาน รูปคนและสัตว์ ธงช่อและธงชัยนำไปทำพิธีส่งเคราะห์หรือเป็นการเช่นสรงเทวดาเสร็จพิธี แล้วนำทรายและน้ำพระพุทธรณ์ไปโรยและพรมที่บริเวณรอบบ้านเป็นสิริมงคลและเชื่อว่าจะทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

8. อีตที่แปด เดือนแปด บุญเข้าวัดสา (พรรษา) “อีตหนึ่งนั้นพอถึงเดือนแปดได้ล่วงมาถึง ผูกหมี่สังฆคุณ เข้าวัดสาจำอ้อย ทำตามฮอย ของเจ้าโคตมทำก่อนบ่ทะเลนอน เลิกม้างทำแท่งสู่กาย ” มีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหาร ฟังธรรมและถวายเทียนและผ้าจ่านาพรรษา ฯลฯ

9. อีตที่เก้า เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน นำเอาข้าวและอาหารคาวหวาน พร้อมทั้งหมากพลูบุหรี่ ห่อด้วยใบตองแล้วนำไปไว้ตามต้นไม้และพื้นหญ้า เพื่ออุทิศให้แก่บรรดาญาติผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยกำหนดวันแรกสิบสี่ค่ำเดือนเก้า ต่อมาภายหลังนิยมทำบุญถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์และสามเณรพร้อมกันไปด้วย

10. อีตที่สิบ เดือนสิบ บุญข้าวสาก (สลากภัต) นำเอาอาหารคาวหวาน เช่น กระจ่างสารท กล้วย อ้อย หอมกระเทียม พริก น้ำปลา หมากพลูบุหรี่ ฯลฯ นำบรรจุลงในภาชนะที่เรียกว่า กวย(ชลอม) แล้วนำไปที่วัดกองรวมกันไว้ เขียนฉลากให้พระเณรรูปใดจับได้กองใดก็ถวายพระเณรรูปนั้น และอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

11. อีตที่สิบเอ็ด เดือนสิบเอ็ด บุญออกวัสสา (พรรษา) “อีตหนึ่งนั้นถึงเดือนสิบเอ็ดแล้วก็ป็นแนวทางป่อง เป็นช่องของพระเจ้าคนเข้าแล้วออกมา ถึงวัสสามาแล้วสามเดือนก็เลยออก เรียกว่า ออกพรรษาปวารณากล่าวไว้เฮาได้เล่ามา ” ทำบุญออกพรรษา หรือสังฆเจ้าออกวัสสาปวารณา มีการทำบุญตักบาตร ทั่วไปและทำบุญตักบาตรเทโว และมีการตามประทีปโคมไฟในวันขึ้นท้องฟ้าตามหน้าบ้านหรือวัดวาอารามจะสว่างไสวไปด้วยแสงประทีป ที่ชาวบ้านจุดเพื่อเป็นพุทธบูชา ในบางวัดอาจจะมีการจัดงานลอยกระทง หรือไหลเรือไฟในเทศกาลนี้ด้วย

12. อีตที่สิบสอง เดือนสิบสอง บุญกฐิน เป็นเดือนส่งท้ายปีเก่าตามคติเดิม มีการทำบุญกองกฐิน ซึ่งเริ่มตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบสอง หลังจากวันเพ็ญเดือนสิบสองแล้วจะทอดกฐินอีกไม่ได้ บุญเดือนสิบสองที่สำคัญชุมชนที่อยุธยาแม่น้ำ ก็คือการ “ช่วงเฮือ” (แข่งเรือ) เพื่อ

บูชาอุสุภยานาค 5 ตระกูลปัจจุบันนี้มีเพียงบางวัดเท่านั้นที่จัดการแข่งเรือ อย่างเช่น วัดทุ่งธงชัย อ. หล่มเก่า เป็นต้น

“ไฟผู้ทำตามนี้ เจริญดียอดยิ่ง ทุกสิ่งมี ปะไ้ทั้งเข้าหมู่ของ กรรมบถก็ต้อง ลำบากในตัว โลกบ่มีมัวหมองอย่างใดพอดี มีแต่สุขสันครองคนสนุกยิ่ง อดให้หลังป่องนี้ได้เจ้าอย่า ลีลย”

ทั้งนี้รายละเอียดยังมีอีกมากเพราะแต่ละประเพณียังมีข้อปฏิบัติมากมาย เนื้อหาและความหมายที่ลึกซึ้งเป็นปรัชญาแบบฉบับของชาวบ้านที่ยังเชื่อถือปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจ พระพุทธศาสนาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส่วนคงสืบสืบนั้นเป็นข้อวัตรหรือจริยาวัตรของ พระมหากษัตริย์ลักษณะคล้าย กับทศพิธราชธรรมของพุทธศาสนา

5.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับการดำรงชีวิต

1) ประเพณีการแต่งงาน (กินดอง) เกี่ยวกับชีวิตคู่หรือการมีคู่ครองของ ชาวหล่มนั้น ก็คล้ายกับคนไทยทั่วไปซึ่งถือว่าเป็นประเพณีอันดีงามที่คนไทยได้ถือปฏิบัติสืบต่อกัน มาช้านาน การแต่งงานหรือมงคลสมรสของคนหล่มนั้นเรียกว่า งานกินดอง คือ งานที่มีการกินเลี้ยง กันฉลองการที่จะเป็นดองกันระหว่างสองครอบครัวจะได้เป็นทองแผ่นเดียวกันนั่นเอง แต่เดิมนั้น พ่อแม่จะเป็นผู้เลือกคู่ครองให้ ซึ่งลูกหลานชาวหล่มก็จะเชื่อฟังผู้ที่เป็นพ่อแม่จะไม่มีการขัดแย้งใด ๆ เลยแต่พ่อแม่ก็จะให้ผู้เป็นลูกนั้นตัดสินใจด้วยตนเองว่าจะเลือกคู่ครองที่พ่อแม่ หาให้หรือไม่ หนุ่มสาวชาวหล่มตั้งแต่โบราณ มักที่จะทำความรู้จักกันส่วนมากตามงานบุญต่าง ๆ หนุ่ม - สาวจะ ถือโอกาสมาพบปะพูดคุยกันเพราะพ่อแม่ก็จะอนุญาตเฉพาะงานบุญเท่านั้น ส่วนในเวลาอื่นก็ไม่ อนุญาตให้ผู้หญิงออกบ้านในเวลากลางคืน ในคืนเดือนหงายผู้หญิงชาวหล่มก็จะลงเชิญฝ่ายที่ได้ถนัด บ้าน เรียกว่าลงช่วงเชิญฝ่ายจะเป็นโอกาสของชายหนุ่มที่จะมีโอกาสเกี่ยวพาราสีกับหญิงสาวที่ตน รักโดยชายหนุ่มจะเดินทางไปที่บ้านของหญิงสาวโดยจะเป่าแคนหรือคิดพิณไปอาจจะไปกับเพื่อน ด้วย เมื่อถึงบ้านของหญิงสาวแล้วได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ของฝ่ายหญิงให้เข้าไปในบริเวณบ้านได้ และอนุญาตให้พูดคุยกับลูกสาวของท่านได้ ก็จะเป็นโอกาสที่หนุ่มสาวจะได้พูดคุยกัน พูดจากเกี่ยว พาราสีกันเป็นกาพย์เป็นกลอน ที่เรียกว่าผญา ได้ตอบกัน ตัวอย่างเช่น นางเอย ทุกข์บ่มีเสื้อผ้าผา เสีนดีพอลื้ออยู่ ทุกข์บ่เห็นหน้าน้อง โตอายอยู่บ่เป็น เมื่อทั้งสองมีความชอบพอกันและได้รับอนุญาต จากพ่อแม่ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายมีความพร้อมแล้วจึง ได้พาผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าวมาสู่ขอตกลงขอหมั้น กันและนัดวันกันว่าจะแต่งงานในวันไหนโดยจะตกลงกันหาฤกษ์ยาม ส่วนมากนิยมแต่งงานในวันคู่ และ เดือนคู่ เมื่อถึงวันงานจะมีการกินเลี้ยงหรือกินดองกันในโบราณจะนิยมที่บ้านของทั้งสองฝ่าย ฝ่าย เจ้าบ่าวก็นัดเลี้ยงญาติพี่น้องของตน และฝ่ายเจ้าสาวก็จะจัดเตรียมสถานที่ไว้คอยต้อนรับขบวน ขันหมากในวันรุ่งขึ้น เจ้าบ่าวก็นัดจัดขบวนขันหมากแห่มาบ้านเจ้าสาว

2) ประเพณีเกี่ยวกับความตายพิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการตายของชาวหล่มนั้น มีระเบียบพิธีปฏิบัติที่แตกต่างจากถิ่นอื่นบ้างบางส่วน ดังนี้ แต่เดิมนั้นไม่นิยมเก็บศพไว้นาน ส่วนมากเมื่อมีผู้เสียชีวิตแล้วก็นิยมหามไปป่าช้า เพื่อที่จะฝังการฝังศพนิยมนำเอาทรัพย์สินและของมีค่า เช่น สร้อย แหวนกำไล พระเครื่อง มีดดาบ เป็นต้น ฝังลงไปด้วย ส่วนผู้ที่มีฐานะทางสังคมก็นิยมทำการเผาแทนการฝัง และนิยมทำปราสาทศพ ภาษาหล่มเรียกว่า หอศพ ที่ทำจากไม้เป็นโครงมีฐานสามชั้นซ้อนกัน และหลังคาสามชั้นมีหน้าจั่วและเสาคล้ายเสาศิลาแล้งประดับด้วยกระดาดเงินและทอง และกระดาดสีต่าง ๆ ส่วนหีบศพก็ทำมาจากไม้กระดาน ปัจจุบันนิยมใช้ไม้อัดแทน การประกอบปราสาทศพนี้ก็เป็นฝีมือของช่างพื้นบ้าน ส่วนวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับผู้ตายนั่น เช่น การอาบน้ำศพ เอาจี๊ผึ้งปิดตาศพ การนอนเลียนหันาม การเบิกโลง การมัดตาสังคนหล่มเรียกว่า “การคอยศพ” ล้วนเป็นวิธีปฏิบัติที่เคร่งครัดและแฝงไปด้วยปรัชญาคำสอนเกี่ยวกับชีวิต ปัจจุบันนิยมเก็บศพไว้นานน้อย สามคืน แล้วแต่ฐานะ ส่วนศพที่ตายโหงไม่นิยมเผาแต่จะแก้เคล็ดโดยวิธีแกล้งฝังแล้วขุดขึ้นมาเผา ส่วนพิธีสงฆ์ทางพุทธศาสนานั้นก็มีระเบียบปฏิบัติไม่ต่างจากภาคกลางมากนัก นิยมนิมนต์พระสงฆ์อย่างน้อย ๘ รูปสวดพระอภิธรรมในตอนกลางคืนและนิมนต์พระสงฆ์รูปสวดคอกิธรรมมัตถสังคหะ โดยตั้งเครื่องบูชาเรียกว่า “คายธรรม” ใส่ถาดหรือพานวางไว้ด้านข้างตู้อภิธรรมประกอบด้วย ข้าวตอก ข้าวสาร กล้วย อ้อย และอื่น ๆ และมีการจุดเทียนบูชาศาลาเช่นในปริบทที่หนึ่ง มีสิบลีลาถาก็จะจุดเทียนบูชาสิบลีลั่น เป็นต้น และถวายภัตตาหารในตอนเช้าทุกเช้าในขณะที่ศพอยู่บ้าน ในวันเผาประชาชนชาวบ้านจะนิยมเดินทางมาร่วมงานกันมากเป็นพิเศษกว่าวันอื่น ๆ ทั้งในและนอกหมู่บ้าน จำนวนหลายร้อยหลายพันคนทีเดียว แต่เดิมจะต้องเคลื่อนศพไปเผาที่ป่าช้า โดยชาวบ้านจะต้องช่วยกันไปหาหิ้วหาฟืนมาจากป่าสำหรับก่อกองฟอน (เชิงตะกอน) ขึ้น เสร็จแล้วประดับด้วยกระดาดสีต่าง ๆ เป็นลวดลายพร้อมกับนำกากกล้วยมาแกะสลักเรียกว่า เทงหยวก เป็นลวดลายสลักกับกระดาดเงินกระดาดทองอย่างงดงาม แต่ในปัจจุบันตามวัดต่าง ๆ มีเมรุที่ใช้ในการฌาปนกิจ ชาวบ้านจึงพากันหันมาประกอบพิธีฌาปนกิจศพที่วัดแทน ในวันเผาศพเจ้าภาพนิยมนำชลูกหลานหรือญาติของผู้ตายเป็นสามเณร เรียกว่า “บวชลูกแก้ว” หรือถ้าผู้ตายไม่มีบุตรหลานก็จะต้องไปนิมนต์สามเณรที่วัดเรียกว่าบวชหรือ “ชื้อลูกแก้ว” ก่อนที่จะเคลื่อนศพลูกหลานและญาติ ๆ ก็จะทำการสมมา (ขอขมา) ศพ นิมนต์พระสงฆ์หนึ่งหรือสองรูปสวดคอกมุนาน้ำขบวนศพ สมัยก่อนใช้การเคลื่อนศพด้วยการหามโดยขอกำลังญาติผู้ชยหลาย ๆ คนช่วยกันถือว่าเป็นการให้เกียรติผู้ตายยิ่งผู้ตายนั่นมีผู้ที่มิคนเคารพนับถือมากก็จะมีคนร่วมในขบวนเคลื่อนศพมาก และมีการหว่านข้าวตอกนำหน้าศพโดยจะใช้ผู้ที่มิอายุมากเป็นผู้หว่านเป็นปริสนาธรรมอีกข้อหนึ่ง

5.3 พิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ในหมู่บ้านใหญ่ ๆ จะมีศาลเจ้าพ่อ มีนางเทียม เลื้อเมืองทรงเมือง ตำแหน่งเจ้าพ่อ

ต่าง ๆ นั้น จะมีเจ้าพ่อใหญ่ เจ้าพ่อทหาร อุปฮาด เมืองกลาง หลวงศรี ศรีหวงษ์ ลูกสมุนเลี้ยงช้างเลี้ยงม้า มีเครื่องศาสตราวุธ เช่น หอก ดาบ ของ้าว และฉัตร ชาวบ้านจะเคารพนับถือมากในเดือนหกของทุกปีจะมีการทำบุญเลี้ยงบ้านตามศาลเจ้าพ่อต่าง ๆ จากชื่อของเจ้าพ่อต่าง ๆ อาจจะพิจารณาและเทียบดูได้น่าจะเป็นตำแหน่งทางการปกครองในสมัยโบราณของชนพื้นเมือง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นชุดโครงการวิจัย ที่มีโครงการวิจัยย่อย 6 โครงการ มีคณะผู้วิจัยรับผิดชอบแต่ละโครงการย่อย วิธีการดำเนินการวิจัยแต่ละโครงการแตกต่างกันไป แต่ทุกโครงการที่ทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วม วิธีการดำเนินการวิจัย ดังรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 การติดตามหนุนเสริมนักวิจัยและสังเคราะห์ข้อมูลวัฒนธรรมไทหล่ม

1. จัดประชุมคณะนักวิจัย เพื่อทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ เป้าหมายและวางแผนการดำเนินการวิจัยให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
2. จัดประชุมร่วมกับคณะกรรมการการชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทหล่ม เทศบาล อำเภอ เพื่อชี้แจง ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ และแผนการดำเนินการวิจัยของแต่ละโครงการย่อย
3. ติดตามหนุนเสริมการดำเนินงานของนักวิจัยในแต่ละโครงการย่อยร่วมประชุมกับคณะกรรมการจัดงานประเพณีขนมจีน เพื่อศึกษาจุดอ่อนของการจัดงาน ร่วมกันหาวิธีแก้ไขเสนอรูปแบบของงานให้มีความเป็นวัฒนธรรมไทหล่ม
4. จัดประชุมรายงานความก้าวหน้าของแต่ละโครงการ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขร่วมกัน
5. จัดประชุมร่วมกันสังเคราะห์งานวิจัยในการศึกษาบริบทวัฒนธรรมของแต่ละโครงการย่อย

ตอนที่ 2 ศึกษารูปแบบและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมไทหล่ม

1. จัดศึกษาฐานงานในจังหวัดที่เป็นต้นแบบที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรม ได้แก่ จังหวัดสมุทรสงคราม, จังหวัดราชบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. จัดประชุมสรุปบทเรียนที่ได้จากการศึกษาฐานงาน และศึกษาหาวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทหล่ม
3. จัดประชุมร่วมกันสังเคราะห์งานวิจัย เพื่อสรุปรูปแบบการพัฒนาอนุรักษ์วัฒนธรรมของแต่ละโครงการย่อย

4. จัดเผยแพร่งานวิจัย โดยการจัดนิทรรศการที่วัดศาล จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์และเอกสารเผยแพร่ การจัดทำแหล่งเรียนรู้

การรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีร่วมกัน (Multimethods of Data Collection)

1. การประชุมปฏิบัติการระดมสมอง
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
3. การสังเคราะห์งานวิจัยร่วมกัน
4. การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. การจัดเวทีประชาคม

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจัดทำข้อมูลให้เข้าระเบียบเข้าเรื่อง (Categories) จำแนกชนิดของข้อมูล การตีความ ให้ความหมาย (Meaning) จัดหมวดหมู่ อธิบายความ และเรียบเรียง พัฒนาวิเคราะห์ (Desscriptive analysis)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต ซึ่งประกอบด้วยประเด็นคำถามตามที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ มีทั้งคำถามแคบและคำถามกว้างที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็น แบบบันทึกข้อมูลรายงานการประชุม

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อยทั้งหมด 6 โครงการ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาหาวิธีการฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมไทหล่ม ปรากฏผลการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 การสังเคราะห์ข้อมูลวัฒนธรรมไทหล่ม

จากการสืบค้นข้อมูลจากการประชุม การประชุมปฏิบัติการชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมได้รวบรวมวัฒนธรรม ทั้งที่สูญหายไปแล้วและที่ยังถือปฏิบัติกันอยู่ พบวัฒนธรรม ไทหล่มด้านต่างๆ มีทั้งหมด 8 ด้าน

1. ด้านประเพณี ได้แก่ ล่องเรือไฟ ปราสาทผึ้ง แข่งเรือยาว สงกรานต์ ลอยกระทง แห่นางแมว บุญบั้งไฟ เทศน์มหาชาติ บุญพระเวส แห่ต้นผึ้ง ผ้าป่า ถูหิน กวนข้าวทิพย์ เส็งกลอง เทศกาลขนมจีน เวียนเทียน งานปีใหม่ เลี้ยงเจ้าพ่อ กินดอง (แต่งงาน) บวชนาค การเกิด งานศพ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ โคมไฟ ผูกเสี้ยว และซ่อนขวัญ

2. ด้านตำนานเรื่องเล่า ความเชื่อ ได้แก่ ผีตาโม่ หลวงพ่อใหญ่วัดตาล เจ้าพ่อที่คนเคารพนับถือมาก ได้แก่ เจ้าพ่อหนองบัว เจ้าพ่อหนองเล เจ้าพ่อหนองขาม เจ้าพ่อวังเสือแดง (หินกลิ้ง) เจ้าพ่อตอมต ฯลฯ การเข้าผี (นางด้ง นางกวัก) เจ้าแม่เข็มทอง พระธาตุพลเพลง บั้งไฟนาคเรศ ผีเจ้าบ้าน ผีหลวง ผีเชื้อ การสักยันต์ ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับอาหาร ความเชื่อเกี่ยวกับงานอวมงคล งานศพ งานมหรสพ การละเล่น

3. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ผักพื้นบ้าน สมุนไพร แพทย์แผนไทย การปัว (การรักษาโรค) การนวด การเป่า

4. ด้าน การละเล่น การแสดง ดนตรี นาฏศิลป์ ได้แก่ สะบ้า งูกินหาง ตีจับมอญซ่อนผ้า ไปเถ่า อิมพัต ลูกช่วง แอสะไฟ เดินกะลา ม้าส่งเมือง ขอหยั่ง ชักกะเย่อ ตากะโหลก ดนตรีพื้นบ้าน ปี่บ เต่ง กลอง กลองยาว กลองคู่ อังกะลุง แมงต๊อบเต่า ละครพุด เพลงพวงมาลัย ลูกช่วง รำวงย้อนยุค (ชาวบ้าน) เพลงเค็กร้องเล่น

5. ด้าน เครื่องแต่งกาย ได้แก่ ผ้าซิ่น ผ้ามัดหมี่ ผ้ามุก ผ้าจิด ผ้าฝ้ายย้อมคราม ลักษณะการแต่งกายในยุคต่างๆกับระดับชนชั้น การแต่งกายในเทศกาลต่างๆ เครื่องประดับตกแต่ง

6. ด้าน ภาษา วรรณกรรม ได้แก่ ภาษาหล่ม ความหมาย ภาษาหล่มทางตอนเหนือ ตอนกลาง ตอนล่าง เพลงกล่อมเด็ก ฝน สอข ประสนา คำทาย คำสอน ความเชื่อ เพลงร่ำว หนังสือผูก

7. ด้าน อาหาร ได้แก่ ขนมจีน แป้งจี ชุบ ยำ เมืองต่างๆ แกงป่า จี๊ญ แกงเอะ ขะแนบ อีฮวก หมกต่างๆ น้ำพริกต่างๆ ลาบต่างๆ หลาม ส้มหมู มั่วต่างๆ เครื่องดองต่างๆ แคปหมู น้ำพริก ผักกระทอน ไข่กรอก แกงหนอไม้ ส้มต่างๆ อู้ดอู้ด แกงอ้อดอ้อ แกงที่ใส่ข้าวเบือ แกงกั่วต่างๆ แกงผักดอง แกงยำ ผักนึ่งต่างๆ ข้าวเม่า ข้าวเกรียบ ข้าวจี ข้าวกระยาสารท ข้าวแตงา

8. ด้าน ศิลปกรรม ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนัง วัดนาทราย ประติมากรรม หลวงพ่อใหญ่วัดตาล วัดต่างๆ ในอำเภอหล่มเก่า สถาปัตยกรรมวัดตาล วัดนาแซง วัดทุ่งธงไชย วัดภูแก้ว วัดดอยสะเก็ด พระธาตุภูฟ้าไร่ บ้านเหมืองแบ่ง หัตถกรรมไม้กวาดนาแซง ทอผ้าในหมู่บ้านต่างๆ กระบวยตักน้ำบ้านวังบาล เครื่องจักรสานต่างๆ อุปกรณ์เครื่องจับสัตว์ ทอเสื่อ

ประวัติความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อกุญ

หลวงพ่อกุญวัดตาลเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคู่อำเภอหล่ม เป็นที่เคารพนับถือของชาวหล่มเก่า สร้างมาตั้งแต่สมัยใดไม่ปรากฏหลักฐาน มีแต่ตำนานที่บอกเล่าต่อกันมาว่าสร้างโดยพระเถระผู้ใหญ่ ที่เดินทางจากกรุงศรีอยุธยาโดยทางเรือขึ้นที่ทางน้ำหน้าวัดตาล และได้ชักชวนชาวบ้านสร้างพระพุทธรูปไว้กราบไหว้บูชา แต่ไม่สามารถหล่อพระเศียรได้ มีคนเห็นซึ่งประชาวเดินไปมา น่าจะเป็นพระอินทร์มาสร้างจึงหล่อได้สำเร็จ ชาวบ้านเชื่อว่าหลวงพ่อกุญมีพุทธปาฏิหาริย์ สามารถล่วงรู้ใครทำผิดทำถูก จึงนิยมนำผู้ที่สงสัยว่าจะทำผิดมาทำพิธีสาบาน ผู้ที่ทำผิดจะมีอันเป็นไปตามคำสาบาน ทำให้ผู้คนเกิดความกลัวไม่กล้าทำผิด นอกจากนี้ทหารที่จะออกรบยังนิยมนำสาบานตนต่อหน้าหลวงพ่อกุญ ทำให้ขวัญกำลังใจดี จิตใจกล้าหาญ วัดตาลจึงได้ชื่อว่าเป็น “วัดสาบาน”

จากการสืบค้นข้อมูลสันนิษฐานว่า หลวงพ่อกุญวัดตาลสร้างขึ้นในสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในสมัยอยุธยาตอนต้น ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-21 โดยวิเคราะห์จากพุทธลักษณะที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะสมัยล้านช้าง สมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่าสร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา พุทธลักษณะเป็นแบบล้านช้างยุคหลัง พระอังสาและพระอุระค่อนข้างเล็ก มีขอบไรพระศก พระศกขมวดเป็นก้นหอยเล็ก ๆ ปลายแหลม พระโอษฐ์เรียวบาง พระหัตถ์และพระนาสิกใหญ่ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อกุญ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ สามารถล่วงรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ สมัยก่อนจึงนิยมนำผู้ที่

สงสัยว่าจะทำผิดมาสาบาน พิธีสถาบันมีผู้ประกอบพิธีเป็นผู้กล่าวนำ หากทำผิดให้มือนเป็นไป ภายใน 3 วัน 7 วัน จากนั้นให้ดื่มน้ำสาบาน ผู้ที่ทำผิด มักเป็นไปตามคำสาบาน ทำให้เป็นที่เกรงกลัวไม่กล้าทำผิด ปัจจุบันพิธีสาบานหายไป มีแต่การบนบาน

ศาลเจ้าพ่อเมืองหล่มเก่าคนหล่มเก่าเคารพนับถือเจ้าพ่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่นเดียวกับคนลาวทั่วไป เจ้าพ่อส่วนใหญ่มาจากลาวและจังหวัดเลย เกือบทุกบ้านจะมีเจ้าพ่อคุ้มครองเรียกว่า “ของรักษา” เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข ป้องกันอันตราย มีการตั้งหอเจ้าพ่อขึ้นในหมู่บ้าน แต่ละหอนมีเจ้าพ่อหลายองค์ บางหอนมีหลายร้อยองค์ เจ้าพ่อองค์ใหญ่ที่มีผู้เคารพนับถือกันมาก ได้แก่ เจ้าพ่ออู่คำ เจ้าพ่อตอมาศ เจ้าพ่อบ้านนาทราย เจ้าพ่อบ้านนาแซง เจ้าพ่อบ้านหนองเล เป็นต้น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อ ได้แก่ การสร้างน้ำเจ้าพ่อ การเลี้ยงปี บุญบั้งไฟ การกินคง การบวเพื่อรักษาโรค คนหล่มเก่ายังคงเคารพนับถือเจ้าพ่อกันอย่างเหนียวแน่น ปัจจุบันยังมีเจ้าพ่อมาเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี ร่างทรงมีทั้งเด็กอายุเพียง 5 ขวบ วัยรุ่นจนถึงผู้สูงอายุ ผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ รักษาไม่หาย มักจะมาหาเจ้าพ่อให้ช่วยหาสาเหตุและรักษาให้ เรียกว่า “การบว” ในเดือนหมีพิธีเลี้ยงปี ร่างทรงและผู้ที่เกี่ยวข้องจะนำของเช่น ไหว้มาร่วมพิธีโดยพร้อมเพรียง

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อก็คือ พิธีสถาบัน ผู้ที่ทำพิธีเรียกว่า “ผู้อ่านก้านสาบาน” ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของชาวหล่มคือ เจ้าขุนหล่มเรืองศักดิ์ ซึ่งเป็นกำนันคนแรกของหล่มเก่า ในพิธีจะมีขันห้าขันแปด เหล้า พริก เกลือ ผสมกันเป็นน้ำสาบานให้ผู้มาสาบานดื่ม ปัจจุบันไม่มีพิธีนี้แล้ว มีแต่การบนบาน การขอพึ่งบารมีให้คุ้มครอง ให้ประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการ ของที่นำมาแก้บนนิยมใช้พาทาน 8 พาท หมายถึงขนมหวานหรือผลไม้ 8 อย่าง งานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อก็คือ พิธีปฏิบัติกันอยู่ได้แก่ การทำบุญตามประเพณี เช่น บุญประเวส เทศมหาชาติ งานสงกรานต์ งานทำบุญที่หายไปคือ การทำบุญข้าวพันก้อน

ตำนาน ความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อหล่มเก่า

ไทหล่มเป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ เข้าวัดฟังธรรม ในขณะที่เดียวกันก็นับถือลัทธิผี เพื่อช่วยปกป้องคุ้มครอง เกือบทุกหมู่บ้านจึงมีหอเจ้าพ่อ (ศาลเจ้าพ่อ) เพื่อใช้ในการทำพิธีต่างๆ คนหล่มเก่าก็นับถือเจ้าพ่อเช่นเดียวกับบรรพบุรุษในประเทศลาว จากการสืบค้นข้อมูลพบว่าเจ้าพ่อแต่ละองค์ส่วนใหญ่มาจากลาว จากกลุ่มน้ำโขง จากจังหวัดเลย มีบางองค์ที่มาจากกรุงศรีอยุธยา คนหล่มไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่แห่งใด จะนิยมนิมนต์เจ้าพ่อไปอยู่ด้วยเพื่อคุ้มครองโดยการสร้างหอให้ ถ้าเป็นบ้านร่างทรงเจ้าพ่อองค์ใหญ่จะมีชั้นบูชาเรียกว่า คอง เป็นชั้นๆสำหรับวางข้าวของเครื่องใช้เครื่องสังเวยของเจ้าพ่อ บางบ้านทำเป็นโต๊ะหรือหิ้งเหมือนหิ้งพระ บางบ้านไม่มี เพียงแต่ต้องไปร่วมพิธี

เลี้ยงปีในเดือนหก คนหล่มเก่าจำนวนมากที่เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อ มีทั้งเด็กอายุ 5 ขวบ วัยรุ่น และ ผู้สูงอายุ จำนวนเจ้าพ่อมีมากขึ้นเรื่อยๆ จนเต็มหอ บางหอมีมากถึง 300 – 400 คน

ผู้ที่เป็ร่างทรง เป็นคนที่เจ้าพ่อเลือกแล้ว ไม่สามารถปฏิเสธได้ ก่อนร่างจะยอม เป็นร่างทรงจะมีการป่วยทางใจ รู้สึกอึดอัดคับแค้น อยากร้องตะโกน ไม่กิน ไม่หลับ ไม่นอน เหมือนคนบ้า บางคนป่วยทางกายด้วย เช่น ปวดหัวรุนแรง ปวดท้องเหมือนมีงูอยู่ในท้อง ไปหาหมอตามโรงพยาบาลก็ไม่หาย ต้องมาหาเจ้าพ่อช่วยรักษา เจ้าพ่อจะแนะนำวิธีแก้ไข หากเกิด เนื่องจากผีมาทำ เจ้าพ่อจะทำพิธีไล่ผี รดน้ำมันต์และผูกข้อมือให้ แต่บางคนที่เจ้าพ่อเลือกให้เป็น ร่างทรง ต้องยอมเป็นไมเช่นนั้นอาการเจ็บป่วยจะไม่หาย แต่จะเป็นรุนแรงมากขึ้นจนต้องยอม เมื่อเป็นร่างทรงแล้วอาการเจ็บป่วยจะหายไป สุขภาพแข็งแรง ปลอดภัย เนื่องจกได้รับการดูแลจาก เจ้าพ่อ ถ้าปฏิบัติต่อเจ้าพ่อดี ท่านจะดูแลดีทั้งครอบครัว

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อได้แก่ การสงฆ์เจ้าพ่อจัดขึ้นทุกหอหลังสงกรานต์ ร่างทรงและลูกฟ้างลูกเทียนจะมา สงฆ์น้ำหอ และ สงฆ์น้ำเจ้าพ่อองค์ใหญ่เพื่อแสดงความเคารพ เจ้า พ่อกองค์ใหญ่ให้ศีลให้พร ในเดือนหก ทุกหอมีการจัดพิธีเลี้ยง ปี ถือว่าเป็นงานใหญ่ประจำปีที่ขาด ไม่ได้ ร่างทรงและลูกฟ้างลูกเทียนที่เคารพนับถือจะ นำของเช่น ไห้ว เหล้าไห (เหล้าขาว 1 ขวด) ไก่ ตัวมาถวาย ผู้ที่บนบานสานกล่าวต้องนำ ของมาแก้บนในวันนั้นด้วย มีพิธีบายศรีสู่ขวัญให้เจ้าพ่อ และมีการฟ้อนรำ นอกจากนี้ยังมีพิธีการกินดอง เป็นพิธีแต่งงานระหว่างร่างทรงกับองค์เจ้าพ่อที่มา ลงร่าง ซึ่งมีบายศรีสู่ขวัญ ผูกข้อมือ ฟ้อนรำ นอกจากนี้ยังมีการรักษาโรค เรียกว่า การปัว เป็น การรักษาอาการเจ็บป่วยของแต่ละคนอาจมีวิธีรักษาที่แตกต่างกันไป ผู้ที่เป็นมากอาจต้องใช้เวลา รักษาานและมีพิธีการมากขึ้น งานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อ คือ งานบุญบั้งไฟ มีการจัด ขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่ บรรดาเจ้าพ่อต่างๆ ต้องเข้าร่วมพิธีด้วย ก่อนจุดบั้งไฟ จะมีการทำพิธีถวาย เจ้าพ่อก่อนจึงจุดถวายพญาแถนให้คุ้มครองชาวบ้าน ปัจจุบันบุญบั้งไฟจัดเล็กลงทุกปี เนื่องจากเกิด อุบัติเหตุบ่อย ทำให้คนบาดเจ็บล้มตาย จึงทำเพื่อเป็นพิธีเท่านั้น

อาหารว่างไทหล่ม ไทหล่มยังคงบริโภคอาหารพื้นบ้านที่เป็นแบบดั้งเดิมอยู่ในวิถีการกิน ในตลาดก็ยังมีวางจำหน่าย เช่น ขนมหิน ลาบทา จี๊ปู แองเอะ หมกหยวก แองผักโขม ซุบใบ มะม่วง เมี่ยงหัวทูน ข้าวต้แต่ง แองออ้อ ข้าวจี เป็นต้น

ส่วนอาหารว่างของไทหล่มพบว่า มีทั้งหมด 71 ชนิด เป็นอาหารหวาน 54 ชนิด อาหาร คาว 17 ชนิด ที่นิยมรับประทานกันในยามว่างที่มาพบปะพูดคุยกัน เมี่ยงไค้นเป็นเมี่ยงที่แปลกกว่า ที่อื่นๆ เต็มไปด้วยคุณค่าทางอาหารและสรรพคุณทางยา ส่วนประกอบของเมี่ยง ได้แก่ สมุนไพรร ที่ใช้ปรุงอาหารในครัวเรือนที่สามารถหาหรือค้นมาได้จากในครัวได้แก่ หอม กระเทียม ข่า ตะไคร้ จิง พริก มะเขือเครือ กากหมู หั่นเป็นชิ้น สี่เหลี่ยมเล็กๆ ห่อด้วยใบขนุนอ่อน ใบมะเดื่อ

หรือใบส้มกบ น้ำจิ้มแบบดั้งเดิมคือ น้ำปลาร้า หยอดด้วยน้ำตาล บางบ้านรับประทานกับข้าวเหนียว เป็นอาหารได้หนึ่งมือ

อาหารไทหล่มที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มีชื่อเสียงไปทั่วคือ ขนมนจีนหล่มเก่า ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่าง ๆ ไปจากขนมนจีนทั่วไป คือ เส้นเล็กมาก เหนียวนุ่ม การจับเส้นเป็นก้อนพอกำ มีน้ำหลากหลายชนิดให้เลือก ได้แก่ น้ำพริก น้ำยา น้ำยาปลา น้ำปลาร้า เวลาคิดค่าใช้จ่ายจะคิดเฉพาะค่าขนมนจีน คนที่ชอบรับประทานผัก ราคด้วยน้ำยาไม่ต้องเสียเงินมาก ผู้บริโภคจึงนิยมรับประทานขนมนจีนหล่มเก่ากันมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยว

ปัจจุบันคนรุ่นใหม่รับประทานอาหารพื้นบ้านไม่เป็น เพราะหันไปนิยมอาหารฟาสฟูตามกระแสโฆษณา นิยมซื้ออาหารตามร้านสะดวกซื้อ พ่อแม่ผู้ปกครองไม่ชักชวน ไม่รับประทานให้เห็น วิถีชีวิตเปลี่ยนไป ใช้เครื่องจักรเครื่องยนต์ สิ่งอำนวยความสะดวก ความเร่งรีบไม่มีเวลาทำให้อัตลักษณ์เปลี่ยนแปลงไปด้วย

การแต่งกายของคนหล่มด้วยผ้ามัดหมี่พื้นเมืองดั้งเดิม การแต่งกายแบบไทหล่มสมัยก่อนมีลักษณะเหมือนกับคนลาว ผู้หญิงใส่ผ้าถุงมัดหมี่ที่มีลักษณะแตกต่างจากทางภาคอีสาน เป็นผ้าถุงที่ต่อหัวขึ้นด้วยผ้ามัดข้อมสีแดงหรือทอเป็นลายขิดสีแดง ดิ้นขึ้นเป็นลายขวางเล็กๆ ตัวขึ้นทอเป็นทางยาวมีลายมัดหมี่หลายลายสลับกัน ส่วนใหญ่นิยมสีน้ำตาลเข้มเรียกว่า สีเม็ดมะขาม เป็นสีหลัก ใส่เสื้อสีครีมคอกลม แขนกระบอก ผ่าหน้าติดกระดุมเงิน ห่มผ้าสไบสีครีมบางๆ ทับ ผ้ามัดเกล้ามวยต่ำเหนือต้นคอติดดอกไม้ ส่วนผู้ชายมักใส่กางเกงขาก๊วย เสื้อม่อฮ่อมข้อมกลม ถ้าเป็นชนชั้นสูงจะใส่ถุงกระเบนทั้งผู้หญิงผู้ชาย การแต่งกายในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก จนไม่เหลือของเก่าให้เห็น จะมีอยู่บ้างเป็นส่วนน้อยที่มีคนเก่าๆ ใส่ผ้าถุงมัดหมี่แบบ ดั้งเดิม ไปวัด หรือใส่ทำบุญในเทศกาลต่างๆ

การละเล่นผีตาโม่ ผีตาโม่เป็นการละเล่นพื้นเมืองที่มีลักษณะคล้ายผีตาโขนของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพราะใช้หัวหนึ่งข้าววาคลวดลายเป็นหน้ากาก แต่มีตากลมๆ จมูกกลมโตคล้ายกระบวยตักน้ำ ปากใหญ่มีลิ้นสีแดงยาวห้อยลงเหมือนเป็ด เจี้ยวยาว มีเขาเหมือนเขาคาย หูห้อยยาวคล้ายกระซอนปลาร้า แต่งชุดด้วยผ้าเก่าขาดรุ่งริ่ง มีกะโหลก กะลอ กระดิ่งแขวนรอบเอว เพื่อให้เกิดเสียงดังเวลาเดิน มีอวัยวะเพศชายทำจากเนื้อไม้อ่อนเป็นอาวุธ ผีตาโม่จะออกมาเดินร่วมในขบวนแห่งานบุญบั้งไฟ ทำไมจึงเชื่อว่าผีตาโม่ เล่าต่อๆ กันมาว่าเป็นชื่อคนที่มูปร่างสูงใหญ่ อ้วนท้วนขี้เล่น ชอบหลอกเด็กให้กลัว บ้านไหนที่มีเด็กคือ งบแงไม่เชื่อฟังจะถูกหลอกว่าตาโม่จะมากินตับ ทำให้เด็กๆ กลัวไม่กล้าแฉงฤทธิ์ อีกนัยหนึ่งคำว่าตาโม่คือ ตาโม่หรือตาโม่ เป็นลักษณะของผีมากกว่าเป็นชื่อคน สมัยก่อนมีผีตาโม่เพียงไม่กี่ตัว ปัจจุบันมีมากขึ้น ทำให้งานบุญ

บั้งไฟคู่กรีกกรีน มีการพัฒนาเครื่องแต่งกายเป็นชุดสีดำติดด้วยเศษผ้าเป็นริ้วๆ จัดเป็นชุดการแสดงที่น่าสนใจ

งานประเพณี หล่มเก่ามีการจัดงานประเพณีที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักคืองานแข่งเรือยาวซึ่งจัดในช่วงออกพรรษา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมแห่งสายน้ำ เป็นกีฬาชาวบ้านสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตอันดีงาม ความผูกพันระหว่างสายน้ำกับชีวิต ในยุคแรกแต่ละคุ้มบ้านคุ้มวัดนิยมนำไม้ตะเคียนมาขุดเป็นเรือยาว เพื่อใช้ในการแสดงออกถึงความพร้อมเพียงแห่งหมู่คณะ สร้างชื่อเสียงเกียรติยศมาสู่คุ้มบ้าน กลางคืนจะมีการไหลเรือไฟและลอยกระทง ทุกบ้านมีการจุดตะเกียงน้ำมันมะพร้าวไว้รอบบ้านเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธรเจ้า แต่ปัจจุบันกิจกรรมเหล่านี้หายไป เหลือเฉพาะการแข่งขันเรือยาวในภาคกลางวัน ที่มีการพนันขันต่ออย่างกว้างขวาง ภาคกลางคืนมีมหรสพมักมีปัญหาวัยรุ่นติดกัน

งานเทศกาลขนมจีนหล่มเก่า เป็นงานที่จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 2541 เพื่อประชาสัมพันธ์ขนมจีนหล่มเก่าและส่งเสริมการท่องเที่ยว จัดในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี มีพิธีบวงสรวงหลวงพ่อบุญและเจ้าแม่เซิมทองที่วัดศาลในช่วงเช้าของวันแรก โดย มีเทศบาลตำบลหล่มเก่าเป็นเจ้าภาพ มีกิจกรรมเกี่ยวกับขนมจีน เช่น การสาธิตการทำขนมจีนและนางงามจีบ มีการจำหน่ายสินค้าแบบกองคาราวานและสินค้าจากผลิต OTOP ให้หน่วยงานต่างๆ จัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ ภาคกลางคืน มีงานมหรสพ มีเวทีกลาง จัดการแสดงของนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน มีการประกวดร้องเพลงลูกทุ่ง ปัญหา ที่พบคือวัยรุ่นติดกัน ตอนกลางคืนอากาศร้อน คนจึงมาเที่ยวงานน้อยลง ในงานนี้มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมน้อย มีการประชาสัมพันธ์น้อย

ศิลปกรรมท้องถิ่น หล่มเก่ามีศิลปกรรมท้องถิ่นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย ภายในอุโบสถมีพระประธานเป็นพระพุทธรูปปางสะดุ้งมาร สวยงามมาก ชาวบ้านเรียกว่า “ทรงเฮอร์ชัน” เกศขององค์พระเป็นรูปเปลวไฟ ภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถเก่าแก่ มีอายุเกือบ 200 ปี ผู้เขียนภาพชื่อ นายแดง เป็นโรคคุดทะราด ชาวบ้านเรียกว่า ตาขี้ทูต ใช้เวลาเขียน 4 ปี ค่าจ้างเขียน 1 ชั่ง 7 ตำลึง เป็นภาพพุทธประวัติ ตอนพระพุทธเจ้าเสด็จโปรดพระมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และพระพุทธเจ้าโปรดมัญจาคีรี ทั้ง 5 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกของชาติไว้แล้ว นอกจากนี้ยังมีปฏิมากรรมหลวงพ่อบุญวัดศาล ซึ่งเป็นพุทธลักษณะแบบล้านช้าง

การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมจากต้นแบบ

การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรม คณะกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทใหญ่ได้เสนอแนวคิดการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรม ควรไปศึกษาจากต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในจังหวัดต่างๆ จึงกำหนดศึกษาดูงานในจังหวัดที่เป็นต้นแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดราชบุรีและพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม และได้เชิญคณะกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทใหญ่ จำนวน 8 คน ไปศึกษาดูงานในจังหวัดดังกล่าว ดังนี้

1. ตลาดน้ำท่าคา ตำบลท่าคา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เป็นตลาดในชุมชน เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมน้ำและมีอาชีพส่วนใหญ่ทำสวน การค้าขายทางน้ำโดยใช้เรือบรรทุกสินค้าที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร เช่น ผลไม้ตามฤดูกาล อาหารการกิน ทั้งที่เป็นวัตถุดิบและอาหารสำเร็จรูป ที่เป็นอาหารพื้นบ้าน ขนมโบราณ ผู้ที่ไปจับจ่ายซื้อของส่วนใหญ่เดินซื้ออยู่ริมคลอง จึงทำเป็นสะพานไม้ยาวตามริมคลอง คนขายส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคนจนถึงผู้สูงอายุ มีการจัดงานส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีขึ้นทุกปี
2. ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร ตลาดนี้เป็นตลาดใหญ่อยู่กลางเมืองเป็นตลาดที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักที่คราคร่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ มีร้านค้าอยู่ตามริมคลอง ตามทางเดินเป็นจำนวนมาก ของที่วางขายมีทั้งบนตลิ่งและในเรือ ส่วนใหญ่เป็นอาหารและของพื้นเมือง ที่เป็นของฝากของที่ระลึก มีเรือบริการนักท่องเที่ยวชมทิวทัศน์ในเวลากลางคืน
3. ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตลาดน้ำนี้ค่อนข้างมาตรฐาน มีสินค้าหลากหลาย ทั้งของพื้นเมืองและของฝากของที่ระลึกที่เป็นของไทยๆ ส่งมาจากที่ต่างๆ มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติจำนวนมาก ราคาสินค้าที่จำหน่ายค่อนข้างสูง แต่นำซื้อสินค้าที่จำหน่ายในเรือส่วนใหญ่เป็นอาหาร ผลไม้ตามฤดูกาล มีเรือบริการนักท่องเที่ยว นำชมวิถีชีวิตชุมชนชาวสวนที่อยู่ริมคลอง มีร้านค้า ร้านอาหาร มีที่นั่ง ริมตลิ่งเป็นการนำเสนอวิถีชีวิตของคนที่อยู่ริมน้ำที่ไม่เหมือนที่อื่นๆ ถือว่ามีความแปลกแตกต่างจากชีวิตของคนทั่วไป สินค้าที่นำมาจำหน่าย ที่นักท่องเที่ยวนิยมซื้อคือ ผลไม้จากสวนของเกษตรกรในชุมชน เช่น ชมพู่ องุ่น มะม่วง มะพร้าว ฝรั่ง ขนมหวานแบบไทยๆ โบราณ เช่น ขนมถ้วย ขนมครก ขนมชั้น ตะโก้ เปียกปูน น้ำตาลมะพร้าว เป็นต้น
4. อุทยานประวัติศาสตร์ราชกาลที่ 2 เนื่องจากอัมพวาเป็นสถานที่ประสูติของสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงก่อตั้งอุทยานขึ้นเพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์แก่พระองค์ท่าน เป็นสถานที่รวบรวมเรื่องราวทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ไว้อย่างครบครันจัดได้อย่างสวยงามสมบูรณ์ ทั้ง

ภูมิสถาปัตย์ที่ร่มรื่น ปลูกไม้ไทยโบราณจำนวนมาก อาคารเป็นสถาปัตยกรรมไทย บ้านทรงไทย
ภาคกลาง เครื่องใช้ในการดำรงชีวิต เครื่องดนตรีของคนสมัยก่อน

5. พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี หนังใหญ่เป็นสมบัติ
ทางวัฒนธรรมไทย ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นการแสดงชั้นสูง เป็น การแสดงที่รวมศิลปะที่
ทรงคุณค่าหลายแขนง กล่าวกันว่ามีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่หลักฐานการแสดงเริ่มสมัยอยุธยา
หนังใหญ่แต่ละตัวมีลวดลายอันอ่อนช้อย ในการสร้างต้องอาศัยความเพียรพยายามและเทคนิค
วิธีการต่างๆ มีการจัดนิทรรศการถาวร โชว์หนังใหญ่รวม 9 ชุด มีทั้งหมด 313 ตัว เป็นสมบัติของ
วัดที่สืบทอดกันมา สร้างในสมัยรัชการที่ 5 แต่ตัวจริงที่สร้างในสมัยนั้นได้จัดแสดงไว้ที่
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ตัวที่จัดแสดงอยู่ทั้งหมดสร้างขึ้นใหม่ นอกจากจัดแสดงไว้ที่วัดแล้ว
ยังมีการฝึกเยาวชนให้เรียนรู้และสืบทอดการแสดงศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ และได้นำ
เยาวชนเหล่านี้ไปแสดงทั้งในและต่างประเทศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
องค์อุปถัมภ์กรมศิลปากร ทรงเห็นคุณค่าจึงมีพระราชดำริให้วัดช่วยอนุรักษ์ ทำให้วัดได้รับรางวัล
จากองค์การยูเนสโกในปี 2550 ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม

6. อุทยานหุ่นขี้ผึ้งสยาม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี สร้างขึ้นเมื่อปี 2540 เป็นการ
นำเสนอศิลปวัฒนธรรมและวิถีความเป็นอยู่ทั้งดงามในสังคมพุทธของไทย เพื่อสืบทอดสิ่งดีงาม
แบบไทยให้คงอยู่สืบต่อไปถึงชนรุ่นหลัง ประกอบด้วยอาคารเชิดชูเกียรติที่นำเสนอเรื่องราวของ
บุคคลสำคัญทั้งชาวไทยและต่างชาติพร้อมเกียรติประวัติและคุณความดี ถ้าหากมีการจัดแสดงแสง
เสียงเกี่ยวกับพระเวสสันดร ตอนชูชกสองกุมาร ภูมิพระสงฆ์ที่สร้างขึ้นตามแบบเรือนไทย ใน
ภูมิภาคต่างๆ เป็นที่ประดิษฐานหุ่นขี้ผึ้งพระสุปฏิปัณโณ เกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง บ้านไทย 4 ภาค
เป็นการจำลองบ้านไทยตามลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เด่นชัดของแต่ละภาค ที่สอดคล้องกับ
สภาพสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีการนำเสนอลานพระ พุทธรูป 3 สมัย เป็นผลงาน
ประติมากรรมพระพุทธรูปในสมัยต่างๆ ที่มีความแตกต่างกัน แต่ทุกองค์หล่อด้วยทองเหลืองสมคำ

7. การเข้าวัดสักการะพระพุทธรูป มีหลายวัดที่เข้าชมทั้งในจังหวัดสมุทรสาครและ
พระนครศรีอยุธยา ได้แก่ วัดเพชรสมุทรวรวิหาร มีพระพุทธรูปจำนวนมากหลากหลายสมัย วัด
หน้าพระเมรุ ใหว่พระพุทธรูปนิมิต และหลวงพ่อบัววัดมงคลบพิตร ใหว่หลวงพ่อบึงมงคลบพิตร เพื่อขอ
บารมีให้ท่านคุ้มครองตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ใหว่หลวงพ่อดโต วัดพนัญเชิงวรวิหาร

8. อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังมีโบราณสถานที่
ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกไว้แล้ว ห้ามไม่ให้มีการก่อสร้าง คัดแปลง รื้อถอนหรือ
เคลื่อนย้าย ใช้หรือเปลี่ยนแปลงโบราณสถานแห่งนี้ยังคงความสมบูรณ์ มีอาณาบริเวณกว้างขวาง
จึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ สามารถ

เดินทางมาเที่ยวได้ภายใน 1 วัน มีประวัติศาสตร์ยาวนาน น่าสนใจ ในอาณาบริเวณที่อยู่ไม่ไกลกันนัก มีเพนียดคล้องช้าง เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์เพื่อทอดพระเนตรการคล้องช้าง และยังเยี่ยมชมอนุสาวรีย์พระศรีสุริโยทัย ที่ทุ่งมะขามหย่องซึ่งเป็นที่ทรงทำยุทธหัตถี และสิ้นพระชนม์บนคอช้าง

9. ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา ที่ดูแลรับผิดชอบโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ

พระนครศรีอยุธยา มีห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ การจัดผังเมืองจัดวิถีชีวิตของชาวบ้านพิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย

แนวคิดและปัจจัยเกื้อหนุนในการอนุรักษ์

จากการศึกษาดูงานใน 3 จังหวัดที่มีจุดเด่นในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มีนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ คณะกรรมการที่ศึกษาดูงานได้ร่วมกันสรุป ได้แนวคิดและปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมสำเร็จมีดังนี้

1. มีความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ที่แปลกกว่าที่อื่นๆ เช่น ตลาดน้ำที่ท่าคา อัมพวา หรือที่ดำเนินสะดวกที่หาดูได้ยาก
2. มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังถือปฏิบัติกัน ทำให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสความแปลกใหม่ที่พบเห็น เช่น กรณีจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ ได้อยู่กินกับคนพื้นถิ่นจริงๆ มีบรรยากาศเป็นแบบบ้านสวนริมน้ำ
3. มีประวัติศาสตร์มีเรื่องราว ความน่าสนใจ ศึกษาเรียนรู้ชวนติดตาม ดังนั้นตำนานเรื่องเล่าต่างๆ สามารถนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวได้
4. มีการออกแบบก่อสร้างตกแต่งอาคารแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภูมิสถาปัตย์ เพื่อจัดเป็นพิพิธภัณฑ์เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นสถานที่เก็บรวบรวมเรื่องราวในอดีต จัดนำเสนออย่างสวยงามไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม
5. มีอาหารท้องถิ่น ขนมผลไม้ ที่เป็นเอกลักษณ์เป็นของโบราณให้นักท่องเที่ยวลองชิม ชวนรับประทาน อยากซื้อเป็นของฝาก
6. มีของฝากของที่ระลึกที่เป็นของพื้นถิ่น วางจำหน่ายนักท่องเที่ยว นิยมซื้อเป็นของฝากโดยเฉพาะคนไทยที่นิยมชมชอบในการจับจ่ายใช้สอย
7. แหล่งท่องเที่ยวอยู่ใกล้ กัน เดินทางสะดวกแต่ละจุดไม่ห่าง ไกลกัน ได้เที่ยวหลายๆ ที่ที่มีความคุ้มค่า

8. มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่นำเสนอให้นักท่องเที่ยว ทั้งด้านอาหาร การกิน วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม

9. มีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลายใน สื่อต่างๆ ทั้งทีวี วิทยุ อินเทอร์เน็ต แผ่นพับ แผ่นปลิว วารสารเพื่อการท่องเที่ยว ปฏิทินของ ททท.

10. มีงบประมาณสนับสนุนในการก่อสร้างอาคาร ปรับปรุงสถานที่ ออกแบบ ภูมิทัศน์ รวบรวมเรื่องราว วัตถุทางวัฒนธรรมเพื่อการนำเสนอ

ตอนที่ 2 การสังเคราะห์รูปแบบและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ พื้นฟูวัฒนธรรมไทหล่ม

จากการสังเคราะห์ความรู้จากเอกสาร ประสพการณ์ที่ได้จากการศึกษาฐาน คณะกรรมการวัฒนธรรมไทหล่มร่วมกันระดมสมอง ศึกษารูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรม ผลการศึกษา ได้รูปแบบและแนวทางปฏิบัติดังนี้

1. จัดทำละครแสง สี เสียง ดำเนินหลวงพ่อใหญ่ วัดตาล เนื่องจาก การทำเป็นละคร สามารถนำเสนอประวัติความเป็นมา ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ปาฏิหาริย์ และยังสามารถ นำเสนอวัฒนธรรมอื่นๆ เข้าไปร่วมด้วย ทำให้เรื่องราวน่าสนใจ น่าติดตาม สามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้สนใจเรื่องราว และวัฒนธรรมดั้งเดิม หันมาสนใจศึกษา ปรากฏว่าหลังจากทำละคร แล้วมีนักเรียน เด็กเยาวชน เข้าวัดเพื่อกราบไหว้ขอพรจากหลวงพ่อใหญ่มากขึ้น ผู้สูงอายุที่อยู่ใน เหตุการณ์ เมื่อชมละครแล้วซาบซึ้ง รำลึกถึงความหลัง ขอให้จัดเช่นนี้ต่อไปเป็นประจำทุกปี

คุณยายแสง มั่นเหมาะ บอกว่า “ยายคุณแล้วน้ำตาไหล อยากให้นำเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของ พญาเจ้าใหญ่เข้าไปมากๆ เพราะมีเยอะ คนจะได้เลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้น อยากให้จัดทุกปี”

พระครูสถิตส์พัทธธรรม เจ้าอาวาสวัดตาล กล่าวว่า “ทางวัดจะจัดงานสมโภชหลวงพ่อ ใหญ่ อยากให้มาจัด แสง สี เสียง ที่วัด เพื่อให้ชาวบ้านลูกหลานได้รับรู้เรื่องราว ความศักดิ์สิทธิ์ของท่าน ”

2. การนำเสนอวัฒนธรรมด้านอื่นๆ เข้าไปในบทละคร เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมบางอย่างที่ สูญหายไป เช่น การนำผญาเข้ามาร่วม ซึ่งปัจจุบันไม่ได้ใช้พูดกัน ทำให้มองเห็นความงาม ความ ไพเราะ นุ่มนวล ช่างเปรียบเปรยของคนสมัยก่อน ก่อนพูดกันต้องนึกถึงคำพูดดี ๆ ไพเราะที่จะทำ ให้ผู้ฟังใจอ่อน เห็นอกเห็นใจ ผิดกับปัจจุบันที่ไม่นึกถึงคำพูด ไม่ใส่ใจว่าผู้ฟังจะคิดอย่างไร ยิ่งใช้ คำพูดที่เชือดเฉือนได้เท่าไร ก็ยิ่งสะใจถือว่าเก่งมีความสามารถ อย่างเช่น ในละคร น้ำเน่า ที่ นำเสนอในโทรทัศน์ หรือกลุ่ม นักการเมือง และแกนนำ ที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ทำให้เกิด ปัญหา เกิดความแตกแยก เกิดการหย่าร้าง แต่เมื่อมีผลประโยชน์ร่วมกันก็สามารถคืนดีกันได้ ทำให้ วัฒนธรรมการพูด ความจริงใจเปลี่ยนแปลงไป

การพัฒนาเทศกาลขนมจีนห่มเกล้า

จากการวิเคราะห์พัฒนาสภาพของงานเทศกาลขนมจีน ห่มเกล้าทำให้มองเห็นข้อบกพร่องที่จะต้องการแก้ไขเพื่อให้เป็นงานส่งเสริมวัฒนธรรม อย่างแท้จริง พบจุดอ่อนดังนี้ (1) มีคนเข้าชมงานน้อย ไม่มีนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น (2) มีกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมน้อยมาก (3) รูปแบบการจัดงานไม่น่าสนใจเหมือนกับการวางสินค้าทั่วไปและการแสดงของนักเรียน จากโรงเรียนต่าง ๆ (4) มีการประชาสัมพันธ์น้อย ไม่กว้างขวาง รู้เฉพาะคนในพื้นที่ (5) มีงานประเพณีที่เป็นที่รู้จักมากกว่าได้แก่ งานแข่งเรือยาวซึ่งมีคนเข้าชม งานจำนวนมาก (6) มีการก่อวนของวัยรุ่นเกิดการทะเลาะวิวาทชกต่อยกันทำให้คนไม่อยากจะมาเที่ยวงานในตอนกลางคืน (7) อากาศร้อนในตอนกลางวัน ทำให้คนไม่อยากจะชมงาน

วิธี การพัฒนา โดยการจัดประชุมคณะกรรมการจัดงานขนมจีนระดมสมอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาให้เป็นงานแสดงทางวัฒนธรรม โดยวิธีการดังนี้

1. เปลี่ยนชื่องาน จากงานเทศกาลขนมจีนห่มเกล้า เป็น “งานวัฒนธรรมไทห่มขนมเส้นห่มเกล้า” เพื่อสื่อให้เห็น ว่าเป็นการนำวัฒนธรรมต่างๆ เข้ามาเสนอในงาน เพื่อเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมที่หายไป และกำลังจะหายไปให้กลับคืนมา
2. การฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ สูญหายไปกลับคืนมาให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จัก ได้แก่ การนำผญาเข้ามานำเสนอในบทละคร แสง สี เสียง การ จัดการแข่งขันโคลม เพื่อให้ชุมชนได้รู้ปัญหาปัญหาในการทำโคลม โดยให้วัดเป็นศูนย์กลาง
3. มีการนำเสนอวัฒนธรรมเด่นๆ ให้คนภายนอกได้ชม ได้แก่ การบู้ หรือการรักษาโรคของเจ้าพ่อ ที่สามารถรักษาคนเจ็บให้หาย ซึ่งหมอแผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาได้ ถือว่าเป็นเรื่องมหัศจรรย์อย่างยิ่ง
4. มีการนำเสนอวัฒนธรรม และภูมิปัญญาด้านอื่นๆ ที่ชาวบ้านยังคงอนุรักษ์ไว้ในลานวัฒนธรรม โดยผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกัน มานำเสนอในแต่ละวัน เช่น การทอผ้ามัดหมี่ลายดั้งเดิม การทำเครื่องปั้นดินเผา การจักสานไม้ไผ่ การทำไม้กวาดดอกหญ้า
5. จัดประกวดแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน กิจกรรมทางวัฒนธรรม ได้แก่ การแข่งขันวิ่งว่าว ขาโกลกเถก วิ่งกะลา ประกวดการแต่งกายด้วยผ้าไหมมัดหมี่ลายดั้งเดิมของไทห่ม
6. จัดกิจกรรมพัฒนาอาหารพื้นเมือง เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำให้ได้รูปแบบแปล กใหม่ เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว และคนรุ่นใหม่ ได้แก่ ประกวดขนมจีนประยุกต์ ประกวดขนมจีนเพื่อสุขภาพ ประกวดการจัดสำรับอาหารไทห่ม ประกวดการทำน้ายาแบบต่างๆ และการประกวดส้มตำญี่ปุ่น

การพัฒนากระบวนการผลิตมัดหมี่ลายดั้งเดิมและการพัฒนาการย้อมสีธรรมชาติ

จากเดิมมักมีกรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติ จากเดิมมีกรรมวิธีในการย้อมเป็นแบบง่ายๆ โดยเอาเปลือกไม้มาต้มกับน้ำพอเป็นสีก็เอาเส้นด้ายลงย้อมไม่มีอัตราส่วนและกรรมวิธีในการย้อมที่ถูกต้อง สีจึงตกทุกครั้งที่ซัก จากการอบรมเรื่องการย้อมสีธรรมชาติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ โดยใช้ภูมิปัญญาเดิมผสมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการย้อมสีให้ติดทนอีกด้วย การพัฒนาการทอผ้ามัดหมี่ลายดั้งเดิม เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูผ้ามัดหมี่ลายดั้งเดิม จึงได้ทำการ ศึกษา มัดหมี่เส้นด้ายพุ่งเป็นลวดลายดั้งเดิมทั้งหมด 12 ลาย โดยใช้เครื่องทอแบบกี่พื้นบ้าน ทอลายมัดหมี่ลายหลักจบแล้วทอลายคันสลับกับลายหมี่ปักจับ ต่อด้วยลายคันสลับกับทอลายมัดหมี่หลักที่มีการกำหนดวางลายเรียงตามลำดับตามที่ต้องการ ทอสลับกับลายคันให้เหมือนกันทั้งผืน

การพัฒนาเมี่ยงโคล้น

มีการพัฒนาน้ำเมี่ยง โดยการทดลองและประเมินตำรับที่ผู้บริโภคยอมรับมากที่สุด กำหนดเป็นสูตรมาตรฐานเมี่ยงโคล้น โดยใช้ส่วนผสมคือ ปลาแร่ 1 กิโลกรัม น้ำตาลปีบ 500 กรัม ข้าวคั่ว 40 กรัม วิธีทำคือ นึ่งปลาแร่ 15 นาที เคี่ยวน้ำตาลจนเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลทอง กรอง น้ำปลาแร่ผสมน้ำตาลที่เคี่ยวเดิมข้าวคั่ว เคี่ยวจนเดือดนาน 5 นาที น้ำเมี่ยงนี้สามารถเก็บไว้ได้นานกว่าเดือนโดยไม่ต้อง เก็บในตู้เย็น ส่วนใบเมี่ยงทำการทดลองให้เก็บไว้ได้นานถึง 6 วัน โดยการห่อใบเมี่ยงด้วยใบตอง แล้วห่อทับอีกชั้นด้วยกระดาษปรู๊ฟ บรรจุในถุงพลาสติกอีกชั้นหนึ่ง สามารถผลิตจำหน่ายให้กับผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวได้

การพัฒนาการเล่นผีตาโหม้ไทหล่ม

มีการพัฒนาเครื่องแต่งกายเครื่องประดับศีรษะ จากของเดิมให้มีความประณีตทางด้านศิลปะ ได้แก่ รูปทรง เส้น สี เพื่อความสวยงามและความคล่องตัวในการแสดง เสื้อผ้าพัฒนาจากของเดิมโดยเน้นความคล่องตัว ความเป็นระเบียบของเสื้อผ้า ง่ายต่อการใช้และเก็บรักษา เครื่องประดับพัฒนาจากของเดิม โดยประยุกต์ให้เข้ายุคสมัย ใช้เครื่องทองเหลืองแทน เพราะมีเสียงดังไพเราะ มีน้ำหนักเบาและเก็บรักษาง่าย

ปรับปรุงเครื่องดนตรีประกอบการแสดง ทำให้สร้างความสนุกสนาน ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

ปรับปรุงเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง โดยการนำเพลงลูกทุ่งอีสานประยุกต์เข้ากับเพลงพื้นบ้าน ผสมกับทำนองเพลงที่สะดุดหูฟัง แปลกใหม่ และสร้างความสนุกสนาน

ปรับปรุงทำประกอบการแสดง ให้มีจังหวะ มีรูปแบบที่แน่นอนชัดเจน สามารถสื่อความหมายถึงผู้ชมได้ง่าย และมีการถ่ายทอดกระบวนการทำได้อย่างครบถ้วน ชุดการเล่นนี้มีการส่งประกวดได้รับรางวัลที่ชนะเลิศในระดับภาคในปี 2552

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยการสืบค้น ฟันฟู เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในเขตอำเภอห่มเกล้า ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จัดสนทนากลุ่มจัดเวทีประชาคม รวมทั้งใช้แบบสอบถาม และทดลองในห้องปฏิบัติการ นำผลที่ได้มาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่สรุปเนื้อหาแบบพรรณนาวิเคราะห์ ปรากฏผลการวิจัยดังนี้

1. การสืบค้นวัฒนธรรมไทห่ม

หลวงพ่อบึงวัดตาล สร้างขึ้นในสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในสมัยอยุธยาตอนต้น ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-21 โดยวิเคราะห์จากพุทธลักษณะที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะสมัยล้านช้าง สมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่าสร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา พุทธลักษณะเป็นแบบล้านช้างยุคหลัง พระอังกะและพระอุระค่อนข้างเล็ก มีขอบไทรพระศก พระศกขมวดเป็นก้นหอยเล็ก ๆ ปลายแหลม พระโอษฐ์เรียวบาง พระหัตถ์และพระนาสิกใหญ่ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อบึง ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์สามารถล่วงรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ สมัยก่อนจึงนิยมนำผู้ที่สงสัยว่าจะทำผิดมาสาบาน พิธีสาบานมีผู้ประกอบพิธีเป็นผู้กล่าวนำ หากทำผิดให้มีอันเป็นไป ภายใน 3 วัน 7 วัน จากนั้นให้ดื่มน้ำสาบานผู้ที่ทำผิด มักเป็นไปตามคำสาบาน ทำให้เป็นที่เกรงกลัวไม่กล้าทำผิด ปัจจุบันพิธีสาบานหายไป มีแต่การบนบาน

ศาลเจ้าพ่อเมืองห่มเกล้า คนห่มเกล้าเคารพนับถือเจ้าพ่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษเช่นเดียวกับคนลาวทั่วไป เจ้าพ่อส่วนใหญ่มาจากลาวและจังหวัดเลย เกือบทุกบ้านจะมีเจ้าพ่อคุ้มครองเรียกว่า “ของรักษา” เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข ป้องกันพยันตราย มีการตั้งหอเจ้าพ่อขึ้นในหมู่บ้าน แต่ละหอมีเจ้าพ่อหลายองค์ บางหอมีหลายร้อยองค์ เจ้าพ่อองค์ใหญ่ที่มีผู้เคารพนับถือกันมาก ได้แก่ เจ้าพ่ออุ้มคำ เจ้าพ่อตอมาศ เจ้าพ่อบ้านนาทราย เจ้าพ่อบ้านนาแซง เจ้าพ่อบ้านหนองเล เป็นต้น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อ ได้แก่ การสรงน้ำเจ้าพ่อ การเลี้ยงปี บุญบั้งไฟ การกินดอง การบวชเพื่อรักษาโรค คนห่มเกล้ายังคงเคารพนับถือเจ้าพ่อกันอย่างเหนียวแน่น ปัจจุบันยังมีเจ้าพ่อมาเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี ร่างทรงมีทั้งเด็กอายุเพียง 5 ขวบ วัยรุ่นจนถึงผู้สูงอายุ ผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุรักษาไม่หาย มักจะมาหาเจ้าพ่อให้ช่วยหาสาเหตุและรักษาให้ เรียกว่า “การบวช” ในเดือนหกมีพิธีเลี้ยงปี ร่างทรงและผู้ที่เกี่ยวข้องจะนำของเซ่นไหว้มาร่วมพิธีโดยพร้อมเพรียง

จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย พระวิหารของวัดนาทรายสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ภาพงานเขียนจิตรกรรมจารึกไว้ในฝาผนังทั้ง 4 ด้าน อายุประมาณ 200 ปี เป็นภาพประวัติของพระเจ้าลิขชาติ เป็นเรื่องที่มาจากชาดกเขียนไว้ครบทั้ง 10 เรื่อง คือ พระเดมิย์ไข้ พระมหาชนก สุวรรณสาม พระเนมิราช พระมโหสถ พระภริทัต พระจันทรราช พระพรหมนารท พระวิรุทธ และพระเวสสันดร รวมทั้งมีภาพเขียนแสดงการประกอบอาชีพ หานื้อหาปลา การค้าขายทางเรือ มีภาพกลุ่มหมู่บ้าน คนจีนไว้ผมเปีย มีภาพนรก สวรรค์ เป็นต้น มีข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงเข้าไปภายในโบสถ์ อนุญาตให้เข้าเฉพาะผู้ชาย จึงมีการถ่ายรูปภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ นำไปติดตั้งไว้ที่ศาลา เพื่อให้ผู้หญิงได้ชม

งานเทศกาลขนมจีนหล่มเก่า เป็นงานประจำปีที่จัดขึ้นตั้งแต่ปี 2541 เพื่อประชาสัมพันธ์ขนมจีนหล่มเก่าและส่งเสริมการท่องเที่ยว จัดในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี โดยมีเทศบาลตำบลหล่มเก่าเป็นเจ้าภาพ มีพิธีบวงสรวงหลวงพ่อบุญและเจ้าแม่เข้มทองที่วัดศาลในช่วงเช้าของวันแรกในงาน มีกิจกรรมเกี่ยวกับขนมจีน มีการจำหน่ายสินค้าแบบกองคาราวานและสินค้าจากผลิตภัณฑ์ OTOP ให้หน่วยงานต่าง ๆ จัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ ภาคกลางคืน มีงานมหรสพ มีเวทีกลางแจ้งจัดการแสดงของนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน มีการประกวดร้องเพลงลูกทุ่ง ปัญหาที่พบคือวัยรุ่นตีกัน ตอนกลางวันอากาศร้อน คนจึงมาเที่ยวงานน้อยลง ในงานนี้ไม่มีกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมและการประชาสัมพันธ์น้อย

ผ้ามัดหมี่พื้นเมืองโบราณ การแต่งกายแบบไทหล่มสมัยก่อนมีลักษณะเหมือนกับคนลาว ผู้หญิงใส่ผ้าถุงมัดหมี่ที่มีลักษณะแตกต่างจากทางภาคอีสาน เป็นผ้าถุงที่ต่อหัวขึ้นด้วยผ้ามัดข้อมหรือทอเป็นลายจิดสีดง ดิ้นขึ้นเป็นลายขวางเล็ก ๆ ตัวขึ้นทอเป็นทางยาว มีลายมัดหมี่หลายลายสลับกัน ส่วนใหญ่นิยมสีน้ำตาลเข้มเรียกว่า สีเม็ดมะขาม เป็นสีหลัก ใส่เสื้อสีครีมคอกลม แขนกระบอก ผ้าหน้าติดกระดุมเงิน ห่มผ้าสไบสีครีมบาง ๆ ทับ ผ้ามัดเกล้ามวยต่ำเหนือต้นคอติดดอกไม้ ส่วนผู้ชายใส่กางเกงขาก๊วย เสื้อม่อฮ่อมข้อมคราม ถ้าเป็นชนชั้นสูงจะใส่ถุงกระเบนทั้งผู้หญิงผู้ชาย การแต่งกายในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก จนไม่เหลือของเก่าให้เห็น จะมีอยู่บ้างเป็นส่วนน้อยที่มีคนแก่ ๆ ใส่ผ้าถุงมัดหมี่แบบโบราณไปวัด หรือใส่ทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ

อาหารว่างไทหล่ม ไทหล่มยังคงบริโภคอาหารพื้นบ้านที่เป็นแบบดั้งเดิมอยู่ในวิถีการกินในตลาดก็ยังมีวางจำหน่าย อาหารว่างของไทหล่มที่นิยมรับประทานกันในยามว่างที่มาพบปะพูดคุยรวมกลุ่มกัน ได้แก่ เมี่ยงไค้น เป็นเมี่ยงที่แปลกกว่าที่อื่น ๆ เต็มไปด้วยคุณค่าทางอาหารและสรรพคุณทางยา ส่วนประกอบที่เป็นสมุนไพรที่ใช้ปรุงอาหาร สามารถหาหรือค้นมาได้จากในครัว ได้แก่ หอม กระเทียม ข่า ตะไคร้ จิง พริก มะเขือเครือ กากหมู หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ห่อด้วย

ใบขนุนอ่อน ใบมะเดื่อ หรือใบส้มกบ ราดด้วยน้ำจิ้มที่ประกอบด้วย น้ำปลาร้า หยอดด้วยน้ำตาล บางบ้านรับประทานเป็นกับข้าวเหนียว

การละเล่นผีตาโม่ ผีตาโม่เป็นการละเล่นพื้นเมืองที่มีลักษณะคล้ายผีตาโขนของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ใช้หัวคนึงข้าววาดลวดลายเป็นหน้ากาก มีตากลม ๆ จมูกกลมโตคล้ายกระบวยตักน้ำ ปากใหญ่มีลิ้นสีแดงยาวห้อยลงเหมือนเป็ด เจี้ยวยาว มีเขาเหมือนเขาควาช หูห้อยยาวคล้ายกระบอนปลาร้า แต่งชุดด้วยผ้าเก่าขาดรุ่งริ่ง มีกะลอกระดิ่งแขวนรอบเอว เพื่อให้เกิดเสียงดังเวลาเดิน มีอวัยวะเพศชายทำจากเนื้อไม้อ่อนเป็นอาวุธ ผีตาโม่จะออกมาเดินร่วมในขบวนแห่งานบุญบั้งไฟ ทำให้งานบุญบั้งไฟดูครึกครื้น คนสมัยก่อนนำเรื่องมีตาโม่มาหลอกล่อเด็กที่ดื้อองเงไม่เชื่อฟัง ทำให้เด็ก ๆ กลัวไม่กล้าแผลงฤทธิ์ ต่อมามีการพัฒนาเครื่องแต่งกายเป็นชุดสีดำติดด้วยเศษผ้าเป็นริ้ว ๆ จัดเป็นชุดการแสดงที่น่าสนใจ

2. การฟื้นฟูและพัฒนาวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

การพัฒนาผ้ามัดหมี่โบราณ มีการพัฒนาการย้อมสีธรรมชาติ จากเดิมที่มีกรรมวิธีการย้อมแบบง่าย ๆ โดยเอาเปลือกไม้มาต้มกับน้ำเมื่อได้สีจึงเอาเส้นด้ายลงย้อม ไม่มีอัตราส่วนและกรรมวิธีในการย้อมที่ถูกต้อง ทำให้สีตกทุกครั้งที่ซัก จึงหาวิธีการย้อมสีธรรมชาติให้ติดทนนาน โดยใช้ภูมิปัญญาเดิมผสมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการย้อมสีให้ติดทน และการนำเส้นด้ายที่ย้อมแล้วไปหมักโคลนทำให้สีที่ย้อมเข้มขึ้น และยังช่วยให้สีติดทนนาน นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาการทอผ้ามัดหมี่โดยค้นหาและรวบรวมลายดั้งเดิมได้ทั้งหมด 12 ลาย นำมามัดหมี่เส้นด้ายพุ่งแล้วทอแบบกี่พื้นบ้าน โดยทอลายมัดหมี่ลายหลักจบแล้วทอลายคันสลักกับลายหมี่บังจับ มีการกำหนดวางเรียงตามลำดับลายที่ต้องการ ทอสลักกับลายคันให้เหมือนกันทั้งผืน ทำให้ได้ผ้าทอแบบโบราณที่มีความสวยงาม เป็นที่ยอมรับ อำเภอได้กำหนดให้เป็นผ้าพื้นเมืองของหล่มเก่า

การพัฒนาเมี่ยงโค้น มีการพัฒนาน้ำเมี่ยง โดยการทดลองและประเมินค่ารับที่ผู้บริโภคยอมรับมากที่สุด กำหนดเป็นสูตรมาตรฐานเมี่ยงโค้น โดยใช้ส่วนผสมคือ ปลาร้า 1 กิโลกรัม น้ำตาลปีบ 500 กรัม ข้าวคั่ว 40 กรัม วิธีทำคือ นึ่งปลาร้า 15 นาที เทียน้ำตาลจนเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลทอง กรองน้ำปลาร้าผสมน้ำตาลที่เคี่ยวเดิมข้าวคั่ว เคี่ยวจนเดือดนาน 5 นาที น้ำเมี่ยงนี้สามารถเก็บไว้ได้นานกว่าเดือนโดยไม่ต้องใส่ตู้เย็น ส่วนในเมี่ยงทำการทดลองให้เก็บไว้ได้นานถึง 6 วัน โดยการห่อใบเมี่ยงด้วยใบตอง แล้วห่อทับอีกชั้นด้วยกระดาษปรู๊ฟ บรรจุในถุงพลาสติกอีกชั้นหนึ่ง สามารถผลิตจำหน่ายให้กับผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวได้

การพัฒนาการละเล่นผีตาโม่ไทหล่ม มีการพัฒนาเครื่องแต่งกายเครื่องประดับศีรษะ จากของเดิมให้มีความประณีตทางด้านศิลปะ ได้แก่ รูปทรง เส้น สี เพื่อความสวยงามและความ

คล่องตัวในการแสดง เสื้อผ้าพัฒนาจากของเดิมโดยเน้นความคล่องตัว ความเป็นระเบียบของ
เสื้อผ้า ง่ายต่อการใช้และเก็บรักษา เครื่องประดับพัฒนาจากของเดิม โดยประยุกต์ให้เข้ายุคสมัย
ใช้เครื่องทองเหลืองแทน เพราะมีเสียงดังไพเราะ มีน้ำหนักเบาและเก็บรักษาง่าย
ปรับปรุงเครื่องดนตรีประกอบการแสดง ทำให้สร้างความสนุกสนาน ความเร้าใจมาก
ยิ่งขึ้น

ปรับปรุงเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง โดยการนำเพลงลูกทุ่งอีสานประยุกต์เข้ากับเพลง
พื้นบ้าน ผสมกับทำนองเพลงที่แปลกใหม่ สะดุดหูฟังและสร้างความสนุกสนาน
ปรับปรุงท่ารำประกอบการแสดง ให้มีจังหวะ มีรูปแบบที่แน่นอนชัดเจน สามารถสื่อความ
หมายถึงผู้ชมได้ง่าย และมีการถ่ายทอดกระบวนการทำรำได้อย่างครบถ้วน

การพัฒนางานเทศกาลขนมจีนห่อหมก โดยการปรับเปลี่ยนชื่องานใหม่เพื่อสื่อให้เห็นถึง
ความเป็นวัฒนธรรมไทห่อหมก ที่นำเสนอในงาน มีการจัดลานวัฒนธรรมโดยให้แต่ละตำบล นำ
วัฒนธรรมเด่นของตนนำมาเสนอผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป มีการสาธิตการทอดห่อหมก การ
ทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องจักรสานจากไม้ไผ่ มีการแข่งขันกีฬาโบราณ มีกิจกรรมประกวด
แข่งขันพัฒนาอาหารพื้นบ้านให้มีความแปลกใหม่ เช่น ประกวดทำขนมจีน ประยุตต์ขนมจีนเพื่อ
สุขภาพ มีการแข่งขันทำโคลม จัดประกวดห่อหมกโบราณ จัดขบวนแห่ที่นำเสนอวัฒนธรรม
ด้านต่าง ๆ ของแต่ละตำบล มีการแสดงแสงสีเสียง ในพิธีเปิดกำหนดให้ผู้เข้าร่วมพิธีแต่งกายด้วยผ้า
มัดหมี่โบราณ พิธีเปิดงานมีการเลี้ยงอาหารพื้นบ้านไทห่อหมก จากการสอบถามความคิดเห็นของ
ผู้เข้าร่วมงานความพึงพอใจระดับมาก อยากให้สืบค้นวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ มานำเสนอเพิ่มอีก

การจัดแสดงละครแสง สี เสียง ตำนานหลวงพ่อบึงวัดตาล เป็นการบอกเล่าเรื่องราว
ความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อ พิธีกรรม ผ่านตัวละครนอกจากนี้ยังสามารถนำเสนอเรื่องราวทาง
วัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น การพุดผญา การทำบุญข้าวพันก้อน การบวชหรือการรักษาโรคของเจ้าพ่อใน
เมืองห่อหมก ซึ่งการทำละครสามารถสร้างความเข้าใจและความสนุกสนาน ความเพลิดเพลินได้
มาก ได้รับความสนใจจากวัยรุ่น นักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุที่มีความซาบซึ้งและภาคภูมิใจในวัฒนธรรม
ของตนเอง หลังจากได้ชมละคร มีนักเรียนและเยาวชนเข้าไปไหว้หลวงพ่อบึงวัดตาลมากขึ้น
เท่าตัว

3. แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรม

การจัดทำแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษา โดยเฉพาะนักเรียนและเยาวชน คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น แหล่งเรียนรู้ผ้าทอมัดหมี่ลายโบราณที่บ้านอีเลศ แหล่งเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทหล่มวัดตาล

การถ่ายทอดความรู้เพื่อส่งเสริมรายได้ มีการถ่ายทอดให้กับกลุ่มแม่บ้าน ในการทอผ้ามัดหมี่โบราณ กลุ่มผู้สูงอายุในการผลิตเมี่ยงโศก เพื่อผลิตจำหน่ายเป็นรายได้ ผลิตจำหน่ายให้แก่ชุมชน ผู้สนใจและนักท่องเที่ยว

การประชาสัมพันธ์ เป็นหัวใจสำคัญในการเผยแพร่วัฒนธรรมที่หน่วยงานส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญและไม่ยอมลงทุนในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทหล่ม มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี ลงในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและส่วนกลางทำตรายางให้ไปรษณีย์ประทับในจดหมายทุกฉบับ ทำโปสเตอร์ขนาดใหญ่ ติดตามสี่แยกต่าง ๆ

การกำหนดนโยบายอนุรักษ์วัฒนธรรม จังหวัดและอำเภอควรให้หน่วยงานท้องถิ่นถือเป็นแนวปฏิบัติในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเอง ให้เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล วัด โรงเรียน มีการดูแลและจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น เทศบาลหล่มเก่า จัดทำบุญตักบาตรในวันปีใหม่ โดยใส่ชุดไทหล่ม นั่งใส่บาตรแบบโบราณ เช่นเดียวกับชาวหลวงพระบาง จัดกิจกรรมแข่งขันทำข้าวจี การก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ จัดการแสดงทางวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ ในเขตเทศบาล วัดตาลมีการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นเมือง มีการรวบรวมวัตถุโบราณ เพื่อจัดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป

อภิปรายผล

1. การสืบค้นข้อมูลประวัติความเป็นมาของวัดตาลและหลวงพ่อใหญ่วัดตาล ทำได้ยาก เพราะไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง แต่ใช้วิธีการเทียบเคียงกับพระพุทธรูปในสมัยต่าง ๆ และจากตำนานที่เล่าต่อกันมา สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในยุคสมัยใด เอกสารที่มีการบันทึกไว้ส่วนใหญ่มารจากแหล่งเดียวกัน ระบุข้อมูลคล้ายคลึงกัน มีเพียงตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา ประวัติเกี่ยวกับการสร้างหลวงพ่อใหญ่ คล้ายคลึงกับการสร้างพระสุก พระเสริม และพระใสของประเทศไทย ที่กล่าวถึงตอนสร้างพระว่า มีชีปะขาวมาช่วยหล่อองค์พระจนเสร็จเรียบร้อย ตอนที่พระภิกษุและสามเณรขึ้นไปฉันทพล (กรมศิลปากร, 2545:333)
2. พิธีกรรมบางอย่างเกี่ยวกับเจ้าพ่อ เป็นความเชื่อของคนในชุมชน เป็นเรื่องยากที่จะไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและเผยแพร่ แม้จะพยายามพูดโน้มน้าวให้เหตุผลให้มาร่วมกิจกรรมในงาน

ประเพณีต่าง ๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่แต่เจ้าพ่อไม่ให้ความร่วมมือ มีความรู้สึกที่ไม่ใช่ภาระกิจของเจ้าพ่อเป็นกิจกรรมทางโลกที่ไม่เกี่ยวข้องกัน

3. การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ที่ทำได้ผลเนื่องจากมีหน่วยงานที่มีงบประมาณหรือที่สามารถของงบประมาณได้ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสืบสานอนุรักษ์ คือ ผู้นำท้องถิ่นนายอำเภอ นายกเทศมนตรี และเจ้าอาวาสวัด นับว่ามีความสำคัญหากมีนโยบายในการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรม และมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจะส่งผลให้ชุมชนมีความตื่นตัว หันมาสนใจฟื้นฟูวัฒนธรรมต่าง ๆ มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. เพื่อพัฒนา

1.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรมีการสืบค้นวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นมานำเสนอเพิ่มเติมอีก เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ที่เป็นจุดขายของการท่องเที่ยว

1.2 ชุมชนควรได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีรายได้จากการท่องเที่ยว ดังนั้นควรมีการจัดองค์กรและมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.3 ควรมีการรณรงค์ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิตดั้งเดิม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าความดีความงาม และปฏิบัติตามเป็นกิจวัตร ไม่ใช่เฉพาะนำมาทำบทธละครจัดแสดงให้ชมเท่านั้น

1.4 ควรมีการยกย่องให้รางวัลผู้ที่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ทำให้เป็นแบบอย่างกับคนอื่น ๆ

1.5 ควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในด้านวัฒนธรรม เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้ศึกษา ทำให้เกิดความรักและหวงแหน ได้รับรู้ถึงความเป็นรากเหง้าของตนเอง เกิดความรักท้องถิ่น ช่วยกันสืบทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ ต่อไป

2. เพื่อการวิจัย

2.1 ควรมีการสืบค้นข้อมูล และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทหล่มด้านอื่น ๆ ซึ่งมีอีกมากให้คนรุ่นใหม่ได้รับรู้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

2.2 ควรศึกษาหารูปแบบการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ให้ได้ผลอย่างจริงจัง เพื่อใช้ในการอนุรักษ์ต่อไป

บรรณานุกรม

ธงชัย จันทน์รุ่งเรือง . 2539. รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาศิลปพื้นบ้านของ จังหวัดเพชรบูรณ์.
: สำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์.

ธงชัย จันทน์รุ่งเรือง . 2541. รายงานการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาท้องถิ่น
ของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์ : สำนักวิจัยและบริการวิชาการ
สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์.

บุษราภรณ์ สุติ และพัชรี แสนจันทร์. 2534. การสลายตัวของยาปราบศัตรูพืชและผลกระทบของ
ยาต่อสิ่งแวดล้อม. แก่นเกษตร. 19 (3) , 120-128.

ประเวศ วะสี . 2536 . การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนา
ชนบท . กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

โภชนาการ, กอง. 2530. ตารางแสดงคุณค่าอาหารของไทยในส่วนที่กินได้ 100 กรัม. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

_____. 2535. ตารางแสดงคุณค่าทางโภชนาการของอาหารไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การ
สงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

_____. 2545. ตารางแสดงคุณค่าทางโภชนาการของอาหารไทย. กรุงเทพฯ : สามเจริญพานิช.

เสรี พงศ์พิศ . 2536 . คื่นสุราษฎร์ . กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ.

เอกวิทย์ ณ ถลาง . 2540 . ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของ
ชาวบ้านไทย . นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

บุษราภรณ์ สุติ และพัชรี แสนจันทร์ . 2534 . การสลายตัวของยาปราบศัตรูพืชและผลกระทบของ
ยาต่อสิ่งแวดล้อม . แก่นเกษตร . 19 (3) , 120-128 .

ประกาศิ ภูวเสถียร, อรุวรรณ วลัยพัชราและรัชนิ คงกาญจนาข . 2533 . ไขอาหารในอาหารไทย .
โภชนาการสาร . 24 (2) , 73-87 .

โภชนาการ, กอง . 2530 . ตารางแสดงคุณค่าอาหารของไทยในส่วนที่กินได้ 100 กรัม . กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก .

เสาวภา ศักยพันธุ์. 2534. อาหารพื้นบ้านของไทยภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์คหกรรมศาสตร
มหาบัณฑิต คณะเกษตรศาสตร มหาวิทยาลัเกษตรศาสตร.

ลลิตา ชีระสิริ . 2542 . ผักพื้นบ้านอาหารต้านโรค . ใน งานชุมนุมแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
แห่งชาติ ครั้งที่ 3 วันที่ 15-16 พฤษภาคม 2542 . (หน้า 146-159) . กรุงเทพฯ :
สถาบันการแพทย์แผนไทย .

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์. 2531. วัฒนธรรมพื้นบ้านด้านขนบธรรมเนียมประเพณีจังหวัด
เพชรบูรณ์. กองส่งเสริมและเผยแพร่ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 77
หน้า .

อบเชย วงศ์ทอง. 2532. เอกสารคำสอนโภชนศาสตร์ครอบครัว. กรุงเทพฯ : ภาควิชาคหกรรม-
ศาสตร มหาวิทยาลัเกษตรศาสตร.

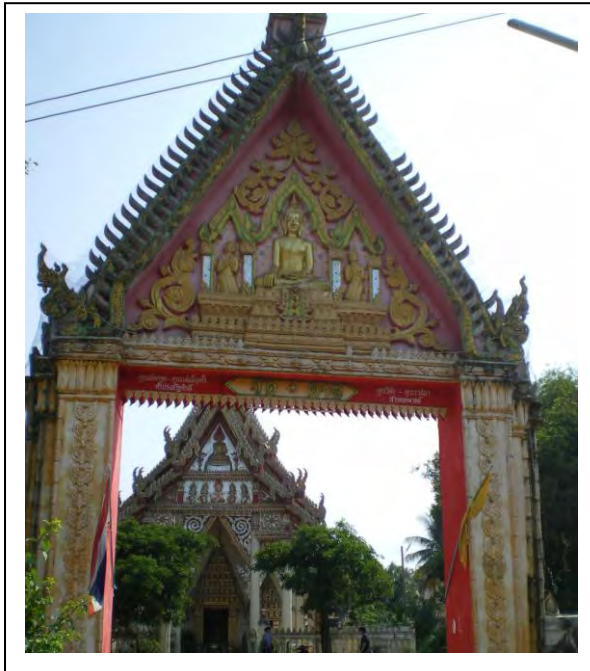
_____. 2541. โภชนศาสตร์ครอบครัว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร.

เอกวิทย์ ณ ถลาง . ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของ
ชาวบ้านไทย . นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช , 2540 .

ภาพกิจกรรมในกระบวนการวิจัย

ภาพเรื่องราววัดตาล และวัตถุทางวัฒนธรรมในวัดตาล

กิจกรรมงานขนมจีนไทหล่ม

การจัดแข่งขันการบีบขนมจีนยาวที่สุดในโลก

ภาพพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อ

ภาพพิธีเบิกบ้าน

ภาพเครื่องเซ่นไหว้เจ้าพ่อ

ภาพการรักษา “การปั่ว”

ภาพร่างทรงเจ้าพ่อ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดนาทรายและประติมากรรมหลวงพ่อใหญ่วัดตาล

การแต่งกายในการละเล่นผีตาโม่ไท-หล่ม

กิจกรรมการพัฒนาอาหารว่างไทหล่ม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดนาทรายและประติมากรรมหลวงพ่อใหญ่วัดตาล

การแต่งกายในการละเล่นผีตาโม่ไท-หล่ม

การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน
อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

**The Continuance and Conservation of Traditional Tai Lom to Promote
Economic, Community and Cultural Tourism, Community Lom Kao.
Phetchabun province.**

จินตนา สนามชัยสกุล, ชูใจ กิบุญ, ศันสนีย์ อุดมอ่าง, อนงค์พรรณ หัตถมาศ, กมล บุญเขต,
สุวัฒน์ บุศย์เมือง

คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เพชรบูรณ์ 67000

Faculty of Agriculture Technology Phetchabun Rajabhat University

Phetchabun 67000 Thailand

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นชุดโครงการวิจัย ประกอบด้วยโครงการย่อย 6 โครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม เป็นการสืบค้นประวัติหลวงพ่อใหญ่วัดตาล ศาลเจ้าพ่อในชุมชนหล่มเก่า การพัฒนาผ้ามัดหมี่สายดั้งเดิม การพัฒนาอาหารว่างไทหล่ม การพัฒนาการละเล่นผีตาโม่ การพัฒนางานเทศกาล ขนมหินหล่มเก่าและหาแนวทางการอนุรักษ์จัดกรรมฝาผนังวัดนาทราย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Operation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การทดลองปฏิบัติการ และการ ใช้แบบสอบถาม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ สรุปเนื้อหาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description) ปรากฏผลการวิจัยดังนี้

การฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมไทหล่ม มีการพัฒนาผ้ามัดหมี่พื้นเมือง พบวิธีการย้อมสีธรรมชาติให้ติดทน นาน และศึกษาลวดลายโบราณ พบทั้งหมด 12 ลายแล้วทดลองในผืนเดียวกัน มีการพัฒนาน้ำเมี่ยงโก้นให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและพบวิธีการเก็บใบเมี่ยงให้สดได้นานขึ้น 6 วัน ได้ชุดการแสดงการละเล่นผีตาโม่ที่มีการ พัฒนาเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับศีรษะให้มีความประณีตทางศิลปะ ปรับปรุงเครื่องดนตรีและเพลงประกอบการ แสดงให้เข้ากับยุคสมัยสนุกสนาน เร้าใจและมีการปรับปรุงทำรำให้มีแบบแผนที่แน่นอนชัดเจน สามารถสื่อความ หมายถึงผู้ชมได้ง่าย ได้วิธีการพัฒนางานเทศกาลขนมหินหล่มเก่าให้เป็นงานทางวัฒนธรรม โดยการสืบค้นนำ วัฒนธรรมเด่น ๆ ของแต่ละชุมชนมาร่วมจัดกิจกรรม มีการจัดลานวัฒนธรรม จัดการแสดง การแสดงแสงสีเสียง ดำเนินหลวงพ่อกว้างใหญ่ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ พื้นฟูวัฒนธรรมเก่าแก่มาประกอบในบทธะคร ได้วิธีการ

ถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้วัฒนธรรมไทหล่ม โดยการจัดทำแหล่งเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ถ่ายทอดความรู้การทอผ้ามัดหมี่โบราณ และการทำเมี่ยงโกล่นให้กับกลุ่มอาชีพเพื่อเสริมรายได้ ให้อำเภอหล่มเก่ากำหนดนโยบายให้หน่วยงานท้องถิ่น ฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในงานประเพณีต่าง ๆ ให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่น

Abstract:

This research project is set six sub-project to restore search Tai Lom conservation of traditional culture , Search history as Luang Por Yai Wat Tan , Shrine in the community LomKao , Development PaMudMei traditional lines , Tai Lom Snacks development , quagmire Phi Ta Mo, games development , Noodle festival LomKao development and find ways to preserve mural Wat Na sand Use of qualitative research (Qualitative Research), including the study of documents. Depth interviews (Indepth Interview) observation, participatory (Participatory Operation) observation, not participation. Workshop. Laboratory experiments. And the use of questionnaires. The data were analyzed to categorize. Summary descriptive content analysis (Analysis Description) results are shown.

Tai Lom conservation of cultural revival quagmire PaMudMei local development. Find ways of dyeing natural and long lasting. And traditional patterns of all 12 designs were then woven into the same piece. Development of water Miang coats to be accepted by consumers and find ways to keep Bai Miang to live longer on the series of six shows, games ghost eyes are Crushing development outfit. Head to the fine jewelry and art. Improvement of instruments and music show with fun era. Dramatic improvement and dance to the patterns of course clear can convey to the audience more easily. How to develop the festival into noodles LomKao work culture. By searching the outstanding culture of each community to join activities. Flor has organized cultural performances of iconic legend, Luang Por Yai, a sacred Buddha image. Restoration of the ancient culture of play How to transfer knowledge Tai Lom culture. The preparation of learning resources for the tourist. Transfer the knowledge of ancient textiles PaMudMei. Miang and coats made of the occupation to supplement income. Lom Kao district policy to the local authorities. Conservation of cultural restoration. By organizing cultural events in other traditional school curriculum to local culture.

บทนำ

หล่มเก่าเป็นเมืองเล็ก ๆ ที่น่าอยู่ มีภูมิประเทศที่สวยงาม มีภูเขาล้อมรอบถึง 3 ด้าน ดินดีน้ำดี มีอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์ มีพืชผักพื้นบ้าน ผักจากป่าเขา จำหน่ายในราคาถูก มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูทับเบิก แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย หลวงพ่อใหญ่วัดตาล มีอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ได้แก่ ขนมจีนหล่มเก่า เป็นแหล่งกำเนิดและแหล่งแปรรูปมะขามหวาน มีตลาดกลางมะขามหวานที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ชาวหล่มเก่าเชื่อว่าบรรพบุรุษอพยพมาจากหลวงพระบางประเทศลาว เพราะมีอาหารการกิน ภาษาพูด ความเชื่อที่เหมือนกัน น่าเสียดายที่วัฒนธรรมบางอย่างหายไป และกำลังเลือนหายไป คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจ จึงมีการศึกษาวิจัยเพื่อสืบค้นฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อสืบค้น ฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม

คำสำคัญ

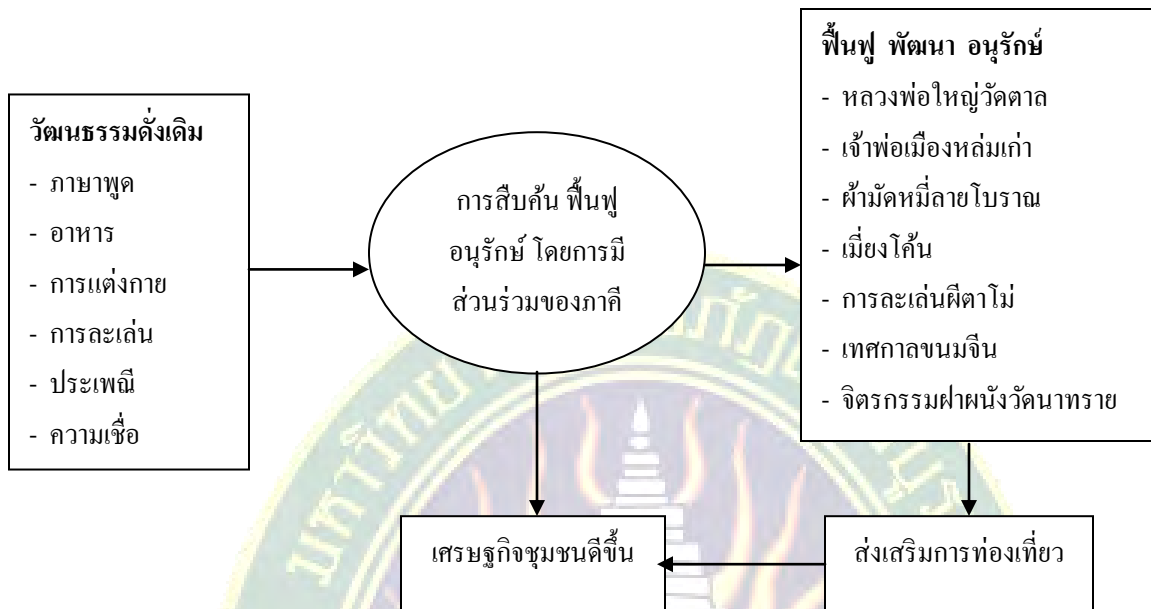
- วัฒนธรรมไท-หล่ม
- หลวงพ่อใหญ่วัดตาล
- เจ้าพ่อเมืองหล่มเก่า
- เทศกาลขนมจีนหล่มเก่า
- อาหารว่างไทหล่ม

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา ศึกษา ฟื้นฟู อนุรักษ์ วัฒนธรรมไทหล่ม 6 ด้าน คือ หลวงพ่อใหญ่วัดตาล เจ้าพ่อเมืองหล่มเก่า จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย เทศกาลขนมจีนหล่มเก่า ผ้ามัดหมี่โบราณ อาหารว่างไทหล่ม การละเล่นผีมาโม

ขอบเขตเวลา ศึกษาในช่วงปี 2551 - 2552

กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยการสืบค้น ฟื้นฟู เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในเขตอำเภอหล่มเก่า ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จัดสนทนากลุ่ม จัดเวทีประชาคม รวมทั้งใช้แบบสอบถาม และทดลองในห้องปฏิบัติการ นำผลที่ได้มาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่สรุปเนื้อหาแบบพรรณนาวิเคราะห์ ปรากฏผลการวิจัยดังนี้

ผลการวิจัย

1. การสืบค้นวัฒนธรรมไทหล่ม

หลวงพ่อกุญชรวัดตาล สร้างขึ้นในสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในสมัยอยุธยาตอนต้น ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-21 โดยวิเคราะห์จากพุทธลักษณะที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะสมัยล้านช้าง สมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่าสร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา พุทธลักษณะเป็นแบบล้านช้างยุคหลัง พระอังสาและพระอุระค่อนข้างเล็ก มีขอบไรพระศก พระศกขมวดเป็นก้นหอยเล็ก ๆ ปลายแหลม พระโอษฐ์เรียวบาง พระหัตถ์และพระนาสิกใหญ่ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อกุญชร ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ สามารถล่วงรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ สมัยก่อนจึงนิยมนำผู้ที่สงสัยว่าจะทำผิดมาสาบาน พิธีสาบานมีผู้ประกอบพิธีเป็นผู้กล่าวนำ หากทำผิดให้มีอันเป็นไป ภายใน 3 วัน 7 วัน จากนั้นให้ดื่มน้ำสาบาน ผู้ที่ทำผิดมักเป็นไปตามคำสาบาน ทำให้เป็นที่เกรงกลัวไม่กล้าทำผิด ปัจจุบันพิธีสาบานหายไป มีแต่การบนบาน

ศาลเจ้าพ่อเมืองหล่มเก่า คนหล่มเก่าเคารพนับถือเจ้าพ่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษเช่นเดียวกับคนลาวทั่วไป เจ้าพ่อส่วนใหญ่มาจากลาวและจังหวัดเลย เกือบทุกบ้านจะมีเจ้าพ่อคุ้มครองเรียกว่า “ของรักษา” เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข ป้องกันพยันตราย มีการตั้งหอเจ้าพ่อขึ้นในหมู่บ้าน แต่ละหอมีเจ้าพ่อหลายองค์ บางหอมีหลายร้อยองค์ เจ้าพ่อองค์ใหญ่ที่มีผู้เคารพนับถือกันมาก ได้แก่ เจ้าพ่ออู่คำ เจ้าพ่อตอมาศ เจ้าพ่อบ้านนาทราย เจ้าพ่อบ้านนาแซง เจ้าพ่อบ้านหนองเล เป็นต้น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อ ได้แก่ การสงฆ์เจ้าพ่อ การเลี้ยงปี บุญบั้งไฟ การกินคอง การปัวเพื่อรักษาโรค คนหล่มเก่ายังคงเคารพนับถือเจ้าพ่อกันอย่างเหนียวแน่น ปัจจุบันยังมีเจ้าพ่อมาเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี ร่างทรงมีทั้งเด็กอายุเพียง 5 ขวบ วัยรุ่นจนถึงผู้สูงอายุ ผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ รักษาไม่หาย มักจะมาหาเจ้าพ่อให้ช่วยหาสาเหตุและรักษาให้ เรียกว่า “การปัว” ในเดือนหกมีพิธีเลี้ยงปี ร่างทรงและผู้ที่เกี่ยวข้องจะนำของเช่น ไหว้มาร่วมพิธีโดยพร้อมเพรียง

จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย พระวิหารของวัดนาทรายสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ภาพงานเขียนจิตรกรรมจารึกไว้ในฝาผนังทั้ง 4 ด้าน อายุประมาณ 200 ปี เป็นภาพประวัติของพระเจ้าสิบชาติ เป็นเรื่องที่มาจากชาดกเขียนไว้ครบทั้ง 10 เรื่อง คือ พระเตมียไ้ พระมหาชนก สุวรรณสาม พระเนมิราช พระมหิสส พระกฤติทัต พระจันทราช พระพรหมนารถ พระวิฑูร และพระเวสสันดร รวมทั้งมีภาพเขียนแสดงการประกอบอาชีพ หานเนื้อหาปลา การค้าขายทางเรือ มีภาพกลุ่มหมู่บ้าน คนจีนไว้ผมเปีย มีภาพนรก สวรรค์ เป็นต้น มีข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงเข้าไปภายในโบสถ์อนุญาตให้เข้าเฉพาะผู้ชาย จึงมีการถ่ายรูปภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ นำไปติดตั้งไว้ที่ศาลาเพื่อให้ผู้หญิงได้ชม

งานเทศกาลขนมจีนหล่มเก่า เป็นงานประจำปีที่จัดขึ้นตั้งแต่ปี 2541 เพื่อประชาสัมพันธ์ขนมจีนหล่มเก่าและส่งเสริมการท่องเที่ยว จัดในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี โดยมีเทศบาลตำบลหล่มเก่าเป็นเจ้าภาพ มีพิธีบวงสรวงหลวงปู่ใหญ่และเจ้าแม่เข้มทองที่วัดตาลในช่วงเช้าของวันแรก ในงาน มีกิจกรรมเกี่ยวกับขนมจีน มีการจำหน่ายสินค้าแบบกองการวานและสินค้าจากผลิตภัณฑ์ OTOP ให้หน่วยงานต่าง ๆ จัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ ภาคกลางคืน มีงานมหรสพ มีเวทีกลางแจ้งจัดการแสดงของนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน มีการประกวดร้องเพลงลูกทุ่ง ปัญหาที่พบคือวัยรุ่นตีกัน ตอนกลางวันอากาศร้อน คนจึงมาเที่ยวงานน้อยลง ในงานนี้มีกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมและการประชาสัมพันธ์น้อย

ผ้ามัดหมี่พื้นเมืองโบราณ การแต่งกายแบบไทหล่มสมัยก่อนมีลักษณะเหมือนกับคนลาว ผู้หญิงใส่ผ้าถุงมัดหมี่ที่มีลักษณะแตกต่างจากทางภาคอีสาน เป็นผ้าถุงที่ต่อหัวขึ้นด้วยผ้ามัดข้อมหรือทอเป็นลายจิตติแดง ดินขึ้นเป็นลายขวางเล็ก ๆ ตัวขึ้นทอเป็นทางยาว มีลายมัดหมี่หลายลายสลับกัน ส่วนใหญ่นิยมสีน้ำตาลเข้มเรียกว่า สีเม็ดมะขาม เป็นสีหลัก ใส่เสื้อสีครีมคอกกลม แขนกระบอก ผ้าหน้าติดกระดุมเงิน ห่มผ้าสไบสีครีมบาง ๆ ทับ ผ้ามัดเกล้ามวยต่ำเหนือต้นคอติดดอกไม้ ส่วนผู้ชายใส่กางเกงขาก๊วย เสื้อม่อฮ่อมข้อมคราม ถ้าเป็นชนชั้นสูงจะใส่ถุงกระเบนทั้งผู้หญิงผู้ชาย การแต่งกายในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก จนไม่เหลือของเก่าให้เห็น จะมีอยู่บ้างเป็นส่วนน้อยที่มีคนแก่ ๆ ใส่ผ้าถุงมัดหมี่แบบโบราณไปวัด หรือใส่ทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ

อาหารว่างไทหล่ม ไทหล่มยังคงบริโภคอาหารพื้นบ้านที่เป็นแบบดั้งเดิมอยู่ในวิถีการกิน ในตลาดก็ยังมีการจำหน่าย อาหารว่างของไทหล่มที่นิยมรับประทานกันในยามว่างที่มาพบปะพูดคุยรวมกลุ่มกัน ได้แก่ เมี่ยงไค้น เป็นเมี่ยงที่แปลกกว่าที่อื่น ๆ เต็มไปด้วยคุณค่าทางอาหารและสรรพคุณทางยา ส่วนประกอบที่เป็นสมุนไพรที่ใช้ปรุงอาหาร สามารถหาหรือค้นมาได้จากในครัวได้แก่ หอม กระเทียม ข่า ตะไคร้ จิง พริก มะเขือเครือ กากหมู หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ห่อด้วยใบขนุนอ่อน ใบมะเดื่อ หรือใบส้มกบ ราดด้วยน้ำจิ้มที่ประกอบด้วย น้ำปลาร้า หยอดด้วยน้ำตาล บางบ้านรับประทานเป็นกับข้าวเหนียว

การละเล่นผีตาโม่ ผีตาโม่เป็นการละเล่นพื้นเมืองที่มีลักษณะคล้ายผีตาโขนของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ใช้หัวหนึ่งข้างวาดคล้ายเป็นหน้ากาก มีตากกลม ๆ จมูกกลมโตคล้ายกระบอกขี้ผึ้ง ปากใหญ่มีลิ้นสีแดงยาวห้อยลงเหมือนแปด เขี้ยวยาว มีเขาเหมือนเขากวาง หูห้อยยาวคล้ายกระบอกปลาร้า แต่งชุดด้วยผ้าเก่าขาดรุ่งริ่ง มีกะลอกระดิ่งแขวนรอบเอว เพื่อให้เกิดเสียงดังเวลาเดิน มีอวัยวะเพศชายทำจากเนื้อไม้อ่อนเป็นอาวุธ ผีตาโม่จะออกมาเดินร่วมในขบวนแห่งานบุญบั้งไฟ ทำให้งานบุญบั้งไฟดูครึกครื้น คนสมัยก่อนนำเรื่องผีตาโม่มาหลอกเด็กที่ดื้ออู้งานไม่เชื่อฟัง ทำให้เด็ก ๆ กลัวไม่กล้าแกล้งฤทธิ์ ต่อมามีการพัฒนาเครื่องแต่งกายเป็นชุดสีดำติดด้วยเศษผ้าเป็นริ้ว ๆ จัดเป็นชุดการแสดงที่น่าสนใจ

2. การฟื้นฟูและพัฒนาวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

การพัฒนาผ้ามัดหมี่โบราณ มีการพัฒนาการย้อมสีธรรมชาติ จากเดิมที่มีกรรมวิธีการย้อมแบบง่าย ๆ โดยเอาเปลือกไม้มาต้มกับน้ำเมื่อได้สีจึงเอาเส้นด้ายลงย้อม ไม่มีอัตราส่วนและกรรมวิธีในการย้อมที่ถูกต้อง ทำให้สีตกทุกครั้งที่ซัก จึงหาวิธีการย้อมสีธรรมชาติให้ติดทนนาน โดยใช้ภูมิปัญญาเดิมผสมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการย้อมสีให้ติดทน และการนำเส้นด้ายที่ย้อมแล้วไปหมักโคลนทำให้สีที่ย้อมเข้มข้น และยังช่วยให้สีติดทนนาน นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาการทอผ้ามัดหมี่โดยค้นหาและรวบรวมลายดั้งเดิมได้ทั้งหมด 12 ลาย นำมามัดหมี่เส้นด้ายพุ่งแล้วทอแบบกี่พื้นบ้าน โดยทอลายมัดหมี่ลายหลักจบแล้วทอลายคั่นสลับกับลายหมี่ปักจับ มีการกำหนดวางเรียงตามลำดับลายที่ต้องการ ทอสลับกับลายคั่นให้เหมือนกันทั้งผืน ทำให้ได้ผ้าทอแบบโบราณที่มีความสวยงาม เป็นที่ยอมรับ อำเภอก็ได้กำหนดให้เป็นผ้าพื้นเมืองของหล่มเก่า

การพัฒนาเมี่ยงไค้น มีการพัฒนาน้ำเมี่ยง โดยการทดลองและประเมินค่ารับที่ผู้บริโภคยอมรับมากที่สุด กำหนดเป็นสูตรมาตรฐานเมี่ยงไค้น โดยใช้ส่วนผสมคือ ปลาร้า 1 กิโลกรัม น้ำตาลปีบ 500 กรัม ข้าวคั่ว 40 กรัม วิธีทำคือ นึ่งปลาร้า 15 นาที เทียน้ำตาลจนเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลทอง กรองน้ำปลาร้าผสมน้ำตาลที่เคี่ยวเดิมข้าวคั่ว เคี่ยวจนเดือดนาน 5 นาที น้ำเมี่ยงนี้สามารถเก็บไว้ได้นานกว่าเดือนโดยไม่ต้องใส่ตู้เย็น ส่วนในเมี่ยงทำการทดลองให้เก็บไว้ได้นานถึง 6 วัน โดยการห่อใบเมี่ยงด้วยใบตอง แล้วห่อทับอีกชั้นด้วยกระดาษปรู๊ฟ บรรจุในถุงพลาสติกอีกชั้นหนึ่ง สามารถผลิตจำหน่ายให้กับผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวได้

การพัฒนาการละเล่นผีตาโหล ม มีการพัฒนาเครื่องแต่งกายเครื่องประดับศีรษะ จากของเดิมให้มีความประณีตทางด้านศิลปะ ได้แก่ รูปทรง เส้น สี เพื่อความสวยงามและความคล่องตัวในการแสดง เสื้อผ้าพัฒนาจากของเดิมโดยเน้นความคล่องตัว ความเป็นระเบียบของเสื้อผ้า ง่ายต่อการใช้และเก็บรักษา เครื่องประดับพัฒนาจากของเดิม โดยประยุกต์ให้เข้ายุคสมัย ใช้เครื่องทองเหลืองแทน เพราะมีเสียงดังไพเราะ มีน้ำหนักเบาและเก็บรักษาง่าย ปรับปรุงเครื่องดนตรีประกอบการแสดง ทำให้สร้างความสนุกสนาน ความเร้าใจมากยิ่งขึ้น

ปรับปรุงเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง โดยการนำเพลงลูกทุ่งอีสานประยุกต์เข้ากับเพลงพื้นบ้าน ผสมกับทำนองเพลงที่แปลกใหม่ สะดุดหูฟังและสร้างความสนุกสนาน

ปรับปรุงท่ารำประกอบการแสดง ให้มีจังหวะ มีรูปแบบที่แน่นอนชัดเจน สามารถสื่อความหมายถึงผู้ชมได้ง่าย และมีการถ่ายทอดกระบวนการทำได้อย่างครบถ้วน ชุดการละเล่นนี้มีการส่งประกวดได้รับรางวัลที่ชนะเลิศในระดับภาคในปี 2552

การพัฒนางานเทศกาลขนมจีนห่อหมก โดยการปรับเปลี่ยนชื่องานใหม่เพื่อสื่อให้เห็นถึงความเป็นวัฒนธรรมไทหล่ม ที่นำเสนอในงาน มีการจัดลานวัฒนธรรมโดยให้แต่ละตำบล นำวัฒนธรรมเด่นของตนนำมาเสนอผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป มีการสาธิตการทอผ้ามัดหมี่ การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องจักรสานจากไม้ไผ่ มีการแข่งขันกีฬาโบราณ มีกิจกรรมประกวดแข่งขันพัฒนาอาหารพื้นบ้านให้มีความแปลกใหม่ เช่น ประกวดทำขนมจีน ประยุคขนมจีนเพื่อสุขภาพ มีการแข่งขันทำโคลม จัดประกวดผ้ามัดหมี่โบราณ จัดขบวนแห่ที่นำเสนอวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของแต่ละตำบล มีการแสดงแสงสีเสียง ในพิธีเปิดกำหนดให้ผู้เข้าร่วมพิธีแต่งกายด้วยผ้ามัดหมี่โบราณ พิธีเปิดงานมีการเลี้ยงอาหารพื้นบ้านไทหล่ม จากการสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมงาน ความพึงพอใจระดับมาก อยากให้สืบค้นวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ มานำเสนอเพิ่มอีก

การจัดแสดงละครแสง สี เสียง ตำนานหลวงพ่ใหญ่วัดตาล เป็นการบอกเล่าเรื่องราว ความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อ พิธีกรรม ผ่านตัวละครนอกจากนี้ยังสามารถนำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น การพุดผญา การทำบุญข้าวพันก้อน การบวหรือการรักษาโรคของเจ้าพ่อในเมืองห่อหมก ซึ่งการทำละครสามารถสร้างความเข้าใจและความสนุกสนาน ความเพลิดเพลินได้มาก ได้รับความสนใจจากวัยรุ่น นักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุก็มีความซาบซึ้งและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง หลังจากได้ชมละคร มีนักเรียนและเยาวชนเข้าไปไหว้หลวงพ่ใหญ่วัดตาลมากขึ้นเท่าตัว

3. แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรม

การจัดทำแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษา โดยเฉพาะนักเรียนและเยาวชน คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น แหล่งเรียนรู้ผ้าทอมัดหมี่ลายโบราณที่บ้านอีเลศ แหล่งเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทหล่มวัดตาล

การถ่ายทอดความรู้เพื่อส่งเสริมรายได้ มีการถ่ายทอดให้กับกลุ่มแม่บ้าน ในการทอผ้ามัดหมี่โบราณ กลุ่มผู้สูงอายุในการผลิตเมี่ยงโคล้น เพื่อผลิตจำหน่ายเป็นรายได้ ผลิตจำหน่ายให้แก่ชุมชน ผู้สนใจและนักท่องเที่ยว

การประชาสัมพันธ์ เป็นหัวใจสำคัญในการเผยแพร่วัฒนธรรมที่หน่วยงานส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญและไม่ยอมลงทุนในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทหล่ม มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี ลงในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและส่วนกลางทำตารางให้ไปรษณีย์ประทับในจดหมายทุกฉบับ ทำโปสเตอร์ขนาดใหญ่ติดตามสี่แยกต่าง ๆ

การกำหนดนโยบายอนุรักษ์วัฒนธรรม จังหวัดและอำเภอควรให้หน่วยงานท้องถิ่นถือเป็นแนวปฏิบัติในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเอง ให้เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล วัด โรงเรียน มีการดูแลและจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น เทศบาลหล่มเก่าจัดทำบุญตักบาตรในวันปีใหม่ โดยใส่ชุดไทหล่ม นั่งใส่บาตรแบบโบราณ เช่นเดียวกันกับชาวหลวงพระบาง จัดกิจกรรมแข่งขันทำข้าวจี การก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ จัดการแสดงทางวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ ในเขตเทศบาล วัดศาลมีการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นเมือง มีการรวบรวมวัตถุโบราณ เพื่อจัดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป

อภิปรายผล

1. การสืบค้นข้อมูลประวัติความเป็นมาของวัดศาลและหลวงพ่อบูชาใหญ่วัดศาล ทำได้ยากเพราะไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง แต่ใช้วิธีการเทียบเคียงกับพระพุทธรูปในสมัยต่าง ๆ และจากตำนานที่เล่าต่อกันมาสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในยุคสมัยใด เอกสารที่มีการบันทึกไว้ส่วนใหญ่มาจากแหล่งเดียวกัน ระบุข้อมูลคล้ายคลึงกัน มีเพียงตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา ประวัติเกี่ยวกับการสร้างหลวงพ่อบูชาใหญ่ คล้ายคลึงกับการสร้างพระสุก พระเสริม และพระใสของประเทศไทย ที่กล่าวถึงตอนสร้างพระว่า มีชีปะขาวมาช่วยหล่อองค์พระจนเสร็จเรียบร้อยตอนที่พระภิกษุและสามเณรขึ้นไปฉันทพล (กรมศิลปากร, 2545:333)
2. พิธีกรรมบางอย่างเกี่ยวกับเจ้าพ่อ เป็นความเชื่อของคนในชุมชน เป็นเรื่องยากที่จะไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและเผยแพร่ แม้จะพยายามพูดโน้มน้าวให้เหตุผลให้มาร่วมกิจกรรมในงานประเพณีต่าง ๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่แต่เจ้าพ่อไม่ให้ความร่วมมือ มีความรู้สึกที่ไม่ใช่ภาระกิจของเจ้าพ่อเป็นกิจกรรมทางโลกที่ไม่เกี่ยวข้องกัน
3. การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ที่ทำได้ผลเนื่องจากมีหน่วยงานที่มีงบประมาณหรือที่สามารถของบประมาณได้ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสืบสานอนุรักษ์ คือ ผู้นำท้องถิ่น นายอำเภอ นายกเทศมนตรี และเจ้าอาวาสวัด นับว่ามีความสำคัญ หากมีนโยบายในการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรม และมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจะส่งผลให้ชุมชนมีความตื่นตัว หันมาสนใจฟื้นฟูวัฒนธรรมต่าง ๆ มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. เพื่อพัฒนา

- 1.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรมีการสืบค้นวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นมานำเสนอเพิ่มเติมอีก เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ที่เป็นจุดขายของการท่องเที่ยว

1.2 ชุมชนควรได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีรายได้จากการท่องเที่ยว ดังนั้นควรมีการจัดองค์กรและมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.3 ควรมีการรณรงค์ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิตดั้งเดิม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนใหม่เห็นคุณค่าความดีความงาม และปฏิบัติตามเป็นกิจวัตร ไม่ใช่เฉพาะนำมาทำบทธะละครจัดแสดงให้ชมเท่านั้น

1.4 ควรมีการยกย่องให้รางวัลผู้ที่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ทำให้เป็นแบบอย่างกับคนอื่น ๆ

1.5 ควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในด้านวัฒนธรรม เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้ศึกษา ทำให้เกิดความรักและหวงแหน ได้รับรู้ถึงความเป็นรากเหง้าของตนเอง เกิดความรักท้องถิ่น ช่วยกันสืบทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ ต่อไป

2. เพื่อการวิจัย

2.1 ควรมีการสืบค้นข้อมูล และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทหล่มด้านอื่น ๆ ซึ่งมีอีกมากให้คนรุ่นใหม่ได้รับรู้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

2.2 ควรศึกษาหารูปแบบการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ให้ได้ผลอย่างจริงจัง เพื่อใช้ในการอนุรักษ์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. 2545. **พระพุทธรูปสำคัญ**. สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรุงเทพฯ.

กลุ่มงานอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม. 2551. **รายงานการอนุรักษ์ประติมากรรมวัดตาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์**, สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

มานะ บุญเกิด และวิสัย ชินโพธิ์. 2550. **รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาพิธีกรรมฟ้อนบัว:กรณีศึกษาหมู่บ้านวังบาล ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์**. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.